

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XIII.
1/2018**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XIII

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XIII.
1/2018**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XIII

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Ľubomír ČECH

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Samuel ČELOVSKÝ

University in Novi Sad, Serbia

Lenka FOJTÍKOVÁ

Technical University of Ostrava, Czech Republic

Tomáš GONGOL

Silesian University in Opava, Czech Republic

Jana ILIEVA

University of Tourism and Management in Skopje,
Republic of Macedonia

Karol JANAS

Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic

Eva JANČÍKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Larisa KAPUSTINA

Ural State University of Economics, Russia

Kiyoshi KASAHARA

Rikkyo University, Japan

Olyana KINDIBALIK

University of European Studies of Moldova,
Republic of Moldova

Helena KOŠCIELNIAK

Technical University in Częstochowa, Poland

Milan KURUCZ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Zuzana LEHMANNOVÁ

University of Economics, Prague, Czech Republic

Ľudmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Ľudmila MALÍKOVÁ

Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

Stanislav MRÁZ

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

POGÁTSA Zoltán

University of West Hungary, Hungary

Jozef SABOL

The Police Academy of the Czech Republic in Prague,
Czech Republic

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

René PAWERA

Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

Dalibor VLČEK

Matej Bel University, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Recenzenti/ Reviewers

Ľubomír Čech, Gilbert Futó, Martin Grešš, Dorota
Harakaľová, Milan Kurucz, Ľudmila Lipková, Stanislav Mráz,
Karol Sorby

Jazyková redakcia/ Language editing

bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave

© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2018

IČO 00 399 957

ISSN 1339-3502

Issues in 2018

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah/Contents

Reakcia Organizácie spojených národov na humanitárnu krízu mjanmarských Rohingov <i>Response of the United Nations to the Humanitarian Crisis of the Myanmar Rohingya</i> Martina Bolečeková	5
Where East Asia stands in global climate change policy <i>Kde sa nachádza východná Ázia v politike klimatických zmien</i> Milan Lajčiak	16
Libanon 1978 – 1979: Sýrsko-izraelská vojna v zastúpení <i>Syrian-Israeli Proxy War in Lebanon (1978 - 1979)</i> Tomáš Michalák	27
Mandatory National health insurance in ukraine: current state and prospective innovations <i>Povinné národné zdravotné poistenie na Ukrajine: súčasný stav a perspektívne inovácie</i> Olena Moskalenko	37
Suezská kríza: pokusy o vyriešenie sporu na pôde OSN <i>The Suez Crisis: Attempts to Solve the Dispute within the UNO</i> Karol Sorby	45

REAKCIA ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV NA HUMANITÁRNU KRÍZU MJANMARSKÝCH ROHINGOV¹

RESPONSE OF THE UNITED NATIONS TO THE HUMANITARIAN CRISIS OF THE MYANMAR ROHINGYA

Martina Bolečeková

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: martina.bolecekova@umb.sk

Abstrakt: Jednou z hlavných úloh Organizácie Spojených národov a jej agentúr je poskytovanie humanitárnej pomoci. Podľa údajov OSN je na svete okolo 130 miliónov ľudí, ktorí v súčasnosti potrebujú humanitárnu pomoc. Jedným z príkladov sú Rohingovia, ktorí v roku 2017 utiekli z Mjanmarska. Cieľom článku je predstaviť systém humanitárnej pomoci OSN a prostredníctvom príkladu pomoci Rohingom hodnotiť účinnosť systému OSN pri riešení humanitárnych kríz.

JEL klasifikácia: F51, F53

Kľúčové slová: OSN, humanitárna pomoc, Rohingovia

Abstract: Delivering humanitarian assistance is one of the main tasks of the United Nations and its agencies. According to the UN, there are about 130 million people in the world who currently need their help. Humanitarian crisis of Rohingya people fleeing from Myanmar in 2017 is one of the cases. In this article, we first introduce the UN humanitarian system and, following the example of Myanmar Rohingya, we try to evaluate the effectiveness of the UN system in dealing with humanitarian crises.

Key words: UNO, humanitarian assistance, Rohingya

JEL Classification: F51, F53

Úvod

Situácia Rohingov, utekajúcich z Mjanmarska pred násilím páchaným voči ich komunite, je označovaná za jednu najväčších humanitárnych kríz roku 2017. Výrazom humanitárnej krízy označujeme situácie náhleho ohrozenia života a bezpečnosti veľkého počtu obyvateľstva (príp. aj pôsobiace na rozsiahlejšom území, pričom nemusí ísť o územie viacerých štátov), ktoré nastávajú v dôsledku nejakej prírodnej katastrofy, alebo v dôsledku negatívneho pôsobenia ľudského faktora (najčastejšie ozbrojené konflikty, extrémna chudoba, priemyselné katastrofy), ktoré sú často len ťažko vopred predvídateľné a ich riešenie – zmiernenie dôsledkov, vyžaduje rýchlu (okamžitú) reakciu. Štáty majú spravidla pre takéto situácie zaužívané vlastné postupy krízového manažmentu, avšak nie vždy sú schopné adekvátne reagovať výlučne vlastnými silami a prostriedkami.

Medzinárodná humanitárna pomoc je v krízových situáciách poskytovaná v dvoch základných formách – bilaterálne (spolupráca štátu postihnutého humanitárnou krízou so štátom ochotným a schopným poskytnúť humanitárnu pomoc) a multilaterálne, teda prostredníctvom medzinárodných organizácií – medzivládnych, ale aj mimovládnych, pričom ústrednú úlohu v medzinárodnom systéme poskytovania humanitárnej pomoci zohráva *Organizácia Spojených národov*, OSN.

¹ Článok je publikovaný v rámci výskumného projektu VEGA č. 1/0949/17 „Koncept mäkkej moci v kontexte transformujúceho sa medzinárodného prostredia a potenciál jeho využitia pre stratégie malých štátov“.

Naším cieľom je predstaviť fungovanie systému poskytovania humanitárnej pomoci *Organizácie Spojených národov*, s dôrazom na jeho kľúčové prvky² (2) a na príklade reakcie OSN na aktuálnu humanitárnu krízu mjanmarských Rohingov (3) kriticky zhodnotiť jeho efektívnosť. S ohľadom na aktuálnosť prezentovanej problematiky sme pracovali s informáciami, ktoré na svojich domovských sídlach zverejňuje *Organizácia Spojených národov*, ako aj ďalšie inštitúcie v rámci jej systému; a tiež sme čerpali z odborných a vedeckých štúdií a článkov.

1 Humanitárna pomoc Organizácie Spojených národov

Podľa Charty OSN, čl. 1 ods. 3, je jedným z cieľov tejto organizácie „uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho alebo humanitárneho rázu....“. Poskytovanie humanitárnej pomoci je teda jednou z piatich hlavných oblastí,³ na ktoré sa OSN sústreďuje.

V súčasnosti naliehavo potrebuje humanitárnu pomoc na celom svete približne 130 miliónov ľudí, čo je najviac od druhej svetovej vojny. Milióny ďalších sú ohrození nestabilitou, konfliktami a zraniteľnosťou.⁴ Preto už bývalý generálny tajomník OSN Ban Ki-moon vyzval na prejavenie ľudskej zraniteľnosti a zasadenie sa za zníženie utrpenia vo svete, a to aj prostredníctvom plánu s názvom *Agenda for Humanity* (bližšie pozri unocha.org).

Centrálnym inštitucionálnym prvkom celého systému poskytovania humanitárnej pomoci OSN je *Úrad pre koordináciu humanitárnych záležitostí OSN* (angl. United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs, OCHA), súčasť Sekretariátu⁵ zodpovedná za koordináciu všetkých aktérov, ktorí v rámci OSN pôsobia v humanitárnej oblasti. Okrem koordinácie aktérov a ich aktivít patria medzi úlohy OCHA zabezpečenie financovania humanitárnych aktivít, určovanie smerovania politik, obhajoba záujmov a manažment informácií.⁶

Reakcia na krízové udalosti prebieha prostredníctvom tzv. cyklu humanitárneho programu (angl. Humanitarian Programme Cycle), čo je vlastne koordinovaný súbor aktivít zložený s piatich základných častí: analýza potrieb, strategické plánovanie reakcie, mobilizácia zdrojov, implementácia a monitorovanie, operatívne prehodnocovanie a evaluácia.⁷ Úspešná realizácia cyklu humanitárneho programu závisí od pripravenosti na mimoriadne udalosti, ako aj efektívnej koordinácie s národnými a miestnymi orgánmi a ďalšími humanitárnymi aktérmi.

Na financovanie akútnych potrieb spôsobených humanitárnymi krízami slúži osobitný fond (angl. Central Emergency Response Fund, CERF), ktorý OCHA spravuje. Do fondu na

² Niektoré z uvádzaných inštitúcií nemajú v slovenskom jazyku ustálené pomenovanie, preto budeme uvádzať vlastný preklad ich názvu a v zátvorke originálny názov v anglickom jazyku.

³ Cieľom OSN je udržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť, chrániť ľudské práva, poskytovať humanitárnu pomoc, podporovať udržateľný rozvoj a presadzovať dodržiavanie medzinárodného práva.

⁴ UNITED NATIONS (2018): Deliver Humanitarian Aid.

⁵ Sekretariát je jedným z hlavných orgánov OSN.

⁶ V roku 1971 bola v rámci OSN vytvorená pozícia *Koordinátora pomoci pri katastrofách* a zriadený *Úrad koordinátora pomoci pri katastrofách* (angl. Office of the UN Disaster Relief Coordinator) so sídlom v Ženeve.

Na základe rezolúcie *Valného zhromaždenia* 46/182 bola v decembri 1991 zriadená pozícia *Koordinátora núdzovej pomoci* (angl. Emergency Relief Coordinator, ERC) a krátko na to bolo zriadené *Oddelenie humanitárnych záležitostí* (angl. Department of Humanitarian Affairs, DHA). *Generálny tajomník* zároveň priznal ERC status zástupcu generálneho tajomníka pre humanitárne záležitosti (angl. Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs). V súčasnosti túto funkciu vykonáva Marc Lowcock. Vyššie zmienenou rezolúciou bol tiež zriadený *Medziagentúrny stály výbor* (angl. Inter-Agency Standing Committee, IASC).

V roku 1998 bolo DHA reformované na OCHA a jeho mandát sa rozšíril. OCHA vykonáva koordinačnú funkciu najmä prostredníctvom IASC, ktorému predsedá ERC a zúčastňujú sa ho všetci aktéri pôsobiaci v humanitárnej oblasti – odborné organizácie, fondy a programy, ale aj zástupcovia *Červeného kríža* a mimovládnych organizácií. (In: OCHA (2018): Who we are.)

⁷ OCHA (2018): Who we are.

dobrovoľnej báze prispievajú členské štáty OSN,⁸ ale aj iné medzinárodné organizácie a súkromní darcovia.⁹

Pri výskyte humanitárnej krízy sa humanitárne organizácie môžu uchádzať o financovanie svojich aktivít z fondu. Za predpokladu, že sú splnené všetky kritériá CERF (najmä kritérium, že ide o urgentné potreby a navrhované aktivity budú slúžiť na záchranu ľudských životov), finančné prostriedky sú z fondu uvoľnené a humanitárne organizácie tak môžu financovať svoje aktivity (napr. poskytovať jedlo, pitnú vodu a zdravotnú pomoc obyvateľstvu postihnutému krízou).

Prostriedky z CERF sú primárne určené na doplnenie ostatných zdrojov financovania humanitárnych potrieb. Jeho hlavným zmyslom je zabezpečiť rýchlu reakciu, pretože v prípade humanitárnej krízy obvykle nie je čas na zdĺhavé zhromažďovanie prostriedkov na financovanie pomoci. Ročne CERF na humanitárne operácie vyčleňuje priemerne 450 mil. USD (v roku 2017 514,6 mil. USD) do približne 50 štátov sveta. Finančné prostriedky CERF sú k dispozícii odborným organizáciám, programom a fondom OSN. Dôležitými partnermi pri rozhodovaní o pridelovaní finančných prostriedkov z fondu sú aj mimovládne organizácie spolupracujúce s OSN, ktoré zároveň môžu požiadať o príspevok z fondu na aktivity, ktoré vykonávajú pre uvedené inštitúcie.¹⁰

V nasledujúcich tabuľkách uvádzame prehľad alokácie prostriedkov CERF v roku 2017 – v tabuľke č. 1 desať štátov, do ktorých prúdil najväčší objem prostriedkov z CERF; v tabuľke č. 2 do ktorých sektorov a v akom objeme prúdili prostriedky z CERF. Tieto prehľady zároveň veľa napovedajú o situácii vo svete – možno z nich odčítať, ktoré krajiny aktuálne bojujú s humanitárnou krízou.

Tabuľka 1: Alokácia prostriedkov z CERF v roku 2017: Top 10 štátov

Štát	Pridelené prostriedky (USD)	Podiel z celkového objemu
1. Somálsko	32 992 835	7,89 %
2. Nigéria	31 886 628	7,62 %
3. Sudánska republika	29 626 543	7,08 %
4. Etiópia	28 512 690	6,82 %
5. Demokratická republika Kongo	26 564 545	6,35 %
6. Jemen	25 553 107	6,11 %
7. Bangladéš	24 164 854	5,78 %
8. Stredoafriická republika	15 995 654	3,82 %
9. Južný Sudán	15 524 589	3,71 %
10. Uganda	14 986 704	3,58 %

Prameň: CERF (2017b)

Tabuľka 2: Alokácia prostriedkov z CERF do sektorov v roku 2017

Sektor	Pridelené prostriedky (USD)	Podiel z celkového objemu
1. Jedlo	90 558 349	21,65 %
2. Zdravie – výživa	64 740 143	15,48 %
3. Voda a sanitácia	57 009 919	13,63 %
4. Zdravie	51 575 191	12,33 %
5. Prístrešie a položky okrem jedla	40 152 369	9,60 %

⁸ V roku 2017 patrili k najväčším donorom Spojené kráľovstvo (102 619 748 USD), Nemecko (82 786 000 USD), Švédsko (75 978 440 USD), Holandsko (71 266 300 USD) a Nórsko (53 066 570 USD).

⁹ CERF (2016): About CERF.

¹⁰ Ibid.

6. Poľnohospodárstvo	33 683 366	8,05 %
7. Ochrana/Ľudské práva/Právny štát	25 445 888	6,08 %
8. Multisektorové	24 898 825	5,95 %
9. Vzdelanie	8 723 304	2,09 %
10. Koordinačné a podporné služby – logistika	8 630 377	2,06 %
11. Koordinačné a podporné služby – telekomunikácie a dáta	3 746 444	0,90 %
12. Koordinačné a podporné služby – humanitárne letecké služby	2 850 010	0,68 %
13. Manažment táborov	2 765 641	0,66 %
14. Obnova hospodárstva	2 101 500	0,50 %
15. Bezpečnosť	769 688	0,18 %
16. Odmínovanie	297 570	0,07 %
17. Koordinačné a podporné služby – iné	260 096	0,06 %
Spolu	418 208 680	100 %

Prameň: CERF (2017c)

Ako už bolo vyššie spomenuté, s ohľadom na povahu humanitárnej krízy a na potreby krízou postihnutého obyvateľstva vykonávajú svoje aktivity jednotlivé odborné organizácie OSN, jej programy a fondy (tzv. agentúry). Za kľúčových aktérov v systéme poskytovania humanitárnej pomoci sú považovaní *Rozvojový program OSN*, UNDP (8. / 8 417 336 / 2,01 %);¹¹ *Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov*, UNHCR (3. / 36 648 201 / 8,76 %); *Detský fond OSN*, UNICEF (2. / 108 620 327 / 25,97 %) a *Svetový potravinový program*, WFP (1. / 143 190 918 / 34,24 %). Z odborných organizácií sú v humanitárnej oblasti najviac aktívne *Svetová zdravotnícka organizácia*, WHO (6. / 28 392 465 / 6,79 %) a *Organizácia Spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo*, FAO (5. / 33 430 256 / 7,99 %).¹² Okrem uvedených organizácií, programov a fondov smerovala vysoká alokácia prostriedkov aj na aktivity *Medzinárodnej organizácie pre migráciu*, IOM, ktorá je medzi agentúry OSN zaradená od roku 2016 (4. / 34 646 996 / 8,28 %).

2 Humanitárna kríza Rohingov v roku 2017

Od eskalácie aktuálnej humanitárnej krízy, ktorej začiatok sa datuje od 25. augusta 2017, utieklo z mjanmarského štátu Rakhine viac ako 650 000 Rohingov, a to predovšetkým do susedného Bangladéša,¹³ preto táto humanitárna kríza býva často označovaná aj ako utečenecká kríza. Nie všetkým Rohingom sa podarilo z Mjanmarska utiecť, ale boli nútení opustiť svoje domovy a stali sa vnútorne vysídlenými osobami (Internally Displaced Persons, IDPs). V Mjanmarsku ostali tisíce opustených detí bez rodičov.

¹¹ Údaje v zátvorke vyjadrujú poradie agentúry pri prideľovaní prostriedkov z CERF v roku 2017, výšku pridelených prostriedkov v USD a podiel na celkovom objeme pridelených prostriedkov v danom roku. (In: CERF (2017a): 2017 Allocations by Agency.)

¹² UNITED NATIONS (2018): Deliver Humanitarian Aid.

¹³ Bangladéš poskytol útočisko 200 000 Rohingom už pred eskaláciou krízy v roku 2017. Podľa informácií aktuálnych v čase finalizácie článku je Bangladéš hostiteľským štátom pre približne 900 000 Rohingov.

2.1 Príčiny humanitárnej krízy

Na úvod je potrebné poukázať na skutočnosť, že aktuálna humanitárna kríza mjanmarských Rohingov nie je novou krízou. Intenzívnejšia medzinárodná pozornosť sa na ňu sústreďuje od roku 2015, kedy Rohingovia utekajúci z Mjanmarska uviazli na niekoľko dní na lodiach v Andamanskom mori,¹⁴ pretože im susedné krajiny (Thajsko, Malajzia a Indonézia) najprv odmietli vstup, až neskôr súhlasili s poskytnutím pomoci a dočasného útočiska. Ani jeden z týchto štátov nie je zmluvnou stranou *Dohovoru o právnom postavení utečencov* (1951). Z konania uvedených štátov je zrejmé, že celú situáciu vnímajú výlučne ako humanitárnu otázku, a nie ľudskoprávnu otázku, t. j. poskytnutá pomoc (ak vôbec) má charakter humanitárnej pomoci a nepredstavuje dlhodobé riešenie, pretože nerieši príčiny krízy.

Príčina dnešnej situácie by sa dala veľmi zjednodušene vyjadriť konštatovaním, že Rohingovia nie sú v Mjanmarsku vítaní, čo vedie k vážnemu porušovaniu ich základných ľudských práv, vrátane práva na život a slobody pohybu.¹⁵ Rohingovia sú etnická a náboženská (moslimská) menšina, obývajúca severnú časť štátu Rakhine (v minulosti známy ako Arakan) v Mjanmarsku. Na ich pôvod a prítomnosť v tejto oblasti existujú odlišné názory. Mjanmarská vláda podporuje teóriu, že sú potomkami Bengálcov z oblasti Chittagong v Bangladéši a do Rakhine ich po britskej anexii Barmy v roku 1824 mali vo veľkých počtoch priviesť Briti s cieľom osídliť Arakan Bengálcami. Lojalita arakanských moslimov k Britom počas druhej svetovej vojny napomohla vytvoreniu novej identity – Rohingov, odlišných od väčšinovej budhistickej populácie v štáte Arakan. Mjanmarská vláda preto dokonca zakazuje používanie označenia „Rohingovia“, nakoľko ich považuje za „výtvor bengálskych votrelcov.“¹⁶ (Označenie „Rohingovia“ uznáva a používa tak OSN, ako aj Európsky parlament, či mimovládne organizácie, napr. Human Rights Watch.)

Po druhej svetovej vojne utlačanie Rohingov vojenskou vládou v Barme pokračovalo.¹⁷ V dôsledku ustanovení nového zákona o občianstve z roku 1982 sa z Rohingov (spolu s obyvateľmi indického a čínskeho pôvodu) stali osoby bez štátnej príslušnosti. V roku 2014 mjanmarské *Ministerstvo informácií* (angl. *Ministry of Information*) inštruovalo Rohingov, aby sa zaregistrovali ako Bengálci, čo ich vylúčilo z národného sčítania obyvateľstva. Vo februári 2015 prezident oznámil zrušenie všetkých dočasných potvrdení o registrácii (angl. *Temporary*

¹⁴ Humanitárna kríza z roku 2015 je tiež známa ako „*Boat people crisis*“. Podľa informácií *Medzinárodnej organizácie pre migráciu* šlo v máji 2015 spolu o 8 000 osôb. (In: IOM (2015): *IOM Appeals for USD 26 million for Migrants in SE Asian Boat Crisis*.) Podľa odhadov UNHCR strávili na lodi priemerne 76 dní, pričom mimovládne ľudskoprávne organizácie zdokumentovali ich závažné zneužívanie (vydieranie, bitie, hádzanie cez palubu a usmrtenie). (In: AMNESTY INTERNATIONAL (2015): *Southeast Asia: Deadly Journeys - The Refugee and Trafficking Crisis in Southeast Asia*.)

¹⁵ DEPPERMAN, L. J. F. (2013): *Increasing the ICJ's influence as a court of human rights: The Muslim Rohingya as a case study*; MUHAMMAD, S. M. – GORAYA, N. S. (2016): *Plight of Rohingya Muslims*; MAHMOOD, S. S. – WROE, E. – FULLER, A. – LEANING, J. (2017): *The Rohingya people of Myanmar: Health, human rights, and identity*.

¹⁶ LEGO, J. (2017): *Refuge for Rohingya in Southeast Asia?* s. 238.

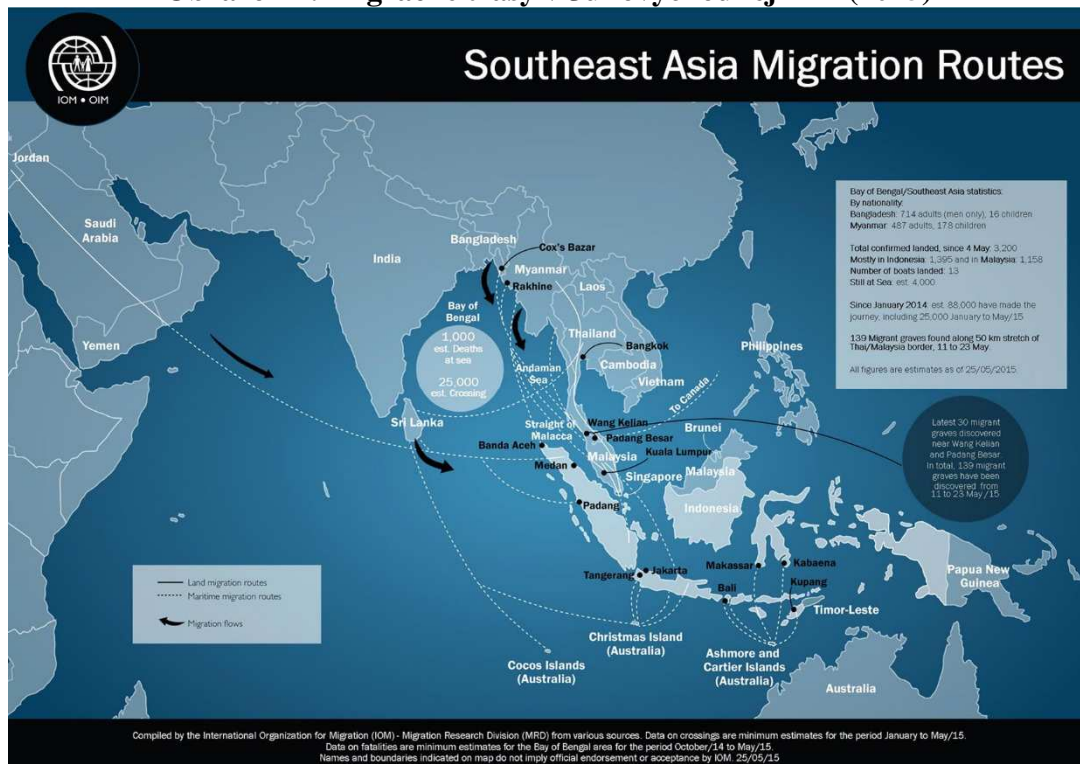
¹⁷ Sčítanie obyvateľstva v roku 1978, ktorého cieľom bolo „vyčistiť“ krajinu od nelegálnych imigrantov, prerástlo do brutality, ničenia mešít, vražd a znásilňovania, v dôsledku ktorých bolo viac než 200 000 Rohingov nútených utiecť do Bangladéša. (Na základe dohody medzi oboma krajinami sa v nasledujúcom roku väčšina z nich vrátila späť.)

V rokoch 1991-1992 opäť utieklo do Bangladéša približne 250 000 Rohingov. Na základe *Memoranda o porozumení* medzi Bangladéšom a Mjanmarskom sa mnohí z nich vrátili späť, pričom dobrovoľnosť ich rozhodnutia pre návrat je spochybňovaná.

V roku 1993 bolo podpísané *Memorandum o porozumení* aj medzi Mjanmarskom a *Úradom Vysokého komisára OSN pre utečencov*, na základe ktorého Mjanmarsko umožnilo UNHCR prístup k Rohingom, s cieľom podporiť repatriáciu a monitorovať ich reintegráciu. Napriek tomu prebiehal proces repatriácie s problémami, a to tak na strane Mjanmarska, ako aj na strane Rohingov, ktorí sa obávali prenasledovania. Násilie opätovne prepuklo v roku 2012 (bližšie pozri HRW, 2012).

Registration Certificates), čím bola väčšine Rohingov upretá akákoľvek forma identifikačných dokladov, a teda aj možnosť účasti na voľbách, ktoré sa konali v novembri 2015.¹⁸

Obrázok 1: Migračné trasy v Juhovýchodnej Ázii (2015)

Prameň: IOM (2015)

V októbri 2016 údajne stovky členov militantnej skupiny Rohingov s názvom *The Arakan Rohingya Salvation Army*, ARSA, predtým známej ako *Harakah al-Yaqin*, zaútočili na hraničnú stráž a usmrtili policajtov, na čo mjanmarské bezpečnostné zložky okamžite odpovedali operáciami, ktoré spôsobili, že počas nasledujúcich troch mesiacov územie opustili tisíce Rohingov.¹⁹ Vo februári 2017 vydal Úrad Vysokého komisára OSN pre ľudské práva, OHCHR, správu dokumentujúcu bezprecedentnú úroveň násillia voči Rohingom, ktoré vykonávajú mjanmarské bezpečnostné zložky, resp. obyvatelia dedín v štáte Rakhine (bližšie pozri OHCHR, 2017). Opakované násillie v auguste 2017 prinútilo utiecť do Bangladéša²⁰ ďalšie tisíce Rohingov.

2.2 Aktivity Organizácie Spojených národov

Úroveň prebiehajúcej humanitárnej krízy bola OSN vyhodnotená stupňom 3 (angl. „Level 3 Emergency“). *Medziagentúrny stály výbor*, IASC, označuje ako núdzový stav na úrovni 3 „náhly výskyt komplexného núdzového stavu, vyžadujúci aktiváciu reakcie v rámci celého systému OSN, s dohodnutými mechanizmami, nástrojmi a postupmi.“²¹

Bezprostredne po vypuknutí násillia v štáte Rakhine 25. augusta 2017 nemala OSN do oblasti prístup – väčšina humanitárnych aktivít OSN a medzinárodných mimovládnych organizácií v severnom Rakhine bola pozastavená; pomoc v obmedzenej miere naďalej poskytoval len *Červený kríž* a vláda Mjanmarska.

¹⁸ LEGO, J. (2017): Refuge for Rohingya in Southeast Asia?

¹⁹ LONE, W. – NAING, S. (2017): At least 71 killed in Myanmar as Rohingya insurgents stage major attack.

²⁰ V Bangladéši je väčšina Rohingov sústredená v okolí mesta Cox's Bazaar. Pred ich príchodom bola táto oblasť sľubne sa rozvíjajúcim turistickým centrom.

²¹ UN NEWS (2017): As Rohingya crisis continues, UNICEF seeks funds to reach 720,000 children in need.

Aktivita OSN sa teda sústredili predovšetkým na pomoc Rohingom prichádzajúcim vo veľkých počtoch²² do Cox's Bazaar v Bangladéši. Koordináciou aktivít bola poverená *Medzisektorová koordinačná skupina* (angl. Inter-Sector Coordination Group, ISCG). Prostredníctvom ISCG pripravili humanitárni partneri *Predbežný plán reakcie* (angl. Preliminary Response Plan). Finančné prostriedky, potrebné na pokrytie pomoci pre obdobie august – december 2017 (pôvodne vyčíslené na 77 mil. USD) mali slúžiť na poskytnutie základnej, život zachraňujúcej, pomoci v provizórnych príbytkoch, táborech a hostiteľských komunitách; zlepšenie podmienok a manažmentu v existujúcich a nových táborech;²³ podporu bezpečnosti a dôstojnosti prichádzajúcich a rešpektovania ich osobných práv. V októbri 2017 bol pôvodný plán revidovaný a finančné prostriedky, potrebné na pokrytie potrieb v súvislosti s humanitárnou krízou Rohingov, boli vyčíslené prostredníctvom nového plánu (bližšie pozri *Rohingya Refugee Crisis : Humanitarian Response Plan, September 2017 – February 2018*).

Medzi urgentné potreby patrilo zabezpečenie čistej vody, potravín, prístreškov a prikrývk, sanitácie, hygienických balíčkov, zdravotnej starostlivosti, vakcinácie a ďalších foriem pomoci, vrátane psycho-sociálnej pomoci, a to pre stovky tisíc osôb. Poskytovanie pomoci komplikovala aj skutočnosť, že preplnené tábory pre utečencov sa nachádzajú v hornatom teréne, kde je veľmi ťažké dopraviť pomoc. Dňa 12. septembra 2017 začal UNHCR letecky dopravovať materiálnu pomoc, vrátane materiálu na prístrešky, prikrývky a spacie rohože. *Svetový potravinový program* zvýšil doterajší objem distribúcie potravín v oblasti.²⁴ Okrem iného tiež bolo potrebné budovať infraštruktúru, napr. cesty, odvodňovacie kanály, hygienické zariadenia, čo je mimoriadne dôležité v záujme prevencie šírenia infekčných chorôb.²⁵

V nasledujúcom prehľade uvádzame vybrané dokumenty, ktoré boli na pôde OSN prijaté k situácii v Mjanmarsku po 25. auguste 2017 do konca roku 2017.

Tabuľka 3: Chronologický prehľad dokumentov prijatých OSN

Termín prijatia/konania	Typ dokumentu/záznamu	Dostupné na:
8. september 2017	Správa osobitného spravodajcu o situácii v oblasti ľudských práv v Mjanmarsku	A/72/382
28. septembra 2017	Záznam zo zasadnutia Bezpečnostnej rady: Generálny tajomník OSN António Guterres informoval Radu o kríze v Mjanmarsku (na žiadosť Egypta, Francúzska, Kazachstanu, Senegalu, Švédska, Spojeného kráľovstva a Spojených štátov)	S/PV.8060
31. októbra 2017	Rezolúcia Valného zhromaždenia o situácii v oblasti ľudských práv v Mjanmarsku	A/C.3/72/L.48
6. novembra 2017	Stanovisko predsedu Bezpečnostnej rady k situácii v Rakhine	S/PRST/2017/22
12. decembra 2017	Záznam zo zasadnutia Bezpečnostnej rady:	S/PV.8133

²² Bolo náročné sledovať a overovať počty prichádzajúcich osôb, a to z dôvodu ich pohybu z tranzitných oblastí a spontánneho usadzovania sa. Bangladéšska vláda však vytvorila biometrický registračný systém na uľahčenie tohto procesu.

²³ Vláda Bangladéša požiadala OSN o zriadenie ďalšieho utečeneckého tábora, keďže predchádzajúce dva už naplnili svoje kapacity.

²⁴ OCHA (2017b): Myanmar: Humanitarian needs increase as Rohingya flee into Bangladesh.

²⁵ V januári 2018 prebehlo z iniciatívy WHO a UNICEF očkovanie pol milióna detí v Bangladéši proti záškrtu. Záškrt je akútne, vysoko nakažlivé bakteriálne ochorenie, spôsobujúce zápal slizníc a tvorbu membrány v hrdle, ktorá bráni dýchaniu a prehĺtaniu. Bakteriálny toxín v krvi môže spôsobiť aj smrteľné poškodenie srdca a nervov. Šíri sa fyzickým kontaktom alebo kvapôčkovou infekciou. V období od 8. novembra 2017 do 11. januára 2018 bolo hlásených 31 úmrtí v dôsledku tohto ochorenia a ďalších takmer 4 000 podozrení z nákazy.

	Brífing zástupcu generálneho tajomníka pre politické záležitosti (Jeffrey Feltman) a osobitnej zástupkyne generálneho tajomníka pre sexuálne násilie v konflikte (Pramila Patten) k vývoju situácie v Mjanmarsku	
22. decembra 2017	Správa generálneho tajomníka o deťoch a ozbrojenom konflikte v Mjanmarsku	S/2017/1099

Prameň: SECURITY COUNCIL REPORT (2017)

Pre realizáciu akýchkoľvek humanitárnych aktivít je kľúčové ich zabezpečenie po finančnej stránke. S cieľom zhromaždiť finančné prostriedky na pokrytie aktivít pri riešení humanitárnej krízy Rohingov sa v spolupráci s OSN²⁶ uskutočnila konferencia, ktorej hlavným cieľom bolo zhromaždiť prostriedky na financovanie programov pomoci Rohingom a ich hostiteľským komunitám v Bangladéši. Okrem tejto konferencie prebiehali fundraisingové kampane aj individuálne v niektorých členských štátoch OSN; vlastné fundraisingové aktivity realizovali odborné organizácie, programy a fondy OSN.²⁷ Napríklad *Svetová zdravotnícka organizácia* uvoľnila zo svojho *Pohotovostného fondu pre mimoriadne udalosti* (angl. *Contingency Fund for Emergencies*) pre Rohingov v Cox's Bazaar na obdobie nasledujúcich šiestich mesiacov 1,5 mil. USD.

Na záver by sme radi zmienili ešte jednu iniciatívu, a to *Advisory Commission on Rakhine State*.²⁸ Hoci nemá priame spojenie s *Organizáciou Spojených národov*, nepriamo ju s OSN spája meno bývalého generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana, ktorý stojí na jej čele. Komisia bola zriadená ako neutrálny a nestranný orgán²⁹ s cieľom navrhnúť konkrétne opatrenia na zlepšenie situácie všetkých obyvateľov štátu Rakhine. Jej pôsobnosť sa týkala humanitárnych a rozvojových otázok, prístupu k základným službám, právnych otázok vrátane otázky občianstva a garancií základných práv, ako aj bezpečnosti všetkých obyvateľov a komunít. Výsledkom práce komisie je záverečná správa s odporúčaniami (tzv. cestovnou mapou) pre mjanmarskú vládu. *Organizácia Spojených národov* sa snaží na mjanmarskú vládu vplývať, aby odporúčania komisie rešpektovala a uviedla do praxe.

Záver

Organizácia Spojených národov v súčasnosti disponuje prepracovaným systémom poskytovania humanitárnej pomoci, a to aj vďaka dlhoročným skúsenostiam v tejto oblasti, ktoré umožnili priebežne reformovať systém a prispôbovať ho aktuálnym potrebám.

Je potrebné si uvedomiť, že na efektívnosť systému humanitárnej pomoci OSN významne vplyva skutočnosť, že do poskytovania humanitárnej pomoci sa zapája veľké množstvo aktérov – inštitúcií z prostredia OSN, ako aj spolupracujúcich inštitúcií, predovšetkým mimovládnych organizácií. Preto predpokladom zabezpečenia efektívnosti celého systému je v prvom rade koordinácia aktivít zapojených aktérov tak, aby nedochádzalo na jednej strane k duplicitě, a na druhej strane k nedostatočnému pokrytiu niektorých oblastí, a teda aby určité skupiny obyvateľstva a ich potreby neostali opomenuté.

Prostredníctvom analýzy aktuálnej situácie mjanmarských Rohingov sme identifikovali ako najslabší článok v celom v systéme schopnosť OSN pôsobiť jednak preventívne proti

²⁶ Konferencia sa konala 23. októbra 2017 v Ženeve a spoluorganizovali ju OCHA, UNHCR a IOM. Na konferencii donori prisľúbili prispieť v objeme 344 mil. USD. (In: OCHA (2017c): Rohingya Refugee Crisis: Pledging Conference.)

²⁷ Napríklad *Svetový potravinový program* inicioval celosvetovú kampaň s názvom „ShareTheMeal“ (slov. „Podeľ sa o jedlo“) prostredníctvom aplikácie do mobilných telefónov.

²⁸ Bližšie pozri: rakhinecommission.org.

²⁹ Bola zložená zo šiestich miestnych a troch medzinárodných expertov.

vzniku humanitárnych kríz (vtedajší generálny tajomník OSN Ban Ki-Moon upozorňoval na prehlbujúcu sa krízu Rohingov v Mjanmarsku už v máji 2015, napriek tomu sa situáciu nedarilo riešiť a v roku 2017 prerástla do jednej z najväznejších humanitárnych kríz na svete), resp. po ich vypuknutí pôsobiť ako aktér pri odstraňovaní príčin, a nielen následkov humanitárnych kríz. Máme na mysli predovšetkým humanitárne krízy, ktoré vznikajú ako dôsledok násilných konfliktov, tak, ako je to podľa nášho názoru v prípade Mjanmarska. Bez ochoty a schopnosti Mjanmarska garantovať Rohingom bezpečný život a ľudské a občianske práva sa aktuálnu humanitárnu krízu, ktorá ovplyvňuje situáciu v celom regióne, vyriešiť nepodariť.

Uvedomujeme si, že v aktuálnom – veľmi komplikovanom medzinárodnom prostredí je pôsobnosť OSN značne obmedzená, o. i. jej v ceste stojí spleť záujmov rôznych aktérov, ktorí spravidla využijú všetky dostupné nástroje na presadenie svojich cieľov, a to aj na pôde samotnej OSN, najmä pri rozhodovaní v Bezpečnostnej rade, pričom ich konanie zvyčajne len málo ovplyvňuje miera utrpenia civilného obyvateľstva. Napriek tomu je, podľa nášho názoru, potrebné, aby sa OSN aktívnejšie a flexibilnejšie zhostovala úlohy aktívneho aktéra, t. j. hľadala prostriedky, ako vplývať na svoje členské štáty a vymáhať dodržiavanie medzinárodnoprávných pravidiel.

Použitá literatúra:

1. AMNESTY INTERNATIONAL (2015): *Southeast Asia: Deadly Journeys - The Refugee and Trafficking Crisis in Southeast Asia*. [online]. In: *Amnesty International*, 2015. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA21/2574/2015/en/>
2. CERF (2016): About CERF. [online]. In: *unocha.org*, 2016. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: http://www.unocha.org/cerf/sites/default/files/CERF/About%20CERF/AboutCERF_EN_20161111.pdf
3. CERF (2017a): 2017 Allocations by Agency. [online]. In: *United Nations Central Emergency Response Fund*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.unocha.org/cerf/cerf-worldwide/funding-agency/funding-agency-2017>
4. CERF (2017b): Countries 2017. [online]. In: *United Nations Central Emergency Response Fund*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.unocha.org/cerf/cerf-worldwide/allocations-country/2017>
5. CERF (2017c): 2017 Allocations by Sector. [online]. In: *United Nations Central Emergency Response Fund*. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.unocha.org/cerf/cerf-worldwide/funding-sector/funding-sector-2017>
6. DEPPERMAN, L. J. F. (2013): Increasing the ICJ's influence as a court of human rights: The Muslim Rohingya as a case study. In: *Chicago Journal of International Law*, 2013, 14(1), p. 291-316.
7. HRW (2012): "The Government Could Have Stopped This" – Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma's Arakan State. [online]. In: *Human Rights Watch*, 2012. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/report/2012/07/31/government-could-have-stopped/sectarian-violence-and-ensuing-abuses-burmas-arakan>
8. IOM (2015): IOM Appeals for USD 26 million for Migrants in SE Asian Boat Crisis. [online]. In: *International Organisation for Migration*, 2015. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.iom.int/news/iom-appeals-usd-26-million-migrants-se-asian-boat-crisis>
9. LEGO, J. (2017): Refuge for Rohingya in Southeast Asia? In: SIRKECI, I. – TILBE, F. – ISKENDER, E. (eds.): *The Migration Conference 2017 Proceedings*. London: Transnational Press London, 2017. p. 237 – 249.

10. LONE, W. – NAING, S. (2017): At least 71 killed in Myanmar as Rohingya insurgents stage major attack. [online]. In: *Thomson Reuters*, 25. August 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya/at-least-71-killed-in-myanmar-as-rohingya-insurgents-stage-major-attack-idUSKCN1B507K>
11. MAHMOOD, S. S. – WROE, E. – FULLER, A. – LEANING, J. (2017): The Rohingya people of Myanmar: Health, human rights, and identity. In: *The Lancet*, 2017, 389(10081), p. 1841-1850.
12. MUHAMMAD, S. M. – GORAYA, N. S. (2016): Plight of Rohingya Muslims. In: *Journal of the Research Society of Pakistan*, 2016, 53(1), p. 27-40.
13. OHCHR (2017): *Interviews with Rohingyas fleeing from Myanmar since 9 October 2016. Report of OHCHR mission to Bangladesh*. [online]. In: *United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/MM/FlashReport3Feb2017.pdf>
14. OCHA (2018): Who we are. [online]. In: *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, 2018. Dostupné na internete: <https://www.unocha.org/about-us/who-we-are>
15. OCHA (2017a): The Rohingya Crisis in Numbers. [online]. In: *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://unocha.exposure.co/the-rohingya-crisis-in-numbers>
16. OCHA (2017b): Myanmar: Humanitarian needs increase as Rohingya flee into Bangladesh. [online]. In: *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, 12.9.2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.unocha.org/story/myanmar-humanitarian-needs-increase-rohingya-flee-bangladesh>
17. OCHA (2017c): Rohingya Refugee Crisis: Pledging Conference. [online]. In: *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.unocha.org/rohingya-refugee-crisis/rohingya-refugee-crisis-pledging-conference>
18. *Rohingya Refugee Crisis : Humanitarian Response Plan (September 2017 – February 2018)* [online]. In: reliefweb.int, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2017_HRP_Bangladesh_041017_2.pdf
19. ROSPUTINSKÝ, P. (2010): Charta Organizácie Spojených národov. In: GURA, R. – ROSPUTINSKÝ, P. *Vybrané pramene k štúdiu medzinárodných organizácií*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010. s. 15-30.
20. SECURITY COUNCIL REPORT (2017): UN Documents for Myanmar. [online]. In: *Security Council Report*, 2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/myanmar/>
21. SOUTHWICK, K. (2015): Preventing mass atrocities against the stateless Rohingya in Myanmar: a call for solutions. In: *Journal of International Affairs*, 2015, 68(2), p. 137-156.
22. UN NEWS (2017): As Rohingya crisis continues, UNICEF seeks funds to reach 720,000 children in need. [online]. In: *UN News*, 2.10.2017. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/story/2017/10/567562-rohingya-crisis-continues-unicef-seeks-funds-reach-720000-children-need>
23. UNITED NATIONS (2018): Deliver Humanitarian Aid. [online]. In: un.org, 2018. [Citované 19. 2. 2018.] Dostupné na internete: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/deliver-humanitarian-aid/>

24. ZARNI, M. – COWLEY, A. (2014): The slow-burning genocide of Myanmar's Rohingya.
In: *Pacific Rim Law & Policy Journal*, 23(3), p. 681-752.

Kontakt:

PhDr. Martina Bolečeková, PhD.

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Kuzmányho 1

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

e-mail: martina.bolecekova@umb.sk

WHERE EAST ASIA STANDS IN GLOBAL CLIMATE CHANGE POLICY¹

KDE SA NACHÁDZA VÝCHODNÁ ÁZIA V POLITIKE KLIMATICKÝCH ZMIEN

Milan Lajčiak

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: milan.lajciak@gmail.com

Abstrakt: Cieľom práce je poskytnúť stručný prehľad hlavných environmentálnych výziev východnej Ázie, objasniť regionálnu úroveň spolupráce v riešení environmentálnych problémov a poukázať na kľúčové otázky, ktoré sú predmetom diskusií o klimatických zmenách v regióne. Hlavné environmentálne výzvy v juhovýchodnej Ázii predstavujú smog a toxický vzduch, vypaľovanie lesov, zamorené vody, zdraviu škodlivé potraviny či dopravné zápchy. V severovýchodnej Ázii je to znečistenie ovzdušia, ktoré zároveň predstavuje vážny cezhraničný problém s dopadmi na politické napätie medzi susednými krajinami. Medzi dôležité faktory, ktoré ovplyvňujú úroveň regionálnej spolupráce, patria otázky rozsahu ekonomických dopadov spolu s vnímaním otázok medzinárodnej spravodlivosti. Okrem regionálnych environmentálnych otázok práca venuje pozornosť tiež prebiehajúcim zmenám v oblasti svetového environmentálneho vodcovstva v súlade s americkou politikou vystúpenia z Parížskej dohody o klimatických zmenách.

JEL klasifikácia: Q53, Q54, Q58, Q59

Kľúčové slová: východná Ázia, environmentálne výzvy, politika klimatických zmien, globálne vodcovstvo

Abstract: The goal of the paper is to provide a concise overview of the main environmental challenges of East Asia, to highlight the regional level of cooperation in tackling environmental problems and to point at the main issues permeating climate change debate in the region. In South East Asia, the major environmental problems represent hazy and toxic air, burning forests, poisoned water, unsafe food and congested roads have become commonplace. In Northeast Asia, it is air pollution that causes a serious transboundary problem with spillovers of political tension among neighbors. Scale of economic impact together with perceptions of international justice belong to major factors hampering more effective environmental cooperation at regional level. In addition to regional environmental issues, the study brings attention also to undergoing changes in global environmental leadership with regard to US Pulling out of the Paris Climate Change deal.

Keywords: East Asia, environmental challenges, climate change policy, global leadership

JEL Classification: Q53, Q54, Q58, Q59

Introduction

East Asia is a region with a high economic gravity, growing political ambitions as well as many environmental challenges. Ranging from burning forests, hazy and toxic air, coral degradation, unsafe food, endangered species, water security problems, deforestation and urbanization issues in Southeast Asia to transboundary air pollution and maritime degradation in Northeast Asia, this region faces environmental threats that need effective solutions and

¹ This article is published in the frame of the project EDGE - Environmental Diplomacy and Geopolitics. This project has received funding from the European Union Horizon H2020 research and innovation program under grant agreement No. 692413.

regional cooperation. Environmental problems are a part of broader geopolitical dynamics in the region and have spillovers on the bilateral relations among the countries. The goal of the study is to provide a concise overview of the main environmental challenges facing the region, to highlight questions that are central to understand why and how countries in East Asia respond to climate change at national and regional levels, and to bring attention to the main issues permeating regional climate change debate that predominantly occupy concerns of the scale of economic impact and perceptions of international justice. In addition, the study seeks to show undergoing changes in the global environmental context. China belongs to the biggest contributors of CO₂ emissions but with strong commitments to reduce fossil-fuel energy sources and big investments into renewable technologies. Donald Trump's administration is focusing on formulating energy and climate policy to further the financial interest of a relatively narrow fossil-fuel industries, particularly coal, instead of following broad US national interests. This strategy pulls US federal government policy-making in a direction that is no longer aligned with Paris deal. While China is tightening coal policy, the Trump administration is taking steps to undermine the global effort. There is gradually going on process of changes in global environmental policy leadership with China poised to lead the world on climate issues. The good thing is that in contrast to US federal policy there are also strong sub-national engagement processes in USA that can provide a critical channel to continue fostering USA back into the Paris Agreement deal.

The study uses methodology of four research steps. The first is the identification of the East Asian environmental problem that is characterized by rapid environmental degradation. The research raises the questions why this is the case and tries to look for an answer. The second step is the research of the problem through theoretical studies of the literature dealing with East Asian environmental issues, focusing on concrete aspect of environmental degradation and the level of regional cooperation while raising critical questions to the study issues. The third step is the articulation of hypothesis that is composed of three conclusions explaining the grave situation of environmental issues in East Asian region: 1) the lack of effective regional cooperation, 2) picture of permeating climate change debate that is featured by the scale of economic impact and the perception if international justice and 3) impact of the undergoing changes in global environmental leadership caused by the U S pulling out of the Paris Climate Change Agreement. The last step of the research was to justify the study conclusions in practice. This was conducted through numerous debates with relevant institutions of East Asian countries, taking into account also gradually appearing statistics and predominantly through personal empirical experience of the author during his twenty three years diplomatic postings in South East Asian and North East Asian regions.

The literature that contributed to the theoretical study of the paper can be divided into two thematic sources. The first deals with topics of environmental diplomacy and mechanisms of regional cooperation. Among the available literature, the publication *Environmental Challenges and Cooperation in Northeast Asia* by Jung Woosuk (2016), especially represents the valuable source of theoretical considerations. The other literature covers environmental statistical data that has been a contradictory topic in the region due to the lack of sufficient regional monitoring mechanisms that would cover the comprehensive range of environmental problems and that would be acknowledged by all countries in the region. One of the most valuable and richest information sources is the accumulation of latest air pollution data in East Asia presented in the publication *Air Pollution in Eastern Asia: An Integrated Perspective* (2017) by three authors - Bouarar Idir, Xuemai Wang, Guy P. Brasseur:

1 Public awareness and environmental diplomacy

The Intergovernmental Panel on Climate Change reported in 2014 that scientists were more than 95% certain that global warming is mostly being caused by increasing concentrations

of greenhouse gases and other human (anthropogenic) activities.² Prevailing scientific evidence makes clear that man-made climate change risks can be slowed, and at least potentially reversed, with sound policy. Transition to renewables is a global emergency and the world should not be dispirited by the obstacles ahead.

1.1 Addressing public awareness

Public awareness belongs to one of the most important and effective tools to engage local governments into lowering carbon emissions. It is a motivation and mobilization force that is necessary to work on. In this context, one of the most impressive and persuasive studies on climate change brought to public awareness in the 21st century have been lectures delivered by the former US Vice President Al Gore, Nobel Peace Laureate 2007. In a very perceivable and charismatic mode Al Gore highlights perils of carbon emissions and comments main dangers of environment pollution. He points out at several important elements of perils of climate change and brings attention that the main dangers facing the international community today are anthropogenic climate change and is looking for the ways how to lower carbon emissions.

Here there are some empirical findings Al Gore has brought in his lectures, supported by photo and video documentation. Hyper-globalization has massively increased forest fires and permafrost melting. Over 400 thousand Hiroshima bombs of energy are still released every day. Due to the temperature rise, extremely hot days are now commonplace and 16 of 17 hottest years since records began have been since 2001. Air temperature do not tell the whole story as 93% of heat energy goes into the oceans that is creating stronger and more destructive storms such as Typhoon Haiyan in 2016, the most destructive ever which created over 4,1 million refugees. The experts say that that we can link such extreme weather to climate change as the environment in which all storms form has changed. The areas that receive rain are shifting, and long periods of drought are being followed by massive downpours, and then more drought. The impact on food security is very acute. Forest fires are example how climate change is inextricably linked to wider geopolitics. Forest fires in Siberia in 2010 caused death of 55 thousand people in Russia, damaged grain market and raised prices led to food riots in several countries. In Syria, drought from 2000 to 2016 destroyed over 50% of farmland and climate refugees flooded the cities to find work. Temperature increases are also linked to the increasing threat of disease and microbes as natural ecosystems get disrupted. China is the first place where life expectancy has dropped by 5.5 years in the northeast. Zika virus impacted birth rate and doctors recommend women not to get pregnant for two years until this is under control.

Politicians warn that though there would be many other factors, climate change could become a crucial one in creating conditions for civil wars in some regions. Stability can get worse in the Middle East and North Africa where some parts can become uninhabitable due to the heat. Climate change represents also existential threat to the global economy.

1.2 Environmental diplomacy

International environmental agreements have increased exponentially within last five decades and according to UN Environment Program (2015), world leaders signed up to over five hundred internationally recognized agreements, including 61 atmosphere-related, 155 biodiversity-related, 179 related to chemicals, hazardous substances and waste, 46 land conventions and 196 conventions that are broadly related to issues dealing with water. Following trade, the environment is now the most common area of global rule making.³

² ENWEREM, MICHAEL C. (2016): The Paris Agreement On Climate Change. Page 4.

³ SUSSKIND, LAWRENCE. E. – ALI, SALEEM H. (2015): Environmental Diplomacy. Negotiating More Effective Global Agreements. Page XI.

In June 1992, “Earth Summit” in Brazil, sponsored by United Nations, focused on global environmental problems. The summit gathered more heads of states than had ever before. In 2002, “World Summit on Sustainable Development” was organized and purposely took out the word “environment” from the title of what was meant to be a ten years-milestone. Millennium development goals became our compass for the following ten years of environment diplomacy. At Rio Plus in 2012, aspirations towards sustainability were repackaged in a manifesto “The Future We Want” within the framework of a “green economy”. All these changes have tested the global system of environmental diplomacy and resulted into a diplomatic breakthrough in Paris Agreement in 2015 that ensured the collective actions into a “common deal”.

Paris Agreement has shown that it is possible to weave together knowledge and skills from the fields of international relations, environmental science, negotiations, law, economics, and others to build the necessary level of cooperation and commitments. It has also proved that the success of climate change policy necessitates engagement between governments and various sectors of society, and that the successful deal needs also the follow up in action otherwise the deal will remain only the piece of paper.

2 East Asian environmental challenges

In the 21st century, East Asia is facing “trilemma” pressing issues that must be solved simultaneously if this region would like to secure a workable, sustainable future. Three basic challenges are mainly - securing economic growth/accommodating population expansion, working with increasingly limited resources and raising environmental awareness in order to deal with devastating weather events linked to climate change. ⁴

2.1 Southeast Asian environmental degradation

Southeast Asia is one of the most beautiful regions in the world with dense jungle, gorgeous beaches and incredible wildlife. Unfortunately, stimulated by massive economic growth and endeavors of pulling people out of poverty often comes at the expense of the local environment. This is true of all countries in this scenario, but it is particularly acute for Southeast Asian nations, as their economies, especially the tourism sector, depend so fundamentally on pristine natural resources. Most of environmental issues in Southeast Asia are inextricably linked. The working to ameliorate one will often have added benefits for the others. ⁵

Endangered species conservation is one of the most pressing tasks. Southeast Asia sits almost entirely in the tropics, and as such, is covered in rich, dense, biologically diverse jungle. As a result of a wide number of factors, from poaching to deforestation, many native species are endangered. One of the most prominent of these species is the Asian elephant whose total number has sadly fallen to below 30,000, down from 100,000 at the beginning of the 20th century in Thailand alone. Asian elephants are endangered for a number of reasons, from ivory poaching to widespread habitat destruction. Elephants are by no means the only endangered species in Southeast Asia — the Sumatran tiger, the orangutan, and the Javan rhinoceros all face the threat of extinction. Some estimate that over 40% of all plant and animal species in Southeast Asia could go extinct during the 21st century. Education, supporting organizations like the World Wildlife Fund and support anti-poaching patrols as well as nature preservation can help to provide a protected sanctuary for animals, and an area that is more or less safe from habitat destruction.

Air pollution is a global problem, but Southeast Asia does have among the worst air pollution in the world, only behind East Asia and India. The region is prone to relatively frequent “hazes”, which are the result of widespread fires. These fires are generally started

⁴ ATSUTOSHI NISHIDA (2014): The three big issues facing East Asia. 19.5.2014.

⁵ HERSHBERGER, MATT (2014): Six Environmental Challenges facing Southeast Asia. In: Matador Network.

intentionally by either small-scale farmers or companies trying to clear land of trees so they can exploit it the following year. The hazes in Southeast Asia have become an increasingly frequent occurrence and can spread across many countries, causing serious health and safety concerns. Haze in Southeast Asia is mostly originating from fires in Indonesia and causes problems in Singapore, Brunei, Malaysia, Thailand, and Indonesia itself. During hazes, it can be hazardous to even go outside, so often cities will shut down, adding economic costs to the list of consequences.

Coral reefs has been seriously degraded over the past several decades. Southeast Asia is known for its incredible coral reefs, and, subsequently, its incredible diving. The area known as the “Coral Triangle”, mostly centered on the islands of Oceania, is the most biologically diverse marine environment in the world. Reef destruction is the result of several factors. The ocean absorbs about a quarter of all the carbon dioxide the human puts into the atmosphere each year. While this actually helps to reduce the effects of global warming temporarily, it also means that more of that carbon is going to be converted into carbonic acid, increasing the ocean’s acidity level over time. This acidification fundamentally weakens coral reefs, making them more prone to disease, and less likely to recover from disturbances. Overfishing and methods used to catch fish harm the system as well as dive tourism.

Deforestation represents a problem connected with city developments that need more land area. Often, this area is created out of forests. In Southeast Asia specifically, much of the forest that is destroyed is rainforest, one of the most biologically diverse ecosystems on the planet. Rainforests are not only home to more than half of the world’s plant and animal species, but they also provide over a quarter of our natural medicines, and they absorb over a quarter of our planet’s carbon dioxide. Effects of deforestation of rainforests can be catastrophic — not only does it destroy plant and animal habitats, but it also accelerates climate change and potentially deprives us of undiscovered life-saving medicines.

Water security is an urgent issue of Southeast Asian region. The world as a whole may well be close to reaching “peak water,” the point where we start consuming fresh water faster than it can be replenished. In few places is this concern as acute as it is in Southeast Asia. Himalayan glaciers that serve as the sources for many major Asian rivers, including the Mekong, which passes through China, Myanmar, Laos, Thailand, Cambodia, and Vietnam are melting faster due to global warming, and rivers are already heavily dammed, which gives countries upriver huge power over the water supply for downriver nations. As much of this water is used in the growth of crops, this raises food security issues as well. Much of the fresh water that is readily available, is polluted or inadequately sanitized. Indonesia is the worst in the region, with only 30% of city residents and 10% of village residents having access to clean water.

Increased urbanization is a typical symptom of industrialization and economic development of the developing world. Southeast Asia is not immune to the global shift away from rural living and towards city living, and this shift carries a good number of potential environmental consequences, especially if it’s not guided by smart and sustainable policies. Urbanization results in overcrowding, pollution, poor sanitation, and political instability, which in turn could lead to violent conflicts, which is never good for the environment. Additionally, if cities are planned poorly, massive urban sprawl is often the result, which in Southeast Asia would bring about more deforestation, habitat destruction, and carbon emissions.

2.2 Northeast Asian environmental challenges

Northeast Asia faces serious environmental threats that necessitate effective regional cooperation. Transboundary environmental challenges including dust and sand storms, air pollution, and marine degradation that have become major concerns in the region. Not only they result in adverse impacts on human health and the environment, but also political and

diplomatic conflicts over national borders. Among them, transboundary air pollution is the top priority to resolve, with China's air pollution and resultant flows to Japan and South Korea having become particularly in recent years (Woosuk Jang, 2016).

2.2.1 Environmental transboundary threats

Dust and sand storms, referred to as yellow dust or Asian dust, originate principally in arid areas such as Inner Mongolia in China and the Gobi Desert in Mongolia. Wind-borne dust particles are carried east affecting not only China but also its east neighbors. The main cause of dust and sand storms is the rapid expansion of desertification in China and Mongolia which has been accelerated by the degradation of land from overgrazing by livestock, deforestation, gathering of fuel-wood and mismanagement of water resources. Desertification affects nearly 77% of Mongolia's territory and as a result these lands are more susceptible to wind erosion. South Korea is one of the countries most affected by these storms and to some extent also Japan.

Fine dusts, an air pollutant, which is included as a Group 1 Carcinogen in 2013 by the World Health Organization, primarily originates from the combustion of fossil fuels from coal-fired thermal power plants and transportation. In particular, ultrafine dust known as PM_{2.5} (particulate matter with a diameter of 2,5 micrometers or less) can easily penetrate human skin and the respiratory system, thus causing respiratory, cardiovascular, and cerebrovascular diseases. Since 2013, there have been increased occurrences of severe smog throughout Northeast Asia. According to the study conducted by the research organization Berkley Earth in 2015, it is estimated that 17% of all deaths in China are attributable to air pollution. The frequency in the fine dust warning in Seoul, which are issued whenever PM₁₀ concentrations of 120 mikrogram/m³ or more, and which persists for more than two hours, increased from no alerts in 2012 to two to four alerts in 2013 and 2014 respectively.⁶ China's air pollutants significantly contribute to the air pollution of South Korea and Japan. China accounts for approximately 70% of atmospheric nitrogen oxides especially during the winter season. Although China is attempting to reduce air pollution, the reality is still bleak. Despite this fact, even though the task is daunting, the problem of air quality can be solved. Experience acquired in other urban areas shows that decisive action can be taken to reduce the emissions of primary air pollutants and of the precursors of secondary pollutants.⁷

Northeast Asian seas comprise the Yellow Sea including Bohai Sea, the East China Sea and the East Sea (also referred to as the Sea of Japan). All seas are witnessing increasing levels of marine degradation. Primary challenges faced by the seas in the region are harmful algal blooms known as red or green tides resulting from *hypertrophication* (enrichment of the water body with nutrients), maritime environmental accidents such as oil spills, increasing threats to biodiversity including the introduction of alien species and marine litter. Fast growth of fishery and aquaculture in the region is profoundly changing the ecosystem and food chain patterns. Marine litter pollutes marine waters and coastlines, diminishes marine productivity through blocking sunlight and represents the threat to flora and fauna.

2.2.2 Level of cooperation in the region

The above environmental challenges as well as greenhouse gas emissions and hazardous chemicals also necessitate cooperative responses from all countries of the region. They have transboundary impacts and it is difficult to address these problems through exclusively unilateral efforts. The region bears responsibility for placing a heavy burden on regional and global environment. This is why such challenges necessitate targeted actions within a cooperative framework among Northeast Asian countries.

⁶ JUNG, WOOSUK (2016): Environmental Challenges and Cooperation in Northeast Asia. Page 3.

⁷ BOUARAR IDIR, XUEMEI WANG, GUY P. BRASSEUR (2017): Air Pollution in Eastern Asia: An Integrated Perspective. Page VII.

There has been established several multilateral environmental cooperation formats since the early 1990s to deal with these challenges in the region. They include for instance North-East Asian Sub-Regional Program for Environmental Cooperation (NEASPEC), Northwest Pacific Action Plan (NOWPAP), Tripartite Environment Ministers Meeting (TEMM) and certain level of bilateral cooperation. While cooperation started already in early 1990s, it was not until the mid-2000s that greater priority was attached to the role of multilateral cooperation. As a result, number of initiatives appeared, however, the region has been beset by a number of shortcomings that have undermined their effectiveness.

Although there have been some achievements through cooperation, such as launching joint monitoring projects and sharing data collection, efficiency of cooperation is hampered by mainly various factors, predominantly conflicting priorities and competition between the nations, overlapping responsibilities and lack of coordination as well as a lack of binding environmental regimes. To enhance multilateral environmental cooperation, there is need to establish binding conventions and regimes that set reduction targets, especially in tackling transboundary air and maritime pollution, to expand cooperation in emerging areas such as greenhouse gas reduction and hazardous chemical management.

Environmental pollution and degradation in Northeast Asia has emerged as a major challenge since the 1990s mainly as a consequence of the rapid industrialization and urbanization of the region, in particular in China. The transboundary implication of these challenges are clear with pollution – both airborne and maritime – transcending national boundaries in ever larger quantities. Threatening not only to the environment but also human health as well as imposing high costs on the economies of the region, there is urgent need to try and tackle Northeast Asia's growing environment crisis.

In fact, the perception of the necessity of environmental cooperation in Northeast Asia among all stakeholders, is relatively low compared to other regions such as Europe. It is furthermore subordinated to other concerns in a region where formal cooperation has been thwarted by tensions and territorial disputes that have been dominating policymaking agendas.⁸

3 Climate change and geopolitics

USA and China share many common interests on issues of energy and climate. These commonalities brought both countries to joint efforts that contributed in 2015 to the Paris Agreement, a breakthrough diplomatic success. President Donald Trump is now backing away from the success. His administration is not focusing on broad US national interests, instead, is formulating energy and climate policy to further the financial interest of a relatively narrow fossil-fuel industries, particularly coal. This strategy pulls US federal government policy-making in a direction that is no longer aligned with Paris goals. While China is tightening coal policy, the Trump administration is taking steps to undermine the global effort.

3.1 Two different levels of US environmental policy

Al Gore in his speech at the Jeju Forum for Peace and Prosperity (31 May – June 2, 2017) with respect to the US withdrawal from Paris Climate Agreement highlighted that though the US President's policy is going away from Paris Agreement, there are enough forces in USA that will drive USA for renewable energies.⁹

Melanie Hart argues that *at the presidential level*, the energy and climate arena is unlikely to produce game-changing US-China agreement under Trump's leadership. As President, Trump is turning climate skepticism into US policy. *At the sub-national level*,

⁸ JUNG, WOOSUK (2016): Environmental Challenges and Cooperation in Northeast Asia. Page 2.

⁹ AL GORE (2017): Challenge and Opportunity of Climate Change: Is a Better Growth Possible? Special lecture.

however, we will likely see a new wave of dynamism.¹⁰ US states and cities see direct benefits from clean energy job creation and direct losses from climate-induced rising seas and extreme weather. As the Trump administration disengages the federal government from international engagement on climate change, US governors and mayors are stepping in to fill the gap. Indeed, US states and cities that support the Paris Agreement represent nearly 50% of US population, 54% of US GDP and 35% of US emissions.

The dynamics at the local level is high. Today, local US political leaders are reaching out to balance the lack of Trump administration engagement. They are keen to work collaboratively with Chinese partners to share best practices, expand commercial co-operation and keep the multilateral climate effort on track. The US Climate Alliance is a cornerstone of the US nonfederal movement to engage in the international climate efforts. They represent major part of US population. This group is beating the rest of the nation on both emissions reduction and growth from 2005 to 2015.

3.2 Undergoing changes in global environmental leadership

The Trump administration's "America First Energy Plan" calls for US to increase fossil fuel extraction and increase the consumption and export of oil, natural gas and coal. This plan does not mention clean energy despite renewables are currently the biggest US energy-jobs driver and best suited to meet many of the plan's stated objectives. This domestic policy pivot from renewable fossils fuels is directly impacting global environmental politics. Trump sees fossil-fuel exports, particularly natural gas to China and the rest of Asia, as a lever for rebalancing the US trade deficit. However, from Beijing's perspective, clean energy is the real market opportunity. And if Trump's administration has its eyes on fossil fuels, that gives China more leeway to dominate the energy technologies of the future.

Nearly two hundred nations signed climate commitments under the Paris Agreement and are seeking new clean energy technologies. International Energy Agency expects those investments to surpass 13 Trillion USD by 2030 and China is positioning itself as the dominant supplier. Globally, installed renewable energy capacity already surpassed coal capacity. In this trend the world will buy soon advanced technologies from China instead of the USA and that will have a long lasting impact on US economic competitiveness that goes far beyond current trade deficit.

Sub-national engagement in USA can provide a critical channel to continue fostering US-China technological and commercial cooperation in the near and medium term. As to the longer policy, if the US federal government reverts to climate change policy, these programs on sub-national level will be ripe for political elevation.

Many examples show that climate change is inextricably connected with wider geopolitics. The problem is that ceding leverage to China will reshape the multilateral process in ways that will directly impact global climate efforts for decades to come. The fate of East Asia has been significantly affected by relations between the USA and China and with the gradual process of China's taking over the leadership in global climate change policy, East Asian region can undergo further changes in geopolitics.

4 Stimulation of climate change politics in East Asia

There are two broad issues that permeate all debates about climate change policy and politics in East Asia. The first, the anticipated and perceived ecological and especially *socio-economic impacts* of climate change for the countries of the region, which in large measure precede and dictate much of the subsequent negotiations, debates, and actions by individual countries and the international community. The second, it is a *critical question of international*

¹⁰ HART, MELANIE (2017): Giving China Leverage: Climate, Energy and Trump's Retreat. Page 107.

“justice” (i.e. equity or fairness) associated with global warming and efforts to deal with its consequences.

These two questions are central to understand why and how countries in East Asia respond to climate change at national, regional, and international levels. The impacts of climate change, though they are not the only considerations, drive main concerns among these countries. In addition, demands for justice affect the willingness of countries to join and implement international commitments and often determine the capacity of the countries to take a robust step to limit global warming.

Paul G. Harris introduces some underlying ethical considerations with regard to climate change justice arguing that justice is a part of the broader international politics. His conclusion suggests that impacts of climate change are not always the most important considerations for East Asian countries. Improved understanding of consequences of climate change has of course raised awareness and concern among them. However, profound concerns about “justice” (not to mention other concerns) can be obstacle to international cooperation and national action to deal with this problem. The countries of the region, even those that are highly developed, expect that the world’s more affluent countries should act first to reduce their own impacts on the global atmosphere. And that they must assist the world’s poorer countries – notably those of East Asia.¹¹

In the most of the developing world, global warming often hardly makes a ripple on the domestic scene, with more urgent problems like widespread poverty and degradation of air and water resources pressing upon local population. What has become clear, however, is the necessity of developing country involvement if the climate change regime is to be effective in the long term.

In the context of climate change, China is the most important country in East Asia and perhaps in the world in long term. China’s approach to climate change and its role in international negotiations are very important. It contributes massively to the pollution causing global warming and, on a human scale, it experiences some of the greatest resulting hardship. Without substantial efforts on the part of China to limit carbon dioxide emissions, any measures undertaken by other countries to mitigate global warming would be much less effective.

Michael T. Hatch shows that international factors were critical in the early formulation of China’s strategy to address global warming. Most importantly, the domestic political process was driven by the necessity to responding to an international agenda pushed initially by transnational actors and international organizations. In the absence of pressures from abroad, according to Hatch, it would be unlikely that China would have devoted much attention to the global warming questions. Once engaged in the international negotiating process, China found it necessary to compromise in several areas.¹²

To understand perspectives of climate change policy in East Asia and how governmental and nongovernmental actors cooperate at a local, regional and international levels it is necessary to look at many actors. Focusing on China as the most important country in East Asia in the context of climate change it becomes clear that international cooperation can stimulate new actions at the national and local levels and that the growing norms that East Asian countries ought to act in dealing with climate change, are increasingly affecting East Asia’s environmental responses.

¹¹ HARRIS, PAUL (2003): Global Warming and East Asia. The domestic and international politics of climate change. Page 8.

¹² HATCH, MICHAEL T. (2003): Chinese politics, energy policy, and the international climate change negotiations. Page 61.

Conclusion

The study introduces the general picture of climate changes due to the global warming and highlights some empirical findings of the Nobel Laureate (2007) Al Gore who addresses through his lectures the public awareness as an effective tool to engage local governments into lowering carbon emissions. The main focus of the paper is given on East Asian region and identification of its environmental challenges. In Southeast Asia there are enumerated problems of endangered species, deforestation, coral reef degradation, water security, haze and air pollution as well as problems connected with urbanization. In Northeast Asia, the transboundary dust and sand storms, air pollution and marine degradation are brought as the main threats with spillovers on political tensions among neighboring countries. Though there are some regional initiatives, East Asian region is missing an effective mechanism of cooperation and substantial political wish to tackle environmental challenges. China is given an appropriate attention as the country that is on one side massively contributing to the pollution in the region causing global warming and on the other side heavily investing into renewables. Without substantial efforts on the part of China to limit carbon dioxide gas emissions, any measures undertaken by other countries to mitigate global warming would be much less effective. China is brought also as an illustration how important is international cooperation for stimulation new actions at the national and local levels that can also increasingly affect East Asia's environmental responses. In context of global climate change the paper shows that with D. Trump's policy of pulling USA out of Paris Agreement, China can gradually take over the leadership in global climate change policy. Brief analyses of US environmental policy show that there are undergoing double track processes in USA with regard to environmental issues and though US federal government reverts to climate change policy, there are still strong forces on sub-national level that support the Paris deal commitments. The paper in the end brings two important issues for stimulation climate change policy in East Asia, such as socio-economic impacts of climate change for the countries of the region and the issue of international equity or fairness that permeate debates in East Asia. These are central questions to support further engagements of East Asian region in reduction carbon dioxide gas emissions, slowing down environmental degradation and tackling the consequences of climate change.

References:

1. AL GORE (2017): Challenge and Opportunity of Climate Change: Is a Better Growth Possible? Special lecture. In: *Jeju Forum for Peace and Prosperity*. 31 May – June 2, 2017. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/lajciak/Downloads/special%20lecture%20by%20al%20gore.pdf>
2. ATSUTOSHI NISHIDA (2014): *The three big issues facing East Asia*. 19.5.2014. In: *Institute for Security and Development*. Dostupné na internete: <https://www.weforum.org/agenda/2014/05/three-big-issues-facing-east-asia/>
3. BOUARAR IDIR, XUEMEI WANG, GUY P. BRASSEUR (2017): *Air Pollution in Eastern Asia: An Integrated Perspective*. ISSI Scientific Report Series, volume 16, Springer International Publishing, ISBN: 978-3-319-59489-0
4. ENWEREM, MICHAEL C. (2016): *The Paris Agreement On Climate Change*. Page 4. ISBN 13: 978-1523890187
5. HARRIS, PAUL (2003): *Global Warming and East Asia. The domestic and international politics of climate change*. Published by Routledge in USA. 2003. ISBN 0-415-31544-1
6. HART, MELANIE (2017): Giving China Leverage: Climate, Energy and Trump's Retreat. In: *Global Asia. Journal of the East Asia Foundation*. Volume 12, Number 4, Winter 2017.

7. HATCH, MICHAEL T. (2003): Chinese politics, energy policy, and the international climate change negotiations. Published in the book by Paul Harris: *Global Warming and East Asia. The domestic and international politics of climate change*. Page 61. Routledge in USA. 2003. ISBN 0-415-31544-1
8. HERSHBERGER, MATT (2014): Six Environmental Challenges facing Southeast Asia. In: *Matador Network*. April 16, 2014. Dostupné na internete: <https://matadornetwork.com/change/6-environmental-challenges-facing-southeast/>
9. JUNG, WOOSUK (2016): Environmental Challenges and Cooperation in Northeast Asia. *Focus Asia*, March 16, No. 16.
10. SUSSKIND, LAWRENCE. E. – ALI, SALEEM H. (2015): *Environmental Diplomacy. Negotiating More Effective Global Agreements*. Oxford. Oxford University Press. ISBN 948-0-19-939797-6.

Contact:

Ing. Milan Lajčiak

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: milan.lajciak@gmail.com

LIBANON 1978 – 1979: SÝRSKO-IZRAELSKÁ VOJNA V ZASTÚPENÍ¹

SYRIAN-ISRAELI PROXY WAR IN LEBANON (1978 - 1979)

Tomáš Michalák

Ústav orientalistiky Slovenskej akadémie vied, Klemensova 19, 813 64 Bratislava,
Slovenská republika, e-mail: tmichalak@centrum.sk

Abstrakt: Táto štúdia sa zaoberá historicko-politickým vývojom občianskej vojny v Libanone v období od konca roka 1978 do začiatku roka 1979. Štúdia sa špeciálne zameriava na sýrsko-izraelské súperenie, ktoré tieto dve regionálne mocnosti preniesli na územie iného štátu – Libanonu. Občianska vojna v Libanone vypukla v roku 1975 a základnými bojujúcimi blokmi boli kresťanské milície, moslimské milície a Organizácia za oslobodenie Palestíny. Tieto tri bloky sa potom ďalej štiepili, keďže k rozporom dochádzalo aj vo vnútri nich. Nezanedbateľnú úlohu hrali aj vonkajší podporovatelia niektorej zo strán konfliktu a to Izrael a Sýria. Obe krajiny svoju podporu poskytovali najprv finančnou, náboženskou, nacionalistickou a ideologickou formou, ale neskôr sa do bojov aj aktívne zapojili. Ich dôvody však neboli vedené s cieľom navrátiť Libanonu bezpečnosť a stabilitu, ale s cieľom získať v tejto krajine rozhodujúci vplyv. Cieľom štúdie je prispieť k hlbšiemu poznaniu histórie a vývoja vnútropolitického vývoja v Libanone v uvedenom období.

Kľúčové slová: Občianska vojna, Libanon, Izrael, Sýria, OOP, milície, moslimovia, kresťania, Palestínčania

JEL klasifikácia: F51, Y80

Abstract: This study deals with the historical and political developments of the civil war in Lebanon between the end of 1978 and the beginning of 1979. The study focuses specifically on the Syrian-Israeli rivalry that these two local powers have transferred its rivalry to the territory of another country - Lebanon. The civil war in Lebanon broke out in 1975 and the main struggle blocks were Christian militias, the Muslim militias, and the Palestinian Liberation Organization. These three blocks have been further broken down, as the contradictions took place inside them. Also, the external supporters of one of the parties to the conflict, Israel and Syria, also played a significant role. Both countries have provided their support firstly financially, religiously, nationalistically and ideologically, but later actively participated in the battles. However, their reasons were not to restore security and stability to Lebanon but to gain decisive influence in Lebanon. The aim of the study is to contribute to a deeper understanding of the history and development of Lebanon's internal development in that period.

Keywords: Civil War, Lebanon, Israel, Syria, PLO, militias, Muslims, Christians, Palestinians

JEL Classification: F51, Y80

Úvod

V roku 1978 Libanon upadal do stále väčšej krízy, chaosu a utrpenia. Občianska vojna, ktorá v krajine vypukla v roku 1975, bola kombináciou viacerých konfliktov. Hlavný konflikt, nazvime ho vnútorný, sa odohrával medzi jednotlivými náboženskými, politickými

¹ Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA, č. 2/0028/18 v ÚO SAV.

a spoločenskými skupinami. Druhý konflikt bol medzi palestínskymi ozbrojenými skupinami patriacimi pod Organizáciu za oslobodenie Palestíny (OOP) a libanonskými skupinami (najmä kresťanskými), ktorým sa nepáčilo ich pôsobenie na území Libanonu. Tretí konflikt vyvolala intervencia Sýrie v roku 1976, ktorej armáda sa pod záštitou Arabských síl odstrašenia (AOS)¹ zapájala do bojov. Sýria týmto spôsobom chcela získať kontrolu na Libanonom. Rovnako ako sýrska, tak ani izraelská intervencia v marci 1978 (operácia Lītānī)² nijako neprispela k upokojeniu situácie v Libanone. Naopak, občianska vojna sa v roku 1978 rozšírila o ďalší konflikt. Kým dovtedy prebiehali v Libanone priame konflikty o územie, moc a záujmy, teraz sa začala aj tzv. vojna v zastúpení medzi Izraelom a Sýriou. Izrael podporoval najmä tzv. Armádu južného Libanonu (AJL), vedenú kresťanským dôstojníkom libanonskej armády majorom Sa'adom Ḥaddād, ale aj ostatné kresťanské milície združené v Libanonskom fronte (al-Džabha al-lubnānīja). Sýria zase poskytovala pomoc koalícii moslimských skupín združených v Libanonskom vlasteneckom hnutí (al-Ḥaraka al-waṭanīja al-lubnānīja) a OOP. Izrael a Sýria takto dokázali dostať vzájomný konflikt mimo svojho územia a zároveň bojovať o získanie vplyvu nad Libanonom. Kým Sýria sa snažila vytvoriť situáciu, ktorá by jej umožňovala mať svoje vojská v tejto krajine, Izrael sa pokúšal zabrániť prevzatiu moci moslimskej väčšine a udržať v Libanone kresťanskú (mārūnovskú)³ nadvládu, ktorá by bola schopná obmedzovať OOP vo svojom pôsobení na území tejto krajiny.

1 Sýrska a izraelská podpora libanonským kresťanským milíciám

Hoci izraelskí vojaci formálne opustili Libanon v júni 1978, delostrelectvom a najmä letectvom sa stále zúčastňovali bojov. Izraelčania až do augusta bombardovali palestínske základne v južnom Libanone, ale predovšetkým naďalej poskytovali vojenskú pomoc a spravodajskú asistenciu milícii AJL. Proti nim stáli predovšetkým ozbrojené palestínske skupiny z OOP a milície Libanonského vlasteneckého hnutia podporované Sýrčanmi. Cieľmi ostreľovačov z oboch strán sa stávali aj vojaci z mierovej misie UNIFIL,⁴ ktorí tam dozerali na dodržiavanie pokoja zbraní.⁵

Ako prebiehala vojna v zastúpení o získanie vplyvu v Libanone medzi Sýriou a Izraelom sa ukázalo v bojoch o hlavné mesto Bejrút v druhej polovici roka 1978. Mesto sa v priebehu občianskej vojny rozdelilo na dve časti – západnú, ktorú ovládali moslimovia a východnú, kde mali prevahu kresťanské milície. Medzi západným a východným Bejrútom prebiehali prestrelky, raketové a bombové útoky s cieľom ovládnuť celé mesto. Sýria vnímala izraelský vpád do južného Libanonu a jeho pomoc kresťanským milíciám ako ohrozenie svojich záujmov a preto sa rozhodla podporiť moslimské milície útokom na východný Bejrút.

Sýrske ostreľovanie východného Bejrútu, ktoré sa začalo 1. júla 1978, bolo zamerané predovšetkým na štvrte 'Ajn ar-Rummāna a al-Ašrafīja, kde mala svoje centrá väčšina kresťanských milícií z Libanonského frontu. Vzájomná delostrelecká výmena medzi moslimským západným a kresťanským východným Bejrútom stále viac demolovala mesto.⁶ Kresťanské milície sa ocitli v silnej defenzíve. Jeden z vodcov Libanonského frontu Kamīl Šam'ūn vo svojom vyhlásení dňa 2. júla obvinil Sýrčanov z páchania genocídy na obyvateľoch východného Bejrútu a v priebehu nasledujúcich dní, 4. a 5. júla, opakovane požadoval

² Do slovenčiny sa tento názov nedá presne preložiť: po anglicky – Arab Deterrent Force, po arabsky – Quwāt ar-rad' al-'arabīja. Boli vytvorené na konferencii arabských štátov v Rijáde v októbri 1976 a mali slúžiť na kontrolu bezpečnosti v Bejrúte. Väčšinu týchto síl však tvorili sýrski vojaci.

³ Mārūnovci (na Slovensku uvádzaní nepresne ako maroniti) sú odnožou kresťanskej cirkvi, meno prevzali podľa svojho patróna sv. Mārūna. V Libanone sa obyvatelia hlásia k viacerým kresťanským cirkvám, avšak väčšina sa hlási k mārūnovcom. Podľa libanonskej ústavy môže byť prezident iba mārūnovec.

⁴ United Nations Interim Force in Lebanon – dočasné mierové sily OSN vytvorené rezolúciami Bezpečnostnej rady č. 425 a 426 z roku 1978.

⁵ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 213.

⁶ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 80.

stiahnutie AOS z Libanonu, nasadenie libanonskej armády na udržiavanie poriadku a vyzval veľmoci na presadenie týchto požiadaviek.⁷ No okrem všeobecných vyhlásení vyjadrujúcich obavy o situáciu civilistov v Sýrii, žiaden štát nič nepodnikol. Jeho požiadavky však na nátlak Sýrie odmietla libanonská vláda. Predseda vlády, sunnitský moslim Salīm al-Ḥuṣṣ, mal vďaka podpore Sýrie, ľavicových moslimských skupín a OOP silnú pozíciu a mohol usmerňovať vládne rozhodnutia.⁸ Sýrčania tlačili aj na ministrov v libanonskej vláde a tiež prezidenta, aby stanovili nové podmienky pre zastavenie paľby. Tieto podmienky obsahovali záväzky ďalšieho posilnenia síl AOS, odzbrojenia kresťanských milícií a reorganizácie libanonskej armády a to takým spôsobom, aby v nej bola oslabená kresťanská väčšina. Teda z nej mali byť prepustení všetci dôstojníci, ktorí kolaborovali s Izraelčanmi v južnom Libanone.⁹ Libanonský prezident Iljās Sarkīs takéto podmienky odmietol a 6. júla 1978 ohlásil svoju rezignáciu.¹⁰ Ako dôvody uviedol, že je prezidentom iba formálne, keďže jeho moc je výrazne obmedzená. Tvrdil, že sily AOS vykonávajú svoje operácie bez jeho vedomia a že sýrske podmienky pre zastavenie paľby sú nielen nelogické, ale aj neakceptovateľné.¹¹

Keď paľba sýrskeho delostrelectva v meste neutíchala a spôsobovala stále viac škôd a obetí, obrátil sa vodca Falangistickej strany a jedna z vedúcich osobností Libanonského frontu Bašīr al-Džumajjil so žiadosťou o pomoc na Izraelčanov.¹² Izraelské vojenské velenie a politické vedenie vyhodnotilo, že proti sýrskej presile treba podporiť kresťanské milície aj v Bejrúte. V rovnaký deň ako libanonský prezident oznámil svoju rezignáciu, Izrael varoval, že nedopustí ďalšie masakre kresťanov v hlavnom meste Libanonu. Výsledky šesťdňového ostreľovania totiž boli skutočne hrozivé. Okrem obrovských materiálnych škôd na majetku zomrelo 250 ľudí, väčšinou kresťanov. Následkom sýrskeho bombardovania začali z východného Bejrútu¹³ hromadne utekať jeho obyvatelia, pričom niektorí odchádzali do severných oblastí Libanonu a ďalší na Cyprus, do Európy či USA.¹⁴ Moslimským milíciám a OOP vyhovovalo, že počet kresťanov v meste klesá, to však neplatilo o Izraeli. Jeho predstavitelia uviedli, že zabránia tomu, aby došlo k decimovaniu kresťanskej populácie Libanonu. Ako dôkaz, že svoje hrozby myslia vážne, preleteli nízko ponad Bejrút izraelské stíhačky nadzvukovou rýchlosťou, pričom ich sonický tresk rozbil sklá na oknách niekoľkých budov.¹⁵ Hovorca izraelskej armády obvinil Sýrčanov, že bombardovaním východného Bejrútu sa Sýria nielenže pokúša vyhnáť z mesta kresťanov, ale že chce aj „zničiť vojenský potenciál kresťanských milícií a vytvoriť tak vojenské vákum, ktoré Sýria rýchlo zaplní.“¹⁶

Na izraelskú hrozbu zareagovali sýrski vojaci rýchlo, keď už na druhý deň delostrelecké ostreľovanie utíchlo. Následne kresťanské milície, najmä bojovníci mārūnovskej falangy, povzbudené izraelskou demonštráciou podpory, spustili paľbu na Sýrčanov a na západný Bejrút.¹⁷ V reakcii na to boli medzi východným a západným Bejrútom rozmiestnení vojaci libanonskej armády. Jedna sýrska jednotka o sile asi 150 vojakov však zostala v obkľúčení v kresťanskej lokalite al-Ašrafīja vo východnom Bejrúte, keďže falangisti odmietli umožniť im bezpečný odchod.¹⁸ Sýrčania preto len veľmi neochotne akceptovali zastavenie paľby.

⁷ SARĪ AD-DĪN, R.(ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 151-152.

⁸ DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon*, s. 42.

⁹ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 81.

¹⁰ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 153.

¹¹ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 82.

¹² EVRON, Y. (1987): *War and Intervention in Lebanon*, s. 68.

¹³ V tom čase sa vo východnom Bejrúte nachádzalo viac ako 500 000 ľudí.

¹⁴ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 81.

¹⁵ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 153.

¹⁶ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 82.

¹⁷ EVRON, Y. (1987): *War and Intervention in Lebanon*, s. 68.

¹⁸ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 82.

Prestrelky medzi západným a východným Bejrútom postupne prestali a v meste zavládlo krehké prímerie. V reakcii na to, dňa 15. júla 1978 libanonský prezident Iljās Sarkīs stiahol svoju rezignáciu. V rovnaký deň však denník Financial Times uverejnil správu, že v meste Džūnīh sa vyloďili stovky izraelských vojenských poradcov a obrovské množstvo zbraní vrátane ťažkej vojenskej techniky.¹⁹ Mesto Džūnīh leží na pobreží Stredozemného mora asi šesťnásť kilometrov severne od Bejrútu a jeho obyvateľstvo tvorili prevažne kresťania s prevládajúcimi mārūnovcami. Bolo to jedno z miest, do ktorého sa presúvali kresťania utekajúci z východného Bejrútu. V priebehu nasledujúcich dní sa tieto správy potvrdili a znamenalo to, že Izrael začal skutočne podporovať jednotlivé kresťanské milície z Libanonského frontu. Ich podpora zahŕňala dodávky zbraní, vojenský výcvik pod dohľadom izraelských špecialistov a niekoľko ďalších varovných preletov bojových lietadiel ponad Bejrút.²⁰ S izraelskou podporou sebavedomie a odhodlanie Libanonského frontu ešte viac narástlo, hoci izraelskí vojaci sa priamych bojov so Sýrčanmi nezúčastňovali.

Napätie v Bejrúte rástlo, keďže stále nebol predložený žiadny plán, ktorý by situáciu v meste vyriešil. Výzvy na úplné zastavenie paľby a na mierové riešenie situácie prichádzali zo všetkých kútov sveta.²¹ Bezpečnostná situácia sa opäť zhoršila dňa 22. júla, keď mohutné výbuchy zasiahli štvrť al-Ḥadaṭ vo východnom Bejrúte.²² K vzájomným provokáciám z oboch strán konfliktu dochádzalo aj v ďalších dňoch. Vždy keď sa situácia upokojila, jedna zo strán posmelená nejakou udalosťou alebo menším úspechom spustila paľbu na tú druhú. Tak sa stalo aj 31. júla 1978, keď mārūnovské milície začali raketami ostreľovať západný Bejrút a aj pozície AOS.²³ Izraelské bojové lietadlá aj v auguste podnikli niekoľko preletov ponad Bejrút, aby dali mārūnovským vodcom najavo, že stoja pri nich. O situácii neustále rokovali aj najvyšší libanonskí predstavitelia. Mimoriadnych rokovaní sa zúčastňovali prezident Iljās Sarkīs, predseda vlády Salīm al-Ḥuṣṣ, minister zahraničných vecí Fu'ād Buṭrus a najvyšší veliteľ armády Samīr Chatīb. Bezpečnostný plán na riešenie krízy predstavili 9. augusta 1978. Podľa tohto plánu mali byť sýrski vojaci nachádzajúci sa v kresťanských štvrtiach vystriedaní vojakmi libanonskej armády, prípadne ich mali vystriedať príslušníci iných libanonských bezpečnostných zložiek. Sily AOS sa mali z mesta stiahnuť až na predmestia Bejrútu a kontrolovať bezpečnosť palestínskych utečeneckých táborov v jeho okolí. Ďalej mali byť odzbrojené všetky súkromné milície.²⁴ Plán sa samozrejme nepodarilo uviesť do praxe. OOP, moslimské a aj kresťanské milície odmietli odovzdať zbrane a ani sýrski vojaci z AOS sa z mesta úplne nestiahli. Avšak došlo k rozmiestneniu niekoľkých jednotiek libanonskej armády a sýrskym vojakom, ktorí ostali obkľúčení vo štvrti v al-Ašrafiĵa, bolo umožnené odísť do západného Bejrútu.

Sýria odmietla, aby boli jej jednotky plne nahradené libanonskými, keďže sa ukázalo, že prezident Iljās Sarkīs a jeho vláda v Libanone kontrolujú už iba veľmi málo územia. Hoci sa libanonská armáda po viacerých deleniach a dezercii vojakov ako-tak stabilizovala, nebola v stave, aby mohla zjednať poriadok v celej krajine. Proti nej stáli milície, ktoré mali z jednej strany podporu Sýrie a z druhej podporu Izraela. Vláda sa napriek tomu rozhodla, že sa pokúsi znovu získať kontrolu nad juhom krajiny. Do južných oblastí Libanonu bol vyslaný jeden prápor libanonskej armády, aby tam jeho vojaci v spolupráci s jednotkami UNIFIL dohliadali na bezpečnosť civilistov. Vyslaní libanonskí vojaci dorazili do juholibanonskej dediny Kawkabā 31. júla 1978, ale ďalej sa už nedostali.²⁵ Prápor, ktorému velili kresťanskí dôstojníci,

¹⁹ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 157.

²⁰ RABINOVICH, I. (1985): *The War for Lebanon, 1970-1985*, s. 107.

²¹ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 214.

²² SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 159.

²³ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 162.

²⁴ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 83.

²⁵ DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon*, s. 42.

sa dostal pod delostreleckú paľbu Izraelčanmi podporovanej AJL majora Sa'ada Ḥaddāda a bol nútený ustúpiť.²⁶ Táto udalosť ukázala, že libanonská vláda v Bejrúte úplne stratila kontrolu nad vývojom v južnom Libanone a že vláda nedokáže ochrániť vlastné civilné obyvateľstvo. Vyše 200 000 palestínskych a libanonských dedinčanov, ktorých izraelská invázia a následné boje vyhnali z domovov, sa presúvali na predmestia Bejrútu do utečeneckých táborov, kde žili v chatrčiach a zlých životných podmienkach. No ani tu neboli pred Izraelčanmi v bezpečí, keďže palestínske utečenecké tábory sa stávali terčom leteckých úderov, ako napríklad 21. augusta 1978, keď izraelské lietadlá bombardovali tábor Burdž al-Barādžina, pričom zomreli traja a zranených bolo štrnásť ľudí.²⁷ Po stiahnutí sa libanonskej armády v južnom Libanone v bojoch pokračovali Palestínčania z OOP, ktorých vojensky podporovala Sýria. Proti nim stála milícia AJL Sa'ada Ḥaddāda, pričom Izraelčania pravidelne Palestínčanov bombardovali a okrem zásobovania a výcviku, aj takto AJL pomáhali. AJL však útočila aj na vojakov misie UNIFIL a na moslimských obyvateľov libanonských miest Sidon a Tyros.²⁸

V auguste 1978 prišlo k zhoršeniu bezpečnostnej situácie v okolí kresťanských miest severne od Bejrútu. Potom ako začal Izrael s výcvikom a vyzbrojovaním mārūnovských milícií z Libanonského frontu, tieto zintenzívnili boje s bojovníkmi OOP a Libanonského vlasteneckého hnutia. Milícia Falangistickej strany útočila aj proti sýrskym vojakom. V reakcii na novú situáciu a izraelskú pomoc Sýria vyslala vojakov na sever k mestu Džūnīh. K stretu mārūnovských milícií a sýrskych jednotiek došlo ešte v severnom Bejrúte pri moste al-Karantīnā, ktorého okolie sýrski vojaci mohutne bombardovali a prerazili si cestu von z mesta smerom na sever.²⁹ Posledný augustový týždeň sýrske jednotky zaútočili na milície Libanonského frontu aj v okolí mesta al-Batrūn³⁰ a tiež v údolí al-Biqā'.³¹ Sýrsky úder smerom na sever mal za následok, že sýrski vojaci teraz okupovali časť územia, ktoré predtým kontrolovali mārūnovské milície, najmä v okolí miest. Avšak Sýria sa zdržala pokusu získať kontrolu nad celým územím ovládaného Libanonským frontom severne od Bejrútu.³² Nie je zrejmé, či to bolo z obavy, že by do bojov zasiahol Izrael. Pravdepodobnejšia sa ukazovala skutočnosť, že Sýria neovládla celé územie úmyselne. Lokálne boje kresťanských milícií s moslimskými skupinami a OOP totiž Sýrčanom vyhovovali, keďže im poskytovali dôvod na zotrvanie sýrskych jednotiek v krajine a upevňovať tak svoju kontrolu nad Libanonom.

Vojna v zastúpení sa naplno preniesla do Libanonu. Izrael a Sýria dokázali takto vzájomné súperenie dostať mimo svojho územia, aby neohrozovali svojich obyvateľov. Či vedome alebo nie, Sýria a Izrael súperili o vojenský vplyv na Blízkom východe a vzájomne sa pri tom nezraňovali. Sýria poukazujúc na slabosť libanonskej armády, stále udržiavala svojich vojakov v krajine, a využívajúc svoju pozíciu, tlačila na libanonského prezidenta aj predsedu vlády, aby prijímali rozhodnutia, ktoré vyhovovali jej politike. Premiér aj prezident niekoľkokrát odmietli vyzvať Sýriu, aby stiahla svoje jednotky z Libanonu, tak ako ich k tomu opakovanie vyzývali vodcovia Libanonského frontu Pierre al-Džumajjil a Kamīl Šam'ūn. Keď Iljās Sarkīs odvolával svoju rezignáciu, tak vo svojom príhovore prirovnal sýrske jednotky k „regulárnej libanonskej armáde“, za čo si vyslúžil ostrú kritiku zo strany Libanonského frontu.³³ Túto sýrsku pozíciu zase využíval Izrael.

Potvrdil to minister zahraničných vecí Moše Dajan, ktorý 16. augusta 1978 stanovil štyri zásady pre politiku Izraela v Libanone: 1. „Zabrániť Sýrii, aby zmenila Libanon na nový front

²⁶ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 214.

²⁷ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iḳ al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 167.

²⁸ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 215.

²⁹ ABRAHAM, A. J. (1996): *The Lebanon War*. s. 120.

³⁰ Al-Batrūn: pobrežné mesto ležiace severne od Bejrútu. Obyvateľmi sú väčšinou kresťania, pričom prevládajú mārūnovci.

³¹ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 83.

³² EVRON, Y. (1987): *War and Intervention in Lebanon*, s. 69.

³³ DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon*, s. 42.

proti Izraelu“. 2. „Zabrániť zničeniu kresťanských menšín“. 3. „Zabrániť palestínskym teroristom v návrate do južného Libanonu“. 4. „Zabrániť sýrskej nadvláde nad libanonsko-izraelskou hranicou a kresťanskými oblasťami.“³⁴ Skutočnú príčinu izraelského angažovania v Libanone však treba hľadať najmä vo vnútornej politike a v politike voči Palestínčanom na Západnom brehu Jordánu a v pásme Gazy. Vláda politického bloku Likud v čele s Menachemom Beginom otvorene hovorila, že tieto dve okupované územia zostanú navždy pod kontrolou Izraela. Pre nich to je biblická „Judea a Samária“, a preto zostanú navždy židovské a súčasťou „Erec Jisra'el“ (Veľký Izrael). Nároky Palestínčanov pre nich nič neznamenali. Nič také ako palestínsky ľud alebo národ podľa nich neexistoval. A OOP, ktorú už aj OSN uznávala ako organizáciu bojujúcu za práva palestínskeho ľudu, nerešpektoval vôbec. Vo volebnom manifeste Likudu z volebného roka 1977 sa písalo: „Takzvaná Organizácia za oslobodenie Palestíny nie je národno-oslobodzovacím hnutím, ale vraždiacou organizáciou slúžiacou ako politický nástroj a vojenská ruka arabských štátov a nástroj sovietskeho imperializmu. Vláda Likudu prijme opatrenia k likvidácii tejto organizácie.“³⁵ Cieľom Izraelčanov nebolo pomáhať kresťanom v Libanone preto, aby tí neboli „zničení“. Táto pomoc bola iba prostriedkom širšej politiky odstrániť OOP a tým uľahčiť anektovanie Západného brehu a pásma Gazy. Keby bol palestínsky odboj zničený, boli by podľa Likudu aj Palestínčania na okupovaných územiach prístupnejší k akceptácii anektovania území Izraelom a na vlastný štát by prestali myslieť.³⁶ Aj prebiehajúce mierové rokovania s Egyptom boli súčasťou tohto plánu. Pre Beginovu vládu nebolo vrátenie Sinajského polostrova Egyptu prvým krokom k ďalším rokovaniam o vrátení ostatných dobytých území, ale iba nástrojom na dosiahnutie konečnej nadvlády nad „Judeou a Samáriou“. Budúce rokovania, ak by sa nejaké objavili, by sa tak týkali už iba okupovaného libanonského a sýrskeho územia.

V libanonskom konflikte sa každý jeho účastník pokúšal dosiahnuť vlastné ciele. Izrael sa prostredníctvom svojej podpory libanonských kresťanov pokúšal rozdrviť OOP a zároveň tak získať spojencov pre možné budúce rokovania o komplexnej mierovej dohode na Blízkom východe. Mārūnovské milície zase verili, že s izraelskou pomocou sa im podarí dosiahnuť stav, ktorý platil v krajine pred vypuknutím občianskej vojny – dominantného postavenia mārūnovcov v Libanone. Sýrčania sa udržiavaním permanentného napätia v Libanone pokúšali rozšíriť svoj vplyv na Blízkom východe. Libanonská občianska vojna im vytvorila príležitosť vyslať svoje vojenské jednotky do susedného štátu a získať tak lepšiu pozíciu vo svojom konflikte s Izraelom, ktorý im stále okupoval Golanské výšiny. Preto Sýria podporovala libanonských moslimov a palestínske skupiny, keďže tie stáli proti milíciám, ktorým zase pomáhal Izrael. Libanonskí moslimovia mohli so sýrskou podporou dúfať v zmenu politického systému, z ktorého profitovali kresťania, najmä mārūnovci. A OOP získalo v Sýrii silného spojenca v boji proti Izraelu.

2 Pokusy o stabilizáciu

Na politické a vojenské záujmy však doplácali libanonskí civilisti, a to bez ohľadu na náboženstvo či etnickú príslušnosť. Po roku 1978 už žiadny sektor v krajine nezostal uchránený pred skazou. Občianska vojna priniesla smrť tisícom ľudí, po ktorých zostalo množstvo sirôt. Krajinu zachvátila obrovská nezamestnanosť a masová migrácia. Všetky verejné priestranstvá v hlavnom meste Bejrút boli postihnuté bombardovaním, strelbou či výbuchmi náloží. Z východného Bejrútu, ktorý bol z veľkej časti zničený a takmer úplne paralyzovaný sýrskymi raketami, odchádzali jeho obyvatelia do severných kresťanských enkláv Libanonu, ale niektorí aj do moslimského západného Bejrútu. Okrem Bejrútu a jeho okolia zasiahli desivé boje všetky väčšie mestá v celom Libanone – Sidon, Tyros, Tripolis, Ba'albak, Zahla, Štawrā, Džizzīn,

³⁴ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 166.

³⁵ ŠLAIM, A. (2016): *Izrael a Palestína: prehľad, revízie, vyvrátení*, s. 245-246.

³⁶ SORBY, K. R. a SORBY K. (2011): *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971-1990)*, s. 107.

Ihdin, Hirmil. Avšak boje a násilie sa odohrávali aj v dedinách ležiacich v horských regiónoch ako Džabal ʿĀmil na juhu alebo sunnitskom regióne al-ʿArqūb. V Libanone takmer nezostal región, ktorý by viac či menej nebol zasiahnutý násilím občianskej vojny. Najhoršia situácia bola v južnom Libanone, kde sa do bojov zapájalo až päť rôznych armád – izraelská, sýrska, AJL, OOP a UNIFIL. Keď vyslala vláda v Bejrúte na juh aj jednotky regulárnej libanonskej armády, bola to šiesta armáda, ktorá tam zasahovala.³⁷ V Libanone vládli beznádej a zúfalstvo.

Arabskí aj svetoví vodcovia a predstavitelia vyzývali na zastavenie bojov a volali po pokojnom riešení konfliktu. Poprední libanonskí politici Kamīl Šamʿūn a Rajmūn Iddah vyzývali v septembri 1978 libanonských aj sýrskych predstaviteľov, aby sýrski vojaci v AOS opustili Libanon, prípadne, aby boli nahradení vojakmi z iných arabských, ale aj európskych krajín. Medzinárodní predstavitelia, vrátane amerického prezidenta Jimmyho Cartera, volali po usporiadaní medzinárodnej konferencie pod záštitou OSN, ale Sýria zmietla všetky podobné návrhy zo stola.³⁸ Jediná konferencia o Libanone, ktorú sa podarilo zvolať, sa konala v mestečku Bajt ad-dīn v Sýrčanmi ovládanej provincii Džabal aš-šūf. Konferencia prebiehala v dňoch 15. až 17. októbra 1978 a popri libanonských predstaviteľoch sa na nej zúčastnili ministri zahraničných vecí arabských štátov, ktoré boli súčasťou AOS: Sýria, Sudán, Saudská Arábia, Kuvajt a Spojené arabské emiráty.³⁹ O zvolanie konferencie žiadali najmä libanonskí predstavitelia v čele s prezidentom Iljāsom Sarkīsom a Sýrčania s ňou súhlasili jedine preto, že to nebola konferencia na najvyššej úrovni, ale iba na úrovni ministrov zahraničných vecí. Na konferencii v Bajt ad-dīn bola už po niekoľký krát dosiahnutá dohoda, ktorá zahrňovala plány na zastavenie paľby. Hmatateľnejším a podstatnejším výsledkom októbrovej konferencie bolo obnovenie mandátu pre AOS, čo vlastne znamenalo iba potvrdenie zásad dohodnutých na predchádzajúcich konferenciách v Káhire a Rijáde.⁴⁰ Výsledky konferencie boli teda ďalším úspechom Sýrie, pretože tie len potvrdili jej dominantnú úlohu v silách AOS.

Hoci na jeseň 1978 mnohí svetoví predstavitelia vyzývali Ĥāfīza al-Asada, aby sýrski vojaci zastavili obliehanie východného Bejrútu, sýrske velenie súhlasilo so zastavením paľby až potom, ako bola 6. októbra 1978 prijatá rezolúcia BR OSN č. 436. Tá vyzývala na zastavenie násillia v Bejrúte a jeho okolí. Rezolúcia tiež vyzvala všetky strany konfliktu, aby umožnili pracovníkom Červeného kríža vstúpiť do postihnutých miest poskytnúť nevyhnutnú pomoc a evakuovať zranených.⁴¹ Podľa dohody z Bajt ad-dīn dňa 20. októbra sily Saudskej Arábie vystriedali Sýrčanov na niektorých menej dôležitých pozíciách v Bejrúte – mrakodrap Burdž Rizq, niekoľko postavení v al-Karantīnā a na dvoch bejrútskych mostoch.⁴² Avšak ako všetky predchádzajúce dohody o zastavení paľby, ani táto nemala dlhé trvanie a vzájomné ostreľovanie medzi sýrskymi vojakmi a ich bývalými marūnovskými spojencami sa onedlho obnovilo a prenieslo sa aj do roku 1979. Ďalší pokus dosiahnuť ústupky a dospieť k nejakej dohode sa udialo 20. decembra 1978, keď prezident Iljās Sarkīs a premiér Salīm al-Ĥuṣṣ urobili zmeny vo vládnom kabinete, avšak tento krok takmer nikto nezaznamenal.⁴³ Napriek výzvam najvyšších arabských a svetových predstaviteľov, OSN, konferencii AOS, či zmenám vo vláde sa situácia v Libanone nezlepšovala a koniec občianskej vojny bol v nedohľadne.

Libanonský prezident, vláda a parlament sa síce oficiálne opierali o sýrsku podporu, ale zároveň sa pokúšali situáciu v krajine vyriešiť tak, aby z libanonského územia odsunuli zahraničných vojakov. Vláda si za hlavný cieľ stanovila obnoviť a sfunkčniť vládne inštitúcie

³⁷ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 216.

³⁸ DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon*, s. 43.

³⁹ SUNAYAMA, S. (2007): *Syria and Saudi Arabia: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*, s. 81.

⁴⁰ RABINOVICH, I. (1985): *The War for Lebanon, 1970-1985*, s. 111.

⁴¹ V niektorých zdrojoch sa uvádza, že rezolúcia bola prijatá 7. októbra 1978, keďže v čase prijatia rezolúcie bolo kvôli časovému posunu v Libanone už o deň neskôr. Rezolúcia je dostupná na oficiálnej stránke OSN - [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/436\(1978\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/436(1978)) [30. 5. 2017].

⁴² SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iḳ al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978*, s. 190.

⁴³ WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon*, s. 214.

a úrady. Túto politiku libanonskej vlády podporovali aj OSN a USA. Hoci v Libanone všetky hlavné inštitúcie fungovali a prijímali rozhodnutia, v skutočnosti ovládali len veľmi malé územie svojho štátu. A aj keď k bojom dochádzalo takmer v celom Libanone, začiatkom roka 1979 sa najvypuklejším problémom ukazovala situácia v južnom Libanone, kde asi 13 kilometrov široké územie pozdĺž izraelskej hranice úplne kontrolovala Armáda južného Libanonu majora Sa'da Ḥaddāda,⁴⁴ ktorej bojovníci podnikali vojenské výpady aj do iných častí južného Libanonu, ďalej od izraelskej hranice. Práve v tejto oblasti dochádzalo najčastejšie k vojnovým stretom, medzi moslimskými milíciami a OOP na jednej strane a silami AJL podporovanými Izraelom na strane druhej. Dôsledkom bojov, vzájomného ostreľovania a prepádávania dedín predovšetkým moslimovia zo strachu z milície AJL opúšťali svoje domovy, ktoré zaberali kresťania, čím sa postupne stávali náboženskou väčšinou v tejto oblasti. Sa'd Ḥaddād sa stal nielen miestnym hrdinom, ale populárny bol v rámci celej kresťanskej komunity v Libanone.⁴⁵ Migrácia moslimov na sever zase spôsobovala nárast problémov vo veľkých mestách, najmä v Bejrúte.

Sa'd Ḥaddād, vedomý si svojej popularity a izraelskej podpory, útočil so svojou milíciou AJL na libanonské moslimské dediny a palestínske utečenecké tábory čoraz častejšie. V delostreleckom ostreľovaní mu neraz asistovali izraelské bojové lietadlá, najmä pokiaľ išlo o pozície OOP. Najvyššie politické vedenie Libanonu, ktoré pokračovalo vo svojich pokusoch konsolidovať moc v krajine, predložilo zákon o Novej armáde, ktorý parlament jednomyselne schválil dňa 13. marca 1979.⁴⁶ Na základe tohto nového zákona velenie libanonskej armády dňa 18. marca 1979 vyslalo vojenskú jednotku do južného Libanonu, kde mali prevziať kontrolu nad územím, ktoré ovládala milícia majora Ḥaddāda. Minister národnej obrany Viktor al-Chūrī nariadil zložiť prápor z vojakov tak, aby ich náboženská príslušnosť odrážala sektárske zloženie Libanonu.⁴⁷ Chcel tak zabrániť pochybnostiam o zvýhodnení niektorej z menšín. Cieľom práporu bolo mesto Tibnīn ležiaceho asi 15 km od izraelskej hranice, avšak vojaci na miesto určenia ani nedorazili. Milícia AJL hneď ako sa dozvedela o vyslaní práporu ostreľovala viacero miest v južnom Libanone, aby zabránila príchodu práporu libanonskej armády o sile 650 vojakov. Podobne ako pri predchádzajúcom pokuse v júli 1978 sa prápor dostal pod paľbu v dedine Kawkabā vzdialenej asi 10 kilometrov od hlavnej vojenskej centrály AJL v meste Mardž'jūn. Vojaci libanonskej armády boli nútení ustúpiť.⁴⁸

Major Sa'd Ḥaddād však tento krok libanonskej vlády tentoraz nenechal bez odozvy. V rovnaký deň ako došlo k boju v Kawkabā, teda 18. apríla 1979, usporiadal tlačovú konferenciu v najsevernejšej izraelskej dedine Metula, kde vyhlásil vytvorenie štátu Slobodný nezávislý Libanon. Nový štát vyhlásil na území, ktoré ovládala jeho milícia AJL, a zahŕňať mal všetkých obyvateľov južného Libanonu – moslimov aj kresťanov. Podľa jeho slov totiž tento krok konzultoval na stretnutí v meste Mardž'jūn so zástupcami obyvateľov územia ležiaceho na juh od rieky Lītānī, kde v tom čase žilo asi 100 000 ľudí. Reálne však ovládal už spomenuté asi trinásť kilometrov široké pásmo pozdĺž izraelsko-libanonskej hranice. Na tlačovej konferencii Sa'd Ḥaddād tiež vyzval prezidenta Iljāsa Sarkīsa na rezignáciu, pretože „nevykonáva svoje povinnosti v udržaní jednoty Libanonu a pracuje na tom, aby odovzdal Libanon Sýrii“ a dodal že „väčšia časť Libanonu je okupovaná Sýriou, Organizáciou za oslobodenie Palestíny a niektorých medzinárodných organizácii (myslel UNIFIL). Hodláme oslobodiť Libanon od všetkých votrelcov a všetkých zahraničných síl.“⁴⁹ Vyhlásenie tohto

⁴⁴ Územie pod kontrolou AJL malo asi 800 Km² a počet bojovníkov sa odhadoval medzi 1500 až 2000 mužmi. IN: SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1979): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1979*, s. 52.

⁴⁵ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 87.

⁴⁶ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1979): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1979*, s. 145.

⁴⁷ DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon*, s. 46.

⁴⁸ O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*, s. 87.

⁴⁹ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1979): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1979*, s. 52.

miništátu však medzinárodné spoločenstvo odignorovalo, uznal ho iba Izrael, ktorý ho zároveň plne podporoval.⁵⁰ Libanonská vláda na kroky vodcu milície AJL zareagovala rýchlo. Hneď na druhý deň 19. apríla 1979 schválila dekrét č. 1942, ktorým Sa^cda Ḥaddāda prepustili z armády.⁵¹ Neskôr bol tiež odsúdený vojenským súdom v neprítomnosti za spoluprácu s Izraelom.

Záver

Vytvorenie štátu v štáte bolo vyvrcholením rebélie Sa^cda Ḥaddāda voči ústrednej vláde, ktorá sa jeho pozíciu snažila dlhodobo oslabovať, keďže rozkazy armády aj prezidenta nerešpektoval. V skutočnosti nemalo vyhlásenie štátu Slobodný nezávislý Libanon žiadny vplyv na situáciu v južnej časti krajiny. Ústredná vláda po zničení práporu v Kawkabā viackrát armádu na juh neposlala a boje tak naďalej prebiehali najmä medzi OOP a AJL. Bojovníci OOP sa opevnili na hrade Belfort (po arabsky Qal^cat aš-šaḳīf), bývalej križiackej pevnosti, ktorej výhodná poloha v blízkosti izraelských hraníc a mesta Mardž^cjūn im umožňovala ostreľovať základne a pozície AJL a izraelskej armády.⁵² Vojna v zastúpení medzi Sýriou a Izraelom pokračovala a v polovici roka 1979 bol jej koniec v nedohľadne.

Použitá literatúra a zdroje:

1. ABRAHAM, A. J. (1996). *The Lebanon War*. Westport: Praeger Publishers, 1996. ISBN 0-275-95389-0.
2. DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon and the Peace Process*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 1-4039-6248-0.
3. EVRON, Y. (1987): *War and Intervention in Lebanon: The Israeli-Syrian Deterrence Dialogue*. Beckenham: Croom Helm Ltd., 1987. ISBN 978-0801835698.
4. HANF, T. (2015): *Coexistence in Wartime Lebanon: Decline of a State and Rise of a Nation*. London: I.B. Tauris, 2015. ISBN 978-1848857155.
5. LEA, D. (ed) (2001): *A Political Chronology of the Middle East*. London: Taylor & Francis, 2001. ISBN 1857431154.
6. O'BALLANCE, E. (1998): *Civil War in Lebanon, 1975-92*. Palgrave Macmillan, 1998.
7. RABINOVICH, I. (1985): *The War for Lebanon, 1970-1985*. New York: Cornell University Press, 1985.
8. SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1979): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1979* [Dokumenty libanonskej vojny z roku 1979]. Bejrút: al-Markaz al-^carabī li-l-abḥāṭwa at-tawṭīq [Arabské centrum pre výskum a dokumentáciu], 1979.
9. SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1978): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1978* [Dokumenty libanonskej vojny z roku 1978]. Bejrút: al-Markaz al-^carabī li-l-abḥāṭwa at-tawṭīq [Arabské centrum pre výskum a dokumentáciu], 1978.
10. SORBY, K. R. a SORBY K. ml. (2011): *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971-1990)*. Bratislava: Ekonóm, 2011.
11. SUNAYAMA, S. (2007): *Syria and Saudi Arabia: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*. London: Tauris Academic Studies, 2007. ISBN 978-1845113025.
12. ŠLAIM, A. (2016): *Izrael a Palestína: prehodnocení, revize, vyvráćení*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2544-9.
13. WINSLOW, CH. (1996): *Lebanon: War and Politics in Fragmented Society*. London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-14403-5.
14. Oficiálna stránka Organizácie spojených národov: <http://www.un.org/en/index.html>

⁵⁰ LEA, D. (ed) (2001): *A Political Chronology of the Middle East*, s. 161.

⁵¹ SARĪ AD-DĪN, R. (ed) (1979): *Waṭā'iq al-ḥarb al-lubnānīja li'ām 1979*, s. 161.

⁵² HANF, T. (2015): *Coexistence in Wartime Lebanon: Decline of a State and Rise of a Nation*, s. 242.

Kontakt:

PhDr. Tomáš Michalák, PhD.

Ústav orientalistiky Slovenskej akadémie vied

Klemensova 19

813 64 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: tmichalak@centrum.sk

MANDATORY NATIONAL HEALTH INSURANCE IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTIVE INNOVATIONS

POVINNÉ NÁRODNÉ ZDRAVOTNÉ POISTENIE NA UKRAJINE: SÚČASNÝ STAV A PERSPEKTÍVNE INOVÁCIE

Olena Moskalenko

Faculty of Law, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
29, Alchevskiyh (Artema) Str., Kharkiv, Ukraine, e-mail: muza.ok@ukr.net

Abstract: The article is devoted to study of the current state and prospects of introduction of mandatory national health insurance in Ukraine. It is proved that the adaptation of the social policy of Ukraine towards the European standards consists in reforming of the systems of insurance, labor protection, health care, pension providing and employment policy and in gradual achievement of the general European level of population social security and protection. It is noted that in Ukraine the considerable attention is paid to the development of social insurance in general, and the medical insurance in particular. Objective of the research is to analyze the current state and prospects of the introduction of mandatory national health insurance in Ukraine. The author has analyzed the experience of European countries, which shows that financing of health care industry at the expense of insurance premiums can be sufficiently effective. Were given the arguments on the necessity to adopt the Law of Ukraine "On Mandatory National Health Insurance", which would determine the legal, organizational and financial foundations and mechanisms of functioning of the mentioned type of social insurance.

Key words: mandatory national health insurance, health care, insured individual, health insurance, social service, insurance premium.

JEL Classification: I11, I13, I18

Introduction

Analysis of actual research

As Ukraine develops its relations with the European community, its focus is increasingly shifting from political issue to economic and, especially, social objectives. Harmonizing the national laws with norms and standards of the European Union is made a top priority of the integration process by Order of the President of Ukraine No. 615/98 dated 11 June 1998.¹ Adapting the Ukrainian social policy to European standards specifically implies (1) reforming the insurance system, health and labor protection, pension coverage, employment policy, etc., and (2) gradual attainment of European standards of social security and welfare. Focus on integration in the European Union opens new opportunities for Ukraine to join and enjoy the most progressive attainments in healthcare system. However, all this is thoroughly contingent on the progress of Ukraine in the sphere of social security and human rights.

Ukraine was the first (after the Baltic states) republic of the former Soviet Union to enter into the Agreement for Partnership and Cooperation with the EU (signed on 14 June 1994²; ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on 10 November 1994³) that outlined the legal

¹ *On approval of the Strategy of Ukrainian integration with the European Council: Order of the President of Ukraine.* Dated 11.06.1998, No. 615/98

² *Agreement on Partnership and Collaboration between Ukraine and European Communities and its Member-States: Agreement.* Dated 14.06.1994

³ *On ratification of the Agreement on Partnership and collaboration between Ukraine and European Communities and its Member-States: Law of Ukraine.* Dated 10.11.1994, No. 237/94-BP

framework for cooperation between Ukraine and the European Union. As far as social security is concerned, the Parties enter into the agreements so that they are able:

1) acting in accordance with terms and procedures applicable in every member state, to adopt provisions required for proper coordination of social security systems that cover the nationals of Ukraine who lawfully work in the member states. These provisions are expected to facilitate these workers by (a) summing up every period of insurance, employment or residence of these nationals in various member states for the purpose of old age pensions, or coverage against disability or death, or healthcare services; (b) any old age pensions, amounts payable in the event of death or injury or occupational disease, excluding however special benefits which do not imply payments to the Pension Fund, freely converted at the exchange rates established by the laws of the debtor – the member state(s);

2) acting in accordance with terms and procedures effective in Ukraine, to adopt provisions so as to make arrangements for the nationals of the member state who lawfully work in Ukraine similar to those mentioned hereinabove.

According to O. Schultz (Germany), core principles of the social policy in Europe include: (1) subsidiarity, (2) ban on the abuse of powers, and (3) minimum standards. To clarify the application of the principle of subsidiarity in decisions affecting the social sphere, one needs to address: a) the existence of special powers in the European Union Treaty; b) ability to streamline the successful completion of the relevant arrangements on the level of private individuals and social partners, member states or the Union itself in the event of a competing competency; c) the need to implement any such arrangements in pursuance of the European Union Treaty and the relevant legal act; d) the least cumbersome nature of the European regulations for the member states; e) existence of alternatives; f) giving the consideration due to the specific national features; g) the extent of assignment of powers to the Union – implementation of or compliance with administrative orders; h) the level of intervention of the European Union in the administrative dominion of the nations; and i) duration of the relevant arrangements and their transparency and clarity.⁴

Key documents regulating the social benefits in the EU include Regulation No. 1408/71 dated 14 June 1971 that deals with social insurance of the indentured servants and their families during their movement within the Union⁵, and Regulation No. 574/72 dated 21 March 1972⁶ which outlines the form of operation of the previous act. These Regulations provide coverage for the following spheres of social security: a) sickness and maternity; b) disability, including maintenance or improvement of working capacity; c) old age pension; d) loss of primary income earner; e) occupational injuries and diseases; f) death; g) unemployment; and h) family benefits. As one can see, it is largely about disbursements under the health insurance policy.

1 Key material

Ukraine also pays great attention to development of social insurance on the whole and health insurance in particular. Naturally enough, Article 46 of the Constitution of Ukraine (adopted on 28 June 1996)⁷ guarantees social security, including the right for welfare in the event of total, partial or temporary disability; loss of the primary income earner; unemployment (regardless of circumstances); old age and other cases envisaged by applicable laws. This right

⁴ SCHULZ, O. (1996): *Maastricht und die Grundlagen einer europäischen Sozialpolitik: Der Weg – Die Verhandlungen*, p. 141-152.

⁵ *Regulation of the Council on Implementation of Social Insurance schemes towards employed persons and their families during the relocation within in frameworks of the Community*. Dated 14.06.1971, No. 1408/7.

⁶ *Регламент на Съвета №574/72 от 21.03.1972 г. за определяне на реда за прилагане на Регламент 1408/71 за прилагането на схеми за социална сигурност на наети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността. Регламент на Sveta*. No. 574/72 от 21.03.1972.

⁷ CONSTITUTION OF UKRAINE, (1996): Dated 28.06.1996, No. 254к/96-ВР.

is guaranteed by the compulsory, nationwide social insurance comprising of the insurance premiums payable by the citizens, enterprises, institutions and companies, as well as payable from other sources of social security, including establishment of a chain of public, communal and private institutions where disabled persons will get due care.

According to Part 1 Article 49 of the Constitution of Ukraine, each individual is entitled to (1) healthcare, (2) medical aid, and (3) health insurance. In rationale of its Resolution No. 10-rp/2002 dated 29 May 2002 regarding free medical care,⁸ the Constitutional Court of Ukraine stated: "... under Part 1 Article 49 of the Constitution of Ukraine, each individual has the right for health insurance, i.e. not compulsory but rather facultative insurance. As regards the national health insurance, introduction thereof will not be contrary to the constitutional dictate "public and communal healthcare institutions shall provide medical aid for free" only if mandatory insurance payments (contributions) are made by companies, institutions, enterprises and other business entities engaged in entrepreneurial activities, state funds, etc. Charging the same payments (contributions) from the nationals covered by the national health insurance system will be contrary to the constitutional provision contemplated hereinabove, as it will be one of the forms of payment for provision of healthcare services to the said nationals in public and communal healthcare institutions". As regards the opportunity of engaging the population in joining their effort to provide additional funding of the healthcare sector, the Constitutional Court of Ukraine points out that provision of medical aid for free in the public and communal healthcare institutions shall not be construed to preclude funding of the same sector through the development of extra-budgetary schemes for raising the additional funds, including health insurance schemes (unions, funds), regulated by applicable laws. The additional funding of the entire healthcare sector may come from statutory payments made by the people directly for non-critical healthcare services, as well as from the amounts provided by the departments for maintenance of healthcare institutions; proceeds from charity events and arrangements, international charity programs, funds donated by civil, religious and charity organizations, philanthropists; insurance premiums paid by the employers in pursuance of the mandatory health insurance system, funding of companies which organize private health insurance schemes; resources of the territorial community savings programs, public health loans, etc." Finally, there is this remarkably important provision in the operative part of the Resolution contemplated herein: "... terms and conditions of enforcement of health insurance, including public health insurance scheme, ... shall be identified by applicable laws".

Applicable law is exactly what determines one's current rights. This statutory act, providing it reflects the most fundamental and human values, and is consistent with the pattern of social development, is fit for serving as a public governance tool and safeguard for justice, lawful rights and interests of each member of the community. Way back in his time, Aristotle insisted: "he who would place the supreme power in mind, would place it in God and the laws".⁹ In Ukraine, the law is the ultimate legal instrument in the system of the legal sources, especially in the light of a uniquely representative nature of the Verkhovna Rada of Ukraine – the institution that adopts the laws by mediating the most important social relations. Social security of the people and healthcare are, undoubtedly, the issues of such importance, which are addressed in Clause 6 Clause 1 Article 92 of the Constitution of Ukraine, outlining the sphere to be subject to the rule of law exclusively.

⁸ *Resolution of the Constitutional Court of Ukraine in Affairs by Constitutional Appeal of 53 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of regulation of P. 3 of Art. 49 of the Constitution of Ukraine "at the state and municipal health care institutions the medical service is free" (Affair on Free Medical Service).* Dated 29.05.2002, No. 10-рп/2002.

⁹ ARISTOTLE, (2000): *Policy*. Translation from ancient greek and foreword by O. Kyslyuk., p.145.

General principles of social insurance and welfare are set forth in Fundamental Principles of the Compulsory National Insurance in Ukraine approved on 14 January 1998¹⁰, outlining the five types of social insurance which provide coverage for: (1) pensions, (2) temporary disability, (3) unemployment, (4) occupational injuries and diseases causing the loss of earning capacity; and (5) healthcare. The innovative welfare system helped to abandon the budgetary principle of funding and promoted the funding a big number of social benefits from the insurance tools, and established a new insurance funds management system based on the social partnership between the insured people, the insurance companies and the government. This is particularly important, because, back in the Soviet times, social insurance budgeting used to be made part of the Consolidated Budget of the USSR. General management of social insurance, control functions and instructing, development of consolidated social insurance budget and submission of the same for approval has been the prerogative of trade unions since mid-1930s. Eventually, budgetary and social insurance funds merged into one package, which resulted in their unlawful diversion. Over that period, social insurance *de facto* ceased to be insurance as such, largely transforming into social benefits. It became a tool for disbursements from the All-Union budget to cover the social needs (and funded residually, at that). Under the socialism, the insurance rates ceased to factor in the type and the nature of social risks. The enterprises, institutions and organizations used to pay the insurance premiums without any deductions from the salaries of their employees. The nationals were entitled to material support and social services even if their enterprise failed to pay the insurance premiums.

And while four of the five social programs mentioned hereinabove (pension; temporary disability, unemployment and occupational injuries and diseases resulting in the loss of earning capacity) still work in Ukraine, even with some considerable reservations, the healthcare program is still pending, which is the cause of concern. As D.V. Bozhko put it, “The community and the state are responsible before this and future generations for the healthcare standards, and shall make healthcare a priority in the state policy, improving the conditions of labor, education, everyday life and leisure of the people, handling the environmental problems, contributing to the advancement of health services and promoting healthy lifestyle”.¹¹ Indeed, since the early 1990s, the Ukrainian healthcare system has been exposed to numerous problems. People are subject to negative impact from the Chernobyl disaster, pollution of environment and declining quality of life. All these problems contribute to ever increasing demand for the timely and quality healthcare services, which is quite a burden on the state where funding of the health sector is so meager. According to the strategy of the Ministry of Health of Ukraine, re-organization of healthcare system shall proceed in several ways. Firstly, every department and institution shall make preventive healthcare and healthy lifestyle their primary mission. Secondly, the innovative management system shall be based on the principles of free market economy and contemporary management methods. By facilitating the private sector development, promoting the family medicine practices and health insurance as new forms of healthcare, social and economic relations, and by organizing the sound drug provision system and logistical support, as well as reforming of medical education, Ukraine will be able to reach the level of the developed countries.¹²

Article 18 of Fundamental Healthcare Laws of Ukraine (adopted as far back as 19 January 1992)¹³, right next to the provision saying that healthcare funding comes from the State Budget of Ukraine, local budgets, health insurance funds, charitable funds and other sources

¹⁰ *Principles of the legislation of Ukraine on mandatory national social insurance: Law of Ukraine*. Dated 14.01.1998, No. 16/98-BP

¹¹ BOZHKO, D.V.. (2017): *Legal relations within mandatory national social insurance due to temporary incapacity for work: Thesis.*, p.9.

¹² *Official site of the Ministry of Health of Ukraine*, (2017).

¹³ *Principles of the legislation of Ukraine on Health: Law of Ukraine*. Dated 19.11.1992.

permissible under applicable laws, contains this stipulation: “The State shall be responsible for the creation and proper functioning of the national health insurance system. The citizens of this country shall have proper coverage at the cost of the State Budget of Ukraine, amounts payable by the enterprises, institutions and organizations, and personal contributions made by the citizens. Organization of the national health insurance system and application of the insurance funds shall be governed and regulated by applicable laws”. However, in over a quarter-century, this country never drafted, let alone adopted a special legislative act outlining the legal, financial and organizational principles of the compulsory national health insurance system”.

This kind of situation with continuous underfunding of healthcare sector (grand total of almost UAH 57 bln. (EUR 1.9 bln.) in 2017, which is 27% more compared to 2016, is still ~2.8% of the GDP, whereas, according to the World Health Organization estimates, the efficient healthcare system requires funding the rate no less than 6% of GDP) can no longer be tolerated and needs to be sorted out as soon as possible. Meanwhile, even these funds are sprinkled around, thereby contributing to inefficient application of extremely sparse budgetary resources.

The experience of European states indicates that funding of the healthcare sector by way of insurance premiums can be quite efficient.

For example, in Germany, each insured individual and members of its family are entitled to similar package of services regardless of their social standing, the size of premiums paid and the length of the policy:

- prevention of diseases and health protection at the workplace;
- medical examination to diagnose the disease;
- treatment (ambulatory medical care and dental health service, drugs, services provided by the allied health professionals, in-patient treatment, home care nursing, certain types of social assistance and social therapy);
- urgent care, transportation of patients in certain conditions; and
- information services due to the patients, etc.¹⁴

Czech Republic: the insured individual is entitled to provision of and payment for the following services: out- and in-patient medical care, including diagnostic testing and rehabilitation of chronically sick; preventive examinations; regular medical check-up for certain categories of the insured individuals; drugs, medical equipment, dental products; sanatorium therapy; factory-owned disease screening and prevention centers; transportation of patients and travel cost refunds; examination and transportation of the deceased.¹⁵

Croatian health coverage includes: regular monitoring of the health of pre-school children; periodic examination (as required by medical indications) of individuals aged up to 18; up to three medical examinations a year for individuals aged over 18; 1 home visit over a period of 4 years; in-patient medical treatment for 10 days at a time or longer – once every four years and once in thirty-two years respectively. The insured individuals may take part in payment for the following services: a) laboratory testing; diagnosing; home treatment; purchase of drugs; treatment in specialized health centers; provision of auxiliary aids; accommodation and meals in hospitals, sanitariums and other healthcare institutions; provision of vehicles.¹⁶

One can't help agreeing with Ya.A. Arkatov who has studied foreign practices and concluded, “The purpose of compulsory medical insurance is to guarantee that the insured individual gets quality health services covered by its specific program. The objectives include: (a) maximize the medical insurance coverage of every category of population; (b) streamline the access to health services for the insured individuals; (c) quality health service management;

¹⁴ PAVLENOK, P.D. (1999): *Principles of social work*, p. 172.

¹⁵ *Na povinného zdravotního pojištění: právní řád České republiky*. Sbírka zákonů. (1997), №48.

¹⁶ FRENKEL, E. B. (2002): *Labor and social law of foreign countries: main institutions. Comparative and legal research*, p.550-551.

(d) targeted and rational financing of the same services; and (e) protection of the rights and interests of the insured individuals who receive health services”.¹⁷

2 Conclusions and prospects of further researches

Ukraine made its first, albeit tentative steps toward promotion of health insurance on 28 December 2014 by adopting the Law of Ukraine – “On Amendments to Certain Legislative Instruments in the Context of Reforming of Compulsory National Social Insurance and Legalizing the Salary Fund”¹⁸, when the Parliament finally combined coverage against (1) temporary disability, and (2) occupational injuries and diseases into a single package. This went almost without a glitch, since the subjects, the objects and the principles of both social insurance schemes are very similar. On 1 August 2017, the Social Insurance Fund of Ukraine (created on the basis of the Temporary Disability Insurance Fund and the Occupational Injuries Insurance Fund) started working on its tasks. As on 1 October 2017, the Fund covered 2,980,948 individuals (excluding the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol): legal entities – 1,230,185; natural persons – 1,750,702; private insurance carriers – 61. Over 9 months of 2017, the disbursements for welfare amounted to UAH 6.67 bln. (EUR 220 mln.); insurance payments to the victims (members of their families), including temporary disability benefits due to the victim – UAH 4.48 bln. (EUR 140 mln.). The Fund used its resources to provide coverage as follows: temporary disability – 63.2% of the amounts paid as welfare; pregnancy and delivery – 36.4%; and funerals – 0.4%. Over 9 months of 2017, medical rehabilitation services were provided to 18,317 of the insured individuals and 1,194 children (accompanied by an adult). Healthcare centers provided treatment and medical rehabilitation services to 9,468 patients with occupational injuries (including medical rehabilitation in sanitariums and resorts – 715 individuals). Drugstores provided drugs and medical aid to 16,566 individuals. Treatment in sanitariums and resorts was provided over the period of report to 4,388 individuals whose needs had to be attended. Under the relevant contracts of prosthetic and orthopedic manufacturers, 2,359 individuals recovering from occupational injuries received technical and other means of rehabilitation over the period of report [19].¹⁹

However, the next stage of reforming of the sphere contemplated herein shall result in adoption of the Law of Ukraine “On Compulsory National Health Insurance”, which is expected to outline the legal, organizational and financial basis and functions applicable to the said kind of social insurance, in order to:

- 1) improve the public health;
 - 2) establish legal, economic and organizational guarantees, to protect the rights of the public for free health services;
 - 3) improve labor conditions and safety thereof;
 - 4) eliminate harmful and hazardous industrial factors, and prevent occupational incidents and diseases;
 - 5) facilitate the efficient development and proper operation of the healthcare system;
- and
- 6) facilitate the conditions for the development of free market relations in healthcare system.

This Law shall exclusively define: the legal status of the subject matter of insurance; the types of welfare and social services; the terms of granting the rights to the aforementioned; the amount and the length of provision of the same; the insurance funds application procedures; organization and management of the Health Insurance Fund. Other regulatory documents shall

¹⁷ ARKATOV, Ya.A. (2013): *Legal relations within mandatory national health insurance: Thesis.*, p. 123.

¹⁸ *On amendments to several legislation acts of Ukraine concerning reforming of mandatory national social insurance and legalization of the payroll fund: Law of Ukraine.* Dated 28.12.2014, No. 77-VIII.

¹⁹ *Official site of the Fund of social insurance of Ukraine*, (2017).

cover the relevant relationship only in cases specifically provided for in the Law of Ukraine – “On Compulsory National Health Insurance”.

The Compulsory National Health Insurance system is expected to provide coverage for the following types of welfare and social services:

- temporary disability;
- pregnancy and delivery;
- funerals;
- indemnifying the worker against damage caused by or resulting from disability or any other health condition sustained in the course of performance of one’s work-related obligations;
- treatment in rehabilitation departments of a sanitary and resort center to those recovering from diseases and injuries;
- rehabilitation of health and earning capacity of the patient;
- diagnosing;
- out-patient treatment;
- in-patient treatment;
- provision of finished pharmaceutical and healthcare products;
- preventive measures in the context of occupational incidents and diseases;
- preventive and education activities; and
- rehabilitation services.

References:

1. Agreement on Partnership and Collaboration between Ukraine and European Communities and its Member-States: Agreement. Dated 14.06.1994. In: *Official Gazette of Ukraine*, 2006, No. 24, 1794 p.
2. ARISTOTLE, (2000): *Policy*. Translation from ancient greek and foreword by O. Kyslyuk., Kharkov: Principles, 2000, 239 p.
3. ARKATOV, Ya.A. (2013): *Legal relations within mandatory national health insurance: Thesis ...* Candidate of Legal Sciences – Kyiv, 2013. – 206 p.
4. BOZHKO, D.V. (2017): *Legal relations within mandatory national social insurance due to temporary incapacity for work: Thesis...* Candidate of Legal Sciences. Kharkov, 2017, 243 p.
5. CONSTITUTION OF UKRAINE, 1996. Dated 28.06.1996, No. 254к/96-BP. In: *Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996, No. 30, Art. 141.
6. FRENKEL, E.B. (2002): *Labor and social law of foreign countries: main institutions. Comparative and legal research*. Moscow: Lawyer, 2002. – 687 p.
7. Na povinného zdravotního pojištění: právní řád České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1997, №48.
8. On amendments to several legislation acts of Ukraine concerning reforming of mandatory national social insurance and legalization of the payroll fund: Law of Ukraine. Dated 28.12.2014, No. 77-VIII. In: *Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2015, No. 11, Art. 75.
9. On approval of the Strategy of Ukrainian integration with the European Council: Order of the President of Ukraine. Dated 11.06.1998, No. 615/98. In: *Official Gazette of Ukraine*, 1998, No. 24, 870 p.
10. Official site of the Fund of social insurance of Ukraine. . [online]. In: *Official site of the Fund of social insurance of Ukraine*. [Cited 3. 1. 2017]. Available online: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/951658>
11. Official site of the Ministry of Health of Ukraine. [online]. In: *Official site of the Ministry of Health of Ukraine*. [Cited 3. 1. 2017]. Available online: <http://www.moz.gov.ua>

12. On ratification of the Agreement on Partnership and collaboration between Ukraine and European Communities and its Member-States: Law of Ukraine. Dated 10.11.1994, No. 237/94-BP. In: *Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1994, No. 46, 415 p.
13. PAVLENOK, P.D. (1999): Principles of social work. Moscow: ИИФРА* Moscow, 1999. 368 p.
14. Principles of the legislation of Ukraine on Health: Law of Ukraine. Dated 19.11.1992, No. 2801-XII. In: *Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1993, No. 4, Art. 19.
15. Principles of the legislation of Ukraine on mandatory national social insurance: Law of Ukraine. Dated 14.01.1998, No. 16/98-BP. In: *Gazette of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1998, No. 23, 121 p.
16. Regulation of the Council on Implementation of Social Insurance schemes towards employed persons and their families during the relocation within in frameworks of the Community. Dated 14.06.1971, No. 1408/71.
17. Resolution of the Constitutional Court of Ukraine in Affairs by Constitutional Appeal of 53 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of regulation of P. 3 of Art. 49 of the Constitution of Ukraine “at the state and municipal health care institutions the medical service is free” (Affair on Free Medical Service). Dated 29.05.2002, No. 10-пп/2002. In: *Gazette of the Constitutional Court of Ukraine*. 2002, №3.
18. SCHULZ, O. (1996): Maastricht und die Grundlagen einer europäischen Sozialpolitik: Der Weg – Die Verhandlungen – Die Ergebnisse – Die Perspektiven. Köln, Berlin, Bonn, München, 1996, 438 S.
19. Регламент на Съвета №574/72 от 21.03.1972 г. за определяне на реда за прилагане на Регламент 1408/71 за прилагането на схеми за социална сигурност на наети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността.

Contact:

prof. Olena Moskalenko, DrSc.

Faculty of Law, H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
29, Alchevskyyh (Artema) Str.
Kharkiv
Ukraine
e-mail: muza.ok@ukr.net

SUEZSKÁ KRÍZA: POKUSY O VYRIEŠENIE SPORU NA PÔDE OSN*

THE SUEZ CRISIS: ATTEMPTS TO SOLVE THE DISPUTE WITHIN THE UNO

Karol Sorby

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: karol.sorby@euba.sk

Abstrakt: Sklamaní výsledkami druhej londýnskej konferencie sa Briti obrátili na BR OSN v nádeji, že získajú súhlas na vojenskú akciu. Anthony Eden, Selwyn Lloyd a John Foster Dulles diskutovali o veci 20. septembra 1956, kde Lloyd chcel schôdzu BR čo najskôr, kým Dulles presadzoval neskorší termín. Británia sa nakoniec rozhodla pre alternatívu vojenského riešenia na úkor anglo-americkej zhody. Poveternostné podmienky a morálny stav jednotiek obmedzovali uskutočnenie operácie „*Musketeer revise*“ do konca októbra. Rozhodnutie spustiť operáciu teda muselo padnúť do 20. októbra. Keby sa britská vláda bola držala Dullesovho želania, aby si BR osvojila britské stanovisko a potom čakala na parlamentné schválenie vojenskej akcie, termín sa nedal stihnúť. Teraz, keď Británia zvažovala, že pôjde do akcie sama s Francúzskom, vynoril sa starý problém: môžu Londýn a Paríž postupovať bez Tel Avivu?

Kľúčové slová: suezská kríza, Egypťania sú ochotní rokovať, Briti a Francúzi presadzujú vojenské riešenie, do hry vstupuje Izrael.

JEL klasifikácia: F51, Y80

Abstract: Disillusioned with the outcome of the second London Conference the British reverted to UN discussions as the pretext for military action. Anthony Eden, Selwyn Lloyd and John Foster Dulles discussed the topic on 20 September 1956, Lloyd arguing for a UN Security Council meeting as early as possible and Dulles asking for a delayed approach. Britain had finally decided to pursue the military option at the expense of Anglo-American agreement. Because of weather conditions and troop morale the operation “*Musketeer revise*” could not be implemented after the end of October. The decision to launch the operation was required by the 20th. If Britain heeded Dulles’s wishes, the Security Council’s endorsement of the British position and Parliamentary sanction for military action might not be arranged by then. Now that Britain was considering going it alone with the French, the old problem was revived: could London and Paris proceed without Tel Aviv?

Key words: the Suez crisis, the Egyptians are ready to negotiate, the British and French prefer military solution, the Israeli connection.

JEL Classification: F51, Y80

Harold Macmillan britský minister financií sa pokúsil využiť účasť na schôdzi MMF vo Washingtone aj politicky: 25. septembra mal polhodinové stretnutie s Dwightom D. Eisenhowerom. V rámci úprimného rozhovoru chcel presvedčiť prezidenta USA, s ktorým slúžil za druhej svetovej vojny, aby súhlasil s britskou vojenskou akciou proti Egyptu, ale súhlasu sa nedočkal. Rozhovor sa stočil na OSN a podľa Macmillana Eisenhower povedal: „Vytvorili sme niečo, čo je veľmi dobré pokiaľ to dokážeme ovládať. V každom prípade USA za hlasy v OSN musia platiť vysokú cenu – v hospodárskej pomoci, atď.”¹ Prítomný britský

* Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA, č. 2/0028/18.

veľvyslanec Roger Makins uvádza, že ho prekvapilo, že ani Macmillan ani Eisenhower neurobili o Suez žiadne vyhlásenie.

Potom sa H. Macmillan stretol s J. F. Dullesom, ministrom zahraničných vecí USA, ktorý neskrýval svoju namrzenosť, ale ani u neho nepochodil. Dulles najprv kritizoval, že Británia a Francúzsko sa obrátili na OSN: týmto rozhodnutím prijatým bez spoločných konzultácií sa cítil hlboko dotknutý a neodpustil si poznámku, že Briti a Francúzi si privolávajú katastrofu, lebo v New Yorku ich nečaká nič len ťažkosti.² Ešte horšie bolo jeho oznámenie, že v prípade zablokovania prieplavu, za ropu zo západnej pologule bude treba platiť v USD. H. Macmillan ako minister financií dobre vedel, že Británia si nemôže dovoliť požičovať viacej dolárov. Mimochodom Macmillan 22. septembra v Indianapolise, rodisku svojej matky, slávnostne vyhlásil, že hlavnou otázkou suezskej krízy je zastavenie Džamála Abdannāšira.³

Keď sa Macmillan vrátil z USA videl, že napriek všetkému úsiliu, ktoré vynaložil, *egyptský výbor*⁴ uvažuje o mierovom urovaní krízy. Na náhle rozhodnutie konať bez USA mali mnohí ministri iný názor a neprítomnosť Macmillana odstránila z *egyptského výboru* jeden vplyvný hlas. Mnohí úradníci *Foreign Office* mali výhrady voči silovému riešeniu, a preto boli vylúčení z tvorby politiky: v predložení suezského problému BR videli svoju príležitosť. Selwyn Lloyd, britský minister zahraničných vecí, čoraz viac znepokojený z amerického postoja a zo svetovej verejnej mienky, bol pripravený ich podporiť. Kanadskému ministrovi zahraničných vecí Lesterovi Pearsonovi vysvetlil, že je pripravený rozdrviť Egyptanov ako hocikto iný, ale musí sa pýtať sám seba kde bude jeho krajina a Commonwealth stáť, keď Egypt bude rozdrvený.⁵

Selwyn Lloyd 25. septembra pred *egyptským výborom* vyhlásil, že je nemožné odmietnuť všetky návrhy na rokovanie a uviedol plán vypracovaný indickým ministrom zahraničných vecí Krišnom Menonom, na systém záruk kontrolovaný arbitrami, medzi egyptskou správou prieplavu a *Asociáciou užívateľov Suezského prieplavu (Suez Canal Users' Association – SCUA)*, pre rozvoj prieplavu a tranzitných poplatkov. Premiér A. Eden dokonca uvažoval o rokovaní a v kabinete sa vyjadril, že chce presvedčiť Francúzov o nevhodnosti odmietnutia všetkých návrhov na ďalšie rokovania medzi stranami sporu v BR. Ministri uzavreli vec tak, že „ak sa preukáže, že OSN je bezmocná vynútiť si rešpekt k medzinárodným záväzkom, nesmieme sa uspokojiť s tým, že budeme stáť bokom a dívať sa ako sa posmievať.“⁶

Hoci bol H. Macmillan dôkladne oboznámený s americkým stanoviskom, ministerstvu zahraničných vecí poskytol pozitívne skreslenú správu. Aj premiérovi naznačil, že hoci USA nebudú podporovať použitie sily, môžu si zakryť oči. Vzhľadom na politickú skúsenosť H. Macmillana je nepravdepodobné, že nepochopil americký postoj k použitiu sily. Namiesto toho sa snažil podporiť v Edenovi dojem, že Eisenhower a Dulles nebudú riskovať verejný rozkol medzi dvoma spojencami v NATO a nepostavia sa proti anglo-francúzskej akcii. Podľa Macmillana Británia mala pokračovať vo vojenských prípravách a dúfať, že USA prijmú jej postup. Ak vláda ustúpi a začne rokovať s Egyptom, bude to mať pre Britániu katastrofálne politické a hospodárske dôsledky.

Keď Anthony Eden a Selwyn Lloyd prileteli 26. septembra do Paríža na súkromné rokovania našli francúzskych politikov vo veľmi bojovnej nálade. Cieľom rozhovorov bolo zjednotiť postup na nadchádzajúcom rokovaní BR. Eden a Lloyd uistovali premiéra Guya

¹ HORNE, Alistair. *Macmillan*. Diel I. London: Macmillan, 1988, s. 421.

² MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956-1959*. London: Macmillan, 1971, s. 133-136.

³ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 441.

⁴ Íšlo o užší vládny výbor, ktorého členmi boli: Eden, Salisbury, Macmillan, Lloyd, Monckton a Home, aby riadil suezskú krízu, čiže akýsi vojnový kabinet (pozn. K. S.).

⁵ PEARSON, Lester. *Memoirs*. Diel II., *1948-57: The International Years*. London,: Gollancz, 1974, s. 240.

⁶ LUCAS, W. Scott. *Divided we Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*. London: Hodder and Stoughton, A Sceptre Paperback, 1996, s. 214.

Molleta a Christiana Pineaua, ministra zahraničných vecí, že Británia je stále pripravená použiť silu, ale museli konštatovať, že Francúzi sú skeptickí voči OSN a ešte viac voči SCUA, takže rokovania neboli jednoduché. Eden si poznamenal, že Francúzom sa vôbec nepáči posúvanie suezskej otázky na rokovanie v OSN. Trvali na návrhoch 18 krajín a neboli ochotní na nich nič meniť. Francúzi zatiaľ Britom neprezradili, že vedú rokovania s Izraelom na vysokej úrovni. Vedeli, že Izrael im čoskoro poskytne zámienu na vojnu, takže už nebudú musieť chodiť do OSN alebo dávať dokopy SCUA, čo bolo za iných podmienok nevyhnutné na prípravu scény na napadnutie Egypta. Aj Anthony Nutting priznal, že Francúzi vtedy ešte neodhalili Edenovi kroky, na ktorých sa dohodli s Izraelčanmi.⁷

France-Observateur neskôr uverejnil správu o tom, čo sa odohralo počas týchto rokovaní. Zdá sa, že Britom sa nepodarilo zaistiť si francúzsky súhlas so svojím postupom. Guy Mollet poukázal na to, že Francúzsko nemá čo získať podporou britských záujmov v Jordánsku; Izrael, aj keby sa podrobil francúzskemu tlaku, nikdy to Francúzom neodpustí a určite odmietne v budúcnosti spolupracovať proti Egyptu. Dodal, že je veľmi pochybné, či by takáto okrajová diplomatická porážka zaistila zvrhnutie režimu Džamāla ʿAbdannāšira, čo bolo hlavným cieľom francúzskej politiky.⁸ Na druhej strane britskí ministri zamietli francúzsky plán s odôvodnením, že môže spôsobiť vystúpenie Iraku z *Bagdadskeho paktu*. Následne bolo schválené a uverejnené komuniké: stretnutie bolo oslavované ako víťazstvo, hoci nikto presne nevedel o aké víťazstvo ide.⁹ Edenova nálada po návrate do Londýna bola žalostná, keďže sa blížil termín výročnej konferencie *Konzervatívnej strany*, na ktorej očakával o Suez veľa nepríjemných otázok.¹⁰

Už 1. októbra sa v Londýne zišla porada štátov – zástancov Dullesovho plánu, ktorá sa neoficiálne nazývala „tretou londýnskou konferenciou“. Z pôvodných osemnásť sa nakoniec zúčastnilo iba pätnásť štátov: Japonsko, Etiópia a Pakistan zostali mimo. Viaceré z nich prišli len po Dullesovom dôraznom uistení, že členstvo neznamena žiadne záväzky; že každý štát bude konať na úplne dobrovoľnom základe a budovať svoju prestíž a autoritu tak, aby to slúžilo zámerom SCUA. Veľvyslanec Winthrop Aldrich po organizačnej schôdzke povedal, že „je hrozné sedieť na týchto veľkých konferenciách a zostavovať niečo o čom viete, že to nemôže fungovať“.¹¹ Na porade bolo oznámené, že bola založená „Asociácia užívateľov Suezského prielavu“, ktorá je pripravená prevziať správu tejto vodnej cesty. Takýto krok mal ovplyvniť priebeh prerokovávaní suezskej otázky v BR. A tak sa diplomatická pantomíma ťahala ďalej. Bola usporiadaná prvá schôdza SCUA – zhromaždenie na úrovni veľvyslancov – a za jej permanentného administrátora bol menovaný jeden dánsky generálny konzul. Nikto mu nepovedal, čo má robiť; nikto nebol splnomocnený dať mu inštrukcie. To preto, lebo nikto nemal potuchy, aké by tie inštrukcie mali byť. Bez ohľadu na to, na tejto dvojdňovej schôdzi v Londýne bolo veľvyslancami 15 zúčastnených štátov zavŕšené konštituovanie SCUA.

Zatiaľ čo užívatelia prielavu sa 1. októbra stretli v Londýne, aby vypracovali svoje pravidlá, Selwyn Lloyd odcestoval do New Yorku, aby sa zúčastnil na rokovaní BR. Eden písal Eisenhowerovi a žiadal zaujať pevný postoj voči egyptskému prezidentovi. „Nemožno pochybovať, že Nāšir či chce alebo nie, je teraz spoľahlivo v ruských rukách rovnako ako Mussolini bol v Hitlerových. Bolo by rovnako nemiestne preukázať slabosť voči Nāširovi, aby sme si ho naklonili, ako bolo preukazovanie slabosti voči Mussolinimu“.¹² Washington sa však

⁷ NUTTING, Anthony. *No End of a Lesson. The Story of Suez*. London: Constable, 1967, s. 68.

⁸ JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957, s. 84.

⁹ KYLE, Keith. *Suez*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991, s. 260-261.

¹⁰ JOHNSON, Paul. *The Suez War*, s. 85.

¹¹ JOHNSON, Paul. *The Suez War*, s. 438.

¹² Letter from Prime Minister Eden to President Eisenhower, 1 October 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez. The Lion's Last Roar. Documents in Contemporary History*. Manchester: Manchester University Press, 1996, s. 69.

starostlivo dištancoval od Londýna a Paríža: Eisenhower i Dulles síce uist'ovali Britov, že s Džamālom °Abdannāšiom treba niečo urobiť, ale vylučovali použitie sily.

Približne v tom čase Eden aj Dulles dostali prvé informácie o kontaktoch medzi Francúzskom a Izraelom. Britskí a francúzski vodcovia si zrejme neuvedomovali aká nebezpečná je situácia, v ktorej tak USA, ako aj ZSSR stoja proti nim. Dulles vylúčený z diskusií v Londýne, Paríži a Tel Avive bol v nepríjemnej pozícii neinformovaného. Tušil že Francúzi chcú bojovať, ale britská vláda bola nejednotná, takže nevedel, na ktorú stranu sa vychyľuje miska váh. Na zasadnutí *Rady národnej bezpečnosti* sa Dulles sťažoval, že nikdy počas medzinárodných kríz v predchádzajúcich rokoch neboli USA v situácii, aby nemali potuchy o britských a francúzskych zámeroch. Eisenhower potvrdil, že USA by urobili veľkú chybu, keby sa pripojili k silovému riešeniu.¹³

Christian Pineau neskôr priznal, že nikto neveril v životaschopnosť SCUA a Dulles ďalej oslabil postavenie Asociácie na tlačovej konferencii vo Washingtone 2. októbra. Vyhlásil, že USA nevedú voči Egyptu žiadnu hospodársku vojnu a zopakoval, že Asociácia nikdy „nemala zuby“, ak sa tým rozumie použitie sily. To bolo podľa Britov dosť zlé, ale to čo nasledovalo, bolo ešte horšie. Ďalej povedal: „Boli isté rozdiely v našom prístupe k tomu problému. Dúfam, že budeme vždy stáť pri sebe vo zmluvných vzťahoch pokrývajúcich severný Atlantik, ale v iných oblastiach týkajúcich sa problému tzv. kolonializmu, hrajú USA istú samostatnú úlohu“.¹⁴ Dulles dodal, že prístupy spojencov nie sú vždy identické a USA nielen v súčasnosti, ale aj v nasledujúcich rokoch, budú podporovať proces dekolonizácie, ale nestotožňujú sa úplne ani s koloniálnymi mocnosťami ani so štátmi, ktoré sú chcú získať nezávislosť tak rýchle ako je možné.

Anthony Nutting píše, že Edenov tlačový tajomník priniesol správy z Dullesovej tlačovej konferencie práve v tej chvíli, keď on naliehal na Edena, aby sa príliš nevzdával od USA. Eden si rýchle prečítal Dullesovo vyhlásenie a potom s opovrhlivým gestom šmaril ten kus papiera k Nuttingovi syčiac ako zvyčajne: „A teraz čo povieš na svojich amerických priateľov? Nemal som čo povedať, pretože som inštinktívne cítil, že to bolo pre Edena definitívne sklamanie. Dostali sme sa k bodu zlomu“.¹⁵

Zvyšní jastrabi v britskej vláde sa zúfalo snažili obnoviť podporu pre silové riešenie. Tvrdili, že ciele nebudú dosiahnuté ak prijmú také urovnanie sporu okolo Suezského prieplavu, ktoré zachová nezmenšený vplyv Džamāla °Abdannāšira na Blízkom východe. Riešenie problému ponúkol Pineau, ktorý povedal Edenovi, že Izrael sa rozhodol zaútočiť v priebehu troch týždňov a pýtal sa, čo s tým budú západní spojenci robiť? *Foreign Office* neprípúšťal otvorenú spoluprácu s Izraelom a Lloyd trval na pokračovaní rokovaní s Egyptom. Eden nadobudol presvedčenie, že ak Egyptania budú aj naďalej tak neoblomne neústupní, svetová verejná mienka bude ochotná podporiť použitie silových opatrení.¹⁶

Tak ako Izrael odstraňoval OSN z cesty na Blízkom východe, Británia a Francúzsko ho odstraňovali z cesty v New Yorku. Traja ministri zahraničných vecí sa pripravovali na zasadnutie BR o Sueze. Dulles stále viac znepokojený sa pýtal Lloyda a Pineaua prečo v tomto čase predkladajú suezskú otázku na rokovanie BR: „Je to kvôli vojne alebo mieru?“ Pineau a Lloyd povedali Dullesovi, že majú pochybnosti o existencii mierového urovnania a len kapitulácia Džamāla °Abdannāšira môže obnoviť pozíciu Západu v Afrike a na Blízkom východe. Dulles rozhodne nesúhlasil, opakujúc varovania z Eisenhowerovho posledného listu Edenovi. Treba dodať, že predloženie problému na rokovanie BR OSN zodpovedalo náladám

¹³ LUCAS, W. Scott. *Divided we Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*, s. 216-217.

¹⁴ Statement by Secretary of State Dulles at his press conference, 2. 10. 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 70.

¹⁵ NUTTING, Anthony. *No End of a Lesson. The Story of Suez*, s. 70.

¹⁶ LUCAS, W. Scott. *Divided we Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*, s. 217.

vládnucich kruhov mnohých štátov Commonwealthu.¹⁷

V New Yorku sa zišla Bezpečnostná rada OSN v dost' napätej atmosfére. Británia a Francúzsko podali s'ťažnosť proti Egyptu. Egypt podal s'ťažnosť proti Británii a Francúzsku. Počiatočná diskusia v BR sa týkala len toho, či anglo-francúzska s'ťažnosť a egyptská protis'ťažnosť majú byť dané na program. Sir Pierson Dixon, britský veľvyslanec, v súvislosti s poznámkami na procedurálne aspekty uviedol, že egyptská s'ťažnosť je formulovaná veľmi čudne, je vágna, irelevantná a zavádzajúca, čiže ide o jasný propagandistický krok a hrubé ohováranie. Odporúčal začať vecné rokovanie 4. októbra prerokovaním anglo-francúzskej s'ťažnosti. Francúzsky delegát ho podporil, odsúdil „egyptský manéver“ a vyhlásil, že sa zdrží hlasovania ak sa bude rozhodovať o zaradení egyptskej s'ťažnosti. Predstaviteľ USA, Henry Cabot Lodge povedal, že podporuje anglo-francúzske rozhodnutie predložiť otázku Suezmu na program BR. Austrálsky delegát nevidel dôvod dávať egyptskú s'ťažnosť na program a žiadal oddelené hlasovanie o oboch návrhoch. ZSSR bol za prerokovanie oboch návrhov, pričom egyptská s'ťažnosť mala byť prerokovaná prvá.¹⁸

Pineau a Lloyd sa stretli s Dullesom v New Yorku 5. októbra. Na stretnutí Dulles vyhlásil, že „Niekedy treba použiť silu bez vyhladky na uspokojivý výsledok, ale sila nie je opatrenie, ktoré zlepšuje naše postavenie v Ázii a Afrike a je veľkou ilúziou myslieť si opak. Použitie sily v rozpore s Chartou rozvráti OSN. Je to vážna zodpovednosť.“¹⁹ Podľa Edena Dulles vyhlásil, „že súhlasí s Britániou v každom bode okrem použitia sily. Dokonca ani silu nevylúčil ako poslednú možnosť.“ Eisenhower však mal z tej konverzácie odlišný dojem: napísal, že Dulles vyjadril znepokojenie, pretože USA v skutočnosti nerozumeli čo sa Briti a Francúzi snažia urobiť. Prišli Pineau a Lloyd do OSN po vojnu alebo po mier? Pineau a Lloyd povedali, že neexistuje mierová cesta: Džamāl 'Abdannāšir môže byť donútený kapitulovať iba použitím sily. Eisenhower napísal, že Dulles s tým vehementne nesúhlasil. Dulles sa ten istý deň stretol s Paulom-Henrim Spaakom a Spaak videl, že je vzrušený a nahnevaný.²⁰

Keďže bolo zrejmé, že anglo-francúzske vojenské prípravy sa dostali do záverečného štádia, bolo v záujme USA a Egypta prekonať slepú uličku a udržať rokovania v chode. Nutting uvádza, že Dulles poradil Maḥmūdovi Fawzīmu, aby pokračoval v rokovaniach za každú cenu.²¹ Navyše, naliehal naň, aby podal konkrétne návrhy. Podľa Hajkala Američania varovali Egypt, že Eden je vo veľmi nevypočítateľnom stave a môže sa pustiť do nebezpečných hazardov. Vo svojej snahe upozorniť Egypt na vážnosť situácie, nechali Američania preniknúť k egyptskému veľvyslancovi správu, že za veliteľa invázie do Egypta bol menovaný generál Keightley.²² Americkú radu skúmali Egyptčania 5. októbra. Maḥmūd Fawzī navrhol, že pod záštitou OSN sa môžu konať priame rokovania medzi stranami. Navyše, podľa inštrukcií Džamāla 'Abdannāšira, Maḥmūd Fawzī súhlasil s tým, aby medzinárodná poradná rada umožnila užívateľom prieplavu účasť na rokovaniach o záležitostiach spoločného záujmu.

Bezpečnostná rada jednomyselne schválila zaradenie anglo-francúzskej s'ťažnosti na program. Na program sa dostala aj egyptská s'ťažnosť, ale návrh podaný Juhosláviou, ktorá ako nezávislý komunistický štát, tvrdo namietala voči britsko-francúzskemu kolonializmu a žiadala, aby boli obe s'ťažnosti prerokované zároveň, bol odmietnutý. BR súhlasila, aby sa

¹⁷ EAYRS, James. *The Commonwealth and Suez*. London, 1964, s. 56-57.

¹⁸ SCOR, 11th year, Supplement for July-September 1956, 734th meeting, 26. 9. 1956.

¹⁹ Statement by Secretary of State Dulles to Foreign Secretary Lloyd and Foreign Minister Pineau, 5 October 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 71.

²⁰ EISENHOWER, Dwight D. *The White House Years. Waging Peace, 1956-1961*. New York, Doubleday 1965, s. 52-53; FINER, Herman. *Dulles over Suez*. London: Heineman, 1979, s. 297; LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Coronet Books, Hodder and Stoughton, 1980, s. 155, 219; SPAAK, Paul-Henri. *The Continuing Battle*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986, s. 132-133.

²¹ NUTTING, Anthony. *Nasser*. New York: E. P. Dutton and Co., Inc., 1972, s. 156.

²² HEIKAL, Mohamed. *Nasser. The Cairo Documents*. London, New English Library 1972, s. 105.

Egypt zúčastnil na rokovaní a odmietla žiadosť Izraela o účasť.²³ Rada sa po diskusii, v ktorej sa zdalo, že i západnej väčšine chýba nadšenie, rozhodla dať britskú sťažnosť na program ako prvú. BR prerokovávala suezskú otázku od 26. septembra do 13. októbra.

Lloyd v prejave na prvom zasadnutí BR predložil spoločný anglo-francúzsky návrh rezolúcie, v ktorom sa odporúčalo odsúdiť znárodnenie Spoločnosti Suezského prieplavu a obnoviť predošlé práva užívateľov prieplavu. Dulles podporil požiadavku zástupcov Británie a Francúzska. Ten istý deň, 5. októbra, keď BR začala trojdňovú verejnú diskusiu o Suez, Džamāl ʿAbdannāšir poslal Maḥmūdovi Fawzīmu šifrovaný telegram. Zhrnul v ňom dlhý rozhovor, ktorý mal ten deň s veľvyslancom Kiselevom a informoval ho o postoji delegácie ZSSR k suezskej otázke, blízkom egyptskému stanovisku. Zaujímavý je návrh, aby Egypt prípadne prijal poradnú radu, lebo to môže posilniť postavenie Egypta a štátov, ktoré ho podporujú a tiež preukáže ochotu Egypta k medzinárodnej spolupráci kvôli slobode plavby. To pomôže dospieť k riešeniu a vyzdvihne rozdiel medzi stanoviskom veľkej trojky a Egypta, pričom v prvom ide o medzinárodnú nadvládu a v druhom o medzinárodnú spoluprácu. Je zrejmé, že Západ bude chcieť dosiahnuť kompromis a ZSSR sa vynasnaží urobiť čo bude v jeho silách, aby uľahčili Západu ústup a tým dosiahnutie dohody. Džamāl ʿAbdannāšir skončil tým, že oznámenie súhlasu s činnosťou poradnej rady ponecháva na zváženie ministra.²⁴

BR sa zišla 5. októbra raz, 8. októbra dvakrát a 9. októbra raz. Viaceré krajiny boli reprezentované na úrovni ministra zahraničných vecí: John F. Dulles za USA, Selwyn Lloyd za Britániu, Christian Pineau za Francúzsko, Dmitrij Šepilov za ZSSR, Paul-Henri Spaak za Belgicko, Koča Popović za Juhosláviu, Maḥmūd Fawzī za Egypt. Rozhodnutie o opätovnej žiadosti Izraela zúčastniť sa na rokovaní a spoločná žiadosť všetkých arabských krajín zúčastniť sa, bolo odložené, ale Egypt bol znova pozvaný, aby sa zúčastnil. Británie a Francúzsko predložili návrh rezolúcie, ktorá vo svojej operatívnej časti, zahŕňala Menziesove návrhy.²⁵ Rokovanie bolo dosť zdržanlivé, Dmitrij Šepilov mal veľmi umiernený prejav – hoci Harold Macmillan ho považoval za provokatívny.

Dňa 5. októbra premiér náhle dostal horúčku a bol pripútaný na lôžko, a tak istý čas vládol vo Whitehalle nepokoj kvôli Edenovmu zdraviu. Na Downing Street 10 sa vrátil 8. októbra trochu pokojnejší ako predtým, hoci sa ľahko dokázal rozčúliť na maličkostiach. Rokovania v BR nemohol zastaviť ani *egyptský výbor* ani Eden po návrate z nemocnice, lebo pred svetovou verejnou mienkou by taký krok bol vrhol na Britániu zlé svetlo a zničil každú zámerku na použitie sily. Briti naliehali na Američanov, aby prehodnotili hospodárske sankcie voči Egyptu, to však prekazili egyptské ústupky Britom. Eden vo vláde povedal, že pokiaľ sa ukazuje možnosť dosiahnuť uspokojivú dohodu, Lloyd má naťahovať rozhovory.²⁶

Lloyd a Pineau v otváracích vystúpeniach uistili, že nespochybňujú právo Egypta znárodniť Spoločnosť Suezského prieplavu, ale spôsob akým to bolo vykonané zničil rovnováhu systému odvodeného od Carihradskej konvencie. Táto konvencia uvádza, že Suezský prieplav musí byť vždy slobodný a otvorený, v mieri i vo vojne, pre všetky lode bez rozdielu vlajky. Prevádzka kanála Spoločnosťou Suezského prieplavu, povedal Lloyd, tvorila časť základu konvencie. Akcia Džamāla ʿAbdannāšira, ako to uviedol Pineau, bola súčasťou nebezpečného trendu antikolonializmu, „bezhraničná expanzia ambícií jedného muža:“ znárodnenie bolo prvou etapou politiky, ktorá môže viesť svet do katastrofy. Lloyd a Pineau podali správu o dvoch londýnskych konferenciách užívateľov prieplavu. Žiaden štát, povedal Lloyd, nemôže a nesmie stáť bokom, indiferentne, keď najväčšia medzinárodná vodná cesta na

²³ Security Council Official Records (SCOR), 11th year, Supplement for July-September 1956, 734th meeting, 26 September 1956.

²⁴ Telegram prezidenta ministrovi zahraničných vecí, 5. 10. 1956. In: HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987, dokument č. 149, s. 830-831.

²⁵ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 735th meeting, 5. 10. 1956.

²⁶ Comments by Prime Minister Eden to Ministers, 11. 10. 1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 72.

svete je podriadená neohraničenej kontrole jednej vlády...“Lloyd navrhol, že by bolo užitočné, keby BR prešla na uzavreté zasadnutie a Dulles návrh privítal.²⁷

Diskusia pokračovala v kanceláriách a kuloároch, pri jedlách a nápojoch. Pre Britov bol Dulles stále vyhubavý aj keď znova opakoval, že podporuje Britániu a Francúzsko vo všetkých bodoch okrem použitia sily, čo však bol hlavný cieľ britskej a francúzskej politiky. Anglo-francúzska kritika Dullesa sa už nedala tmiť. Rada sa zišla znova 8. októbra. Maḥmūd Fawzī predstavil vec ako „zápas medzi nadvládou a slobodou“ a vyhlásil, že Egypt ako suverénny štát, má plné právo znárodniť podniky na svojom území a navyše akcionárom ponúkol „plnú kompenzáciu“. Znárodnenie Spoločnosti nemôže ohroziť svetový mier ako tvrdia Británia a Francúzsko. Ak došlo k porušeniu Charty OSN, dopustili sa ho Británia a Francúzsko, ktoré majú zásluhu na tom, že londýnsku konferenciu predchádzali a sprevádzali nepriateľské vojenské a hospodárske opatrenia proti Egyptu a naďalej zlomyselne zasahujú do vnútorných záležitostí Egypta. Zástupca Egypta odhalil vo svojom prejave politiku imperialistických štátov, namierenú proti nezávislému vývoju Egypta a nepresvedčivosť tvrdenia, že znárodnenie Spoločnosti Suezského prielavu bolo nezákonné. „Neodmietame rokovanie, ale odmietame diktát a vyslovujeme sa za vytvorenie zvláštneho, primerane veľkého orgánu na rokovanie o pokojnom vyriešení otázky. Maḥmūd Fawzī si musel byť istý dvoma vecami: plnou podporou sovietskej vlády a praskaním amerických nervov.²⁸

Sovietsky delegát Dmitrij Šepilov vo vystúpení 8. októbra podporil spravodlivú vec Egypta. Konštatoval, že od chvíle, kedy bola Spoločnosť Suezského prielavu znárodnená, je premávka v prielave plynulá a že „egyptská správa prielavu preukázala nielen efektívnosť, ale aj prakticky potvrdila platnosť zásady slobodnej plavby prielavom. Zdôraznil, že Spoločnosť Suezského prielavu bola vždy významnou baštou kolonializmu, ktorá bola v poslednom období často zahaľovaná do snehobieleho šatu nezaujatej finančnej a technickej pomoci. D. Šepilov bol zjavne veľmi dobre informovaný o britsko-francúzskych vojenských prípravách. Vyjadril nádej, že zdravý rozum v Británii a Francúzsku zvíťazí. Povedal, že sa treba dohodnúť na zásadách prevádzky prielavu a navrhol, aby táto úloha bola zverená komisii zloženej z Veľkej štvorky, Egypta, Indie a ďalších dvoch neutrálnych štátov.²⁹

Na druhej schôdzi BR ten istý deň zástupcovia Iránu a Peru hovorili uvážlivo, zatiaľ čo delegáti Austrálie a Belgicka vystúpili nepriateľsky voči Egyptu. Belgický predstaviteľ Paul-Henri Spaak povedal, že do egyptskej vlády nie je možné vkladať neobmedzenú dôveru. Nezmieriteľný nacionalizmus a krajný šovinizmus, ktoré sa podarilo odstrániť v jednej časti sveta, sa teraz vynárajú inde. Navrhol predložiť záležitosť Medzinárodnému súdному dvoru, hoci zároveň vyjadril obavu, že pre tento krok je už príliš neskoro. Jeho vystúpenie prijal Selwyn Lloyd s blahoželaním a vďakou.³⁰

Keď sa BR zišla, aby rokovala o britskej a francúzskej sťažnosti, potvrdili sa Lloydove najhoršie obavy. Na začiatku zariadil, aby rokovanie prebiehalo na uzavretom zasadnutí, avšak len čo bolo otvorené Dr. Maḥmūd Fawzī, egyptský minister zahraničných vecí predložil rad návrhov, ktoré vychádzali mimoriadne v ústrety západným požiadavkám a z egyptskej strany predstavovali skutočné ústupky. Jasnú podporu dostala myšlienka súkromných stretnutí

²⁷ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 735th meeting, 5.10.1956; LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Coronet Books, Hodder and Stoughton, 1980, s.153.

²⁸ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 736th meeting, 8.10.1956; MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956-1959*. London: Macmillan, 1971, s. 141-142.

²⁹ Vystupenie ministra inostrannych del SSSR v Sovete Bezopasnosti OON po sueckomu voprosu, 8. 10. 1956. In: *SSSR i arabskije strany, 1917 – 1960. Dokumenty i materialy*. Moskva: Gosudarstvennoje izdatel'stvo političeskoj literatury, 1961, s. 221-228; SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 736th meeting, 8. 10. 1956.

³⁰ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 737th meeting, 8. 10. 1956; SPAAK, Paul-Henri. *The Continuing Battle*, s. 130.

a príležitosť dostala súkromná diplomacia.³¹ Padol návrh, aby sa Lloyd a Pineau súkromne stretli s M. Fawzím, lebo nadišiel čas na seriózne rokovania. To bolo presne to, čomu sa Briti a Francúzi chceli vyhnúť, ale ťažko mohli odmietnuť takú citlivú požiadavku.

Počas niekoľkých nasledujúcich dní boli tri uzavreté zasadnutia BR a päť súkromných stretnutí. Prvé uzavreté zasadnutie sa konalo 9. októbra popoludní o otázkach procedúry a potom nasledovalo prvé súkromné stretnutie v pracovni Daga Hammarskjölda. Bolo dohodnuté, že rozhovory budú nezáväzné. Lloyd zaujímalo, prečo Egypt nechce predostrieť spor arbitráži alebo Medzinárodnému súdnemu dvoru. Maḥmūd Fawzī vysvetlil, že kríza nevznikla sporom medzi štátmi, ale sporom o opatreniach, ktoré prijal Egypt v rámci svojich zvrchovaných práv, t. j. znárodnenie egyptskej spoločnosti a to nemá nič spoločné so súdom alebo arbitrážou.³² Potvrdil, že egyptská vláda chce pre prieplyv dosiahnuť úpravu konzistentnú s Carihradskou konvenciou a navrhol istú formu spolupráce medzi Egyptom a SCUA. Na ďalšom súkromnom stretnutí s Dagom Hammarskjöldom sa diskusia sústredila na Carihradskú konvenciu, egyptský návrh na systém spolupráce medzi Egyptom a užívateľmi prieplyvu a platenie poplatkov. Selwyn Lloyd a Christian Pineau mohli požiadať Maḥmūda Fawzīho, aby vypracoval svoje námety, ale namiesto toho sa spýtali či Egypt súhlasí s klubom užívateľov nedávno založeným v Londýne. Maḥmūd Fawzī poukázal na to, že niektoré aspekty klubu užívateľov sú pre Egypt neprijateľné. Rozhovory toho dňa nedospeli k záverom, ale Lloyd sa domnieval, že sa urobil istý pokrok.³³

Ďalšie súkromné stretnutie sa konalo 11. októbra, kde Dag Hammarskjöld predložil súhrn doterajšej diskusie a dosiahla sa dohoda o šiestich zásadách pre budúce prevádzkovanie prieplyvu, pričom Egypt preukázal veľkú ochotu ku kompromisu. Hlavnou prekážkou pre mierové urovanie už nebola Británia, ale Francúzsko. Lloyd informoval Edena, že Pineau je rozhodnutý a) prekaziť akúkoľvek dohodu, b) prezentovať naše rokovania v najhoršom možnom svetle, c) zaraziť názory BR, ktoré by nám mohli zviazať ruky.³⁴ V súkromných rozhovoroch Dag Hammarskjöld zistil od Francúzov a Britov, aká interpretácia by im bola prijateľná. Potom súkromne napísal Maḥmūdovi Fawzīmu a predložil mu anglo-francúzsku interpretáciu so žiadosťou, či s tým môže súhlasiť. Odpoveď bola mimoriadne uspokojivá; s výnimkou jedného malého bodu, ktorý mohli ďalšie rokovania ľahko urovnať, Maḥmūd Fawzī prijal anglo-francúzske stanovisko. Dňa 12. októbra sa uskutočnili dve súkromné stretnutia s Dagom Hammarskjöldom za účasti ministrov zahraničných vecí Egypta, Británie a Francúzska. Maḥmūd Fawzī 12. októbra bez výhrad prijal Hammarskjöldových „šesť zásad“ na prevádzkovanie prieplyvu a BR ich prijala 13. októbra. Boli to: 1. slobodný a otvorený tranzit cez prieplyv bez otvorenej alebo skrytej diskriminácie; 2. egyptská suverenita musí byť rešpektovaná; 3. prevádzkovanie prieplyvu musí byť oddelené od politiky každej krajiny; 4. úroveň poplatkov musí byť stanovená dohodou medzi užívateľmi a majiteľmi; 5. spravodlivý podiel z poplatkov musí byť vydedený na rozvoj; 6. spory majú byť urovnané arbitrážou.³⁵ Ako možno vidieť, rozhodujúca zásada bola tretia: oddelenie od politiky akejkoľvek krajiny. Táto prostá formulácia, ktorej autorom bol Hammarskjöld, poskytla obom stranám sporu skutočnú možnosť dospieť k dohode a zároveň si zachovať tvár. Všetko záviselo od toho, ako bola zásada interpretovaná, ale teraz bola cesta jasne otvorená kompromisu, ktorý obe strany mohli vyhlásovať za víťazstvo. Ten deň generál Maurice Challe informoval Pineaua o stave francúzsko-izraelských rokovaní a následne povedal novinárom, že rokovania v BR nikam

³¹ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 738th meeting, 9.10.1956.

³² HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*, s. 519.

³³ URQUHAT, Brian. *Hammarskjöld*. London: The Bodley Head, 1972, s. 166.

³⁴ LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 73.

³⁵ LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Coronet Books, Hodder and Stoughton, 1980, s. 159.

nevedú a že sa vracia do Francúzska.³⁶

Lloyd oznámil Edenovi, že možnosť vojenskej akcie ešte zostáva, ale len v prípade keď Egypt odmietne pokračovať v rokovaní. Teraz sme však zviazaní na ďalšie výmeny názorov s Egyptom bez časového obmedzenia.³⁷ Eden mu na to obratom odpovedal: „Nemali by sme my a Francúzi teraz osloviť Egyptanov a spýtať sa či sú ochotní sa stretnúť a dôverne rokovať o druhej časti rezolúcie, ktorú Rusi vetovali? Ak budú súhlasiť, potom uvážime, či sa s nimi niekde stretáme, napr. v Ženeve. Ak povedia nie, postavia sa proti názoru deviatich členov BR a nastane nová situácia.“³⁸ Maḥmūd Fawzī bol zarazený takýmto prehliadaním d'alekosiahlych ústupkov, ktoré v mene Egypta urobil, aby sa dosiahlo urovnanie a ktoré na začiatku aj Lloyd a Pineau privítali ako ústretové. Prezident Džamāl ʿAbdannāšir v Káhire bol tiež ohromený. Ani jeden však nemohol vedieť, že v čase keď mala BR hlasovať o britsko-francúzskom návrhu rezolúcie, Guy Mollet sa chystal zasvätiť Edena do plánov na ovládnutie prielivu a zvrhnutie egyptského režimu silou s pomocou Izraelčanov.

Skrátka, samotný spor o Suezský prieliv, bol reálne vyriešený. Základ pre dohodu sa našiel, ale závisel od toho, kedy sa tri zainteresované strany zídu a vypracujú konečnú dohodu. Dr. Maḥmūd Fawzī navrhol ako miesto stretnutia Ženevu a termín nechal otvorený pre Britov a Francúzov. Ponuka nebola prijatá – konečný dôkaz, ak je potrebný dôkaz, že Británia a Francúzsko nemali záujem o urovnanie dosiahnuté rokovaním. V deň keď vypršalo Britsko-francúzske ultimátum, OSN publikovalo korešpondenciu Maḥmūd Fawzī – Dag Hammarskjöld, čím prispelo k dokumentovaniu dôkazov o pokrytve spojencov.³⁹

Ešte stále znepokojený Dulles hlásil Eisenhowerovi, že Británia a Francúzsko odmietli drobné úpravy, ktoré by boli ich dodatok učinili prijateľným. Obe vlády cítili, že potrebujú spomenuté veto pre svoje politické ciele.⁴⁰ Pre zabezpečenie úspechu svojej zdržovacej taktiky John F. Dulles tlačil na Maḥmūda Fawzīho, aby na základe šiestich zásad predložil konkrétne návrhy. Medzitým povedal svojim spojencom, že USA odstúpili od presadzovania medzinárodnej kontroly prielivu. Bolo zrejmé, že sú na ceste prekonať slepú uličku. Toto zdanie úspechu spôsobilo, že Hammarskjöld pozval zainteresované strany na schôdzku do Ženevy na 29. októbra. Je paradoxné, že na ten istý deň stanovili premiéri Británie, Francúzska a Izraela začiatok ozbrojenej invázie do Egypta. Umiernený postoj Egypta viedol Eisenhowera k presvedčeniu, že nebezpečenstvo vojny je zažehnané. Keď urobil toto predčasné hodnotenie, na tlačovej konferencii vyhlásil, že „Zdá sa, že máme za sebou veľkú krízu, aj keď ešte nie sme za vodou.“⁴¹

Popoludní mala BR uzavreté zasadnutie, kde Hammarskjöld predložil súhrnnú správu. Lloyd a Pineau vyjadrili nespokojnosť s tým, že viaceré z londýnskych návrhov neboli do nej zaradené. Hlavným odporcom mierového urovnania sa stalo Francúzsko. Ministri sa dohodli, že Hammarskjöld predloží súhrnnú správu BR a že sa znova stretnú 29. októbra v Ženeve a posunú rokovanie do ďalšej etapy. BR sa zišla verejne dvakrát v sobotu 13. októbra večer ešte za prítomnosti ministrov zahraničných vecí. Avšak Briti a Francúzi stále hľadali nový dôvod na útok proti Egyptu. Predložili návrh rezolúcie BR, ktorá zahŕňala dodatok trvajúcí na tom, že Egypt „ešte neformuloval dostatočne presne návrhy na prijatie požiadaviek šiestich zásad“. Lloyd a Pineau pod zámienkou, že ide o „konkretizáciu“ všeobecných zásad, predložili návrh,

³⁶ BOWIE, Robert. *Suez 1956: International Crisis and the Rule of Law*. London: Oxford University Press, 1974, s. 51.

³⁷ Cable from Foreign Secretary Lloyd to Prime Minister Eden, 14.10.1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 73.

³⁸ Cable from Prime Minister Eden to Foreign Secretary Lloyd, 14.10.1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 74.

³⁹ JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957, s. 80-81.

⁴⁰ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 446.

⁴¹ Statement by President Eisenhower at his press conference, 12.10.1956. In: LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez*, s. 74.

ktorý bol kópiou Dullesovho plánu.⁴² Lloyd na to pristúpil, lebo vedel, že Pineau po 14. októbri už nebude v New Yorku. Anglo-francúzsky návrh rezolúcie z 5. októbra bol upravený a jeho prvý operatívny paragraf prijímal šesť zásad, ktoré Hammarskjöld zostavil počas súkromných rokovaní. Maḥmūd Fawzī potvrdil, že Egypt prijme tých šesť zásad, ale že zvyšok anglo-francúzskych návrhov je neprijateľný. Bolo jasné, že všetci členovia BR schvália tých šesť zásad, hoci ZSSR a Juhoslávia dali najavo, že podporia Maḥmūda Fawzīho a tak ako on odmietnu druhú časť anglo-francúzskeho návrhu.⁴³ Dulles hlasoval za anglo-francúzsky návrh, ZSSR a Juhoslávia hlasovali proti tejto časti anglo-francúzskej rezolúcie. BR jednomyselne schválila šesť zásad, ale zvyšné články boli vetované ZSSR pričom aj Juhoslávia hlasovala proti nim, takže anglo-francúzsky návrh nebol schválený.⁴⁴ Eden neskôr tvrdil, že tých šesť zásad nemá veľkú hodnotu a že „lúpež“ sa Egyptu vyplatila. OSN nám dalo len čiastočné zadost'učinenie. Zásady sú bezcenné ak nie sú premenené na činy. Postup v BR podal príklad „morálneho úpadku“ a politika USA je vzdialená realite. Hammarskjöld vyhlásil, že bude ďalej vyvíjať úsilie dosiahnuť dohodu, ale Eden nechcel, aby sa Lloyd zúčastnil na rokovaní, o ktorých bol presvedčený, že budú bezcenné. Eden vo svojich pamätiach napísal: „Čoskoro som sa dozvedel, že sovietska vláda kvalifikuje výsledky rokovania v OSN ako víťazstvo Egypta a ZSSR samého. V tom mala nepochybne pravdu“.⁴⁵

Situácia britskej vlády bola čoraz horšia. V piatok sa v New Yorku dosiahla dohoda o šiestich zásadách a vyrokovaná dohoda o Sueze sa dostala do záverečnej fázy. Narastala verejná požiadavka po prepustení 40 tisíc záložníkov, ktorí nečinne sedeli na Malte a na Cypre. BR OSN 14. októbra konečne prijala rezolúciu s anglo-britským návrhom deviatimi hlasmi proti dvom. ZSSR podľa očakávania uplatnil právo veta. Eden teraz musel prijať zásadné rozhodnutie a prijať ho rýchle. Bude ešte vo veci Suezu rokovať alebo bude zaň bojovať? A on teraz mohol ísť bojovať iba v prípade nejakej arabsko-izraelskej vojny.⁴⁶

Rozhodnutie Edena a Molleta predložiť svoj spor s Egyptom BR s takým oneskorením nikdy nebol chápaný ako vážny krok, ale len ako nástroj na prípravu situácie na začatie vojenskej akcie. Veto ZSSR malo slúžiť ako dôkaz, že urovnanie sa musí hľadať inými prostriedkami ako diskusiou v BR, preto bolo jedno, aké ústupky je Egypt ochotný urobiť. Keď Sovietsi podľa očakávania uplatnili právo veta, Mollet oslovil Edena v tom momente, kedy vrcholilo jeho zúfalstvo, že nemôže nájsť zámienu na vojnu a ukázal mu schodnú cestu ako sa pokonať s Džamālom a Abdannāšiom ozbrojenou akciou.⁴⁷ Tento plán po prvý raz predniesli Edenovi Gazier a Challe na tajnom stretnutí 14. októbra v Chequere. Bol to pôvodne plán Ben Guriona a Dajana na zabratie pásma Ľazy, strediska partizánskych aktivít a Šarm aš-Šajchu, odkiaľ Egyptania blokovali Tiranskú úžinu a nedovoľovali Izraelu využívať prístav Eilat, jeho „zadné dvere“ v Aqabskom zálive.

Mollet od začiatku septembra počas tajných stretnutí presviedčal Dajana a ďalších izraelských činiteľov, že keby bol plán rozšírený o útok smerom k Suezskému prielavu, francúzske sily by sa pripojili a obsadili prielav, zatiaľ čo Izraelčania by zabrali územie aké chcú, aby skoncovali s aktivitou partizánov a ukončili egyptskú blokádu. Ben Gurion však váhal: čiastočne preto, lebo nechcel byť zatiahnutý do sporu okolo prielavu, ale hlavne preto, lebo sa obával, že kým jeho vojsko bude postupovať na Sinaji, egyptské bombardéry *Iljušin* zrovnajú Tel Aviv a ďalšie izraelské mestá so zemou. Vzhľadom na to, že Briti na rozdiel od Francúzov mali k dispozícii letiská dostatočne blízko Egypta, aby mohli zničiť egyptské

⁴² SAYED-AHMED, Muhammad Abd el-Wahab. *Nasser and American Foreign Policy, 1952 – 1956*. London: Laam, 1989, s. 136.

⁴³ SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 742th meeting, 13.10.1956.

⁴⁴ Vystupenie ministra inostranných del SSSR v Sovietskej Bezpečnosti OON po Sueckomu voprosu, 13.10.1956. In: *SSSR i arabskije strany, 1917 – 1960. Dokumenty i materialy*, s. 230.

⁴⁵ EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. London: Cassell, 1960, s. 510.

⁴⁶ JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957, s. 86.

⁴⁷ NUTTING, Anthony. *Nasser*. New York: E. P. Dutton and Co., Inc., 1972, s. 162.

bombardéry, Mollet navrhol, že prizve Edena do plánovanej akcie. Izraelčania súhlasili, a tak Francúzi začali pomaly vťahovať Britov do trojstrannej konšpirácie.⁴⁸

Tajný dohovor (collusion) vznikol spojením medzi *protināširovskou* politikou A. Edena a tichou *protināširovskou* alianciou Francúzska a Izraela. Francúzsko-izraelské spojenectvo vzniklo v auguste 1954 keď významní ľudia vojenských kruhov oboch krajín došli k záveru, že majú spoločného nepriateľa v Džamālovi °Abdannāširovi, s ktorým bojovali na oddelených frontoch: Izrael na sinajskej hranici a Francúzsko v Alžírsku. Na začiatku išlo len o tajné francúzske dodávky zbraní do Izraela. Potom, v júni 1955, sa uskutočnili rozhovory o koordinovaných vojenských akciách. Bolo to krátko predtým ako David Ben Gurion varoval Egypt, že keď to bude nutné, bude bojovať, aby otvoril Akabský záliv.⁴⁹

Francúzi úzko spolupracovali s Izraelom, ktorý od dodávky sovietskych zbraní do Egypta dychtil po preventívnej vojne proti svojmu susedovi. Už počas leta Francúzi zvýšili Izraelu dodávky vojenských lietadiel. Šimon Peres, v tom čase generálny riaditeľ na izraelskom ministerstve obrany, navštívil Francúzsko, aby rokoval o dodávkach ďalších zbraní a začiatkom septembra obidve strany otvorili otázku vojenského plánovania proti Egyptu. V tejto súvislosti Francúzi 1. septembra informovali Izrael o *operácii Mušketier*, dva týždne pred stiahnutím lodivodov, od ktorého sa očakávalo, že spôsobí prerušenie plavby v prieplyve a tým poskytne zámenku na anglo-francúzske inváziu. Keď sa Moše Dajan, náčelník generálneho štábu, dozvedel, že Británia a Francúzsko robia spoločné vojenské prípravy, uviedol izraelské ozbrojené sily do stavu bojovej pohotovosti: „Naša politická situácia nás núti, aby sme boli schopní ísť do akcie s využitím celého nášho letectva a nepremeškať priaznivú politickú konšteláciu keď je možnosť udrieť na Egypt“. V Paríži na otázku admirála Pierra Barjota, zástupcu hlavného veliteľa *operácie Mušketier*, o možnosti izraelského zásahu proti Egyptu, generál Meir Amit, Dajanov náčelník operačného oddelenia odpovedal „ak na to v blízkej budúcnosti vzniknú primerané politické podmienky“.⁵⁰

Dajan okamžite rozkázal generálnemu štábu, aby preštudoval rad plánov pripravených na vojenské operácie proti Egyptu, ku ktorým sa priradil nový faktor – *operácia Mušketier*. Vlastné útočné plány Izraela, ktoré sa tvorili od roku 1955, mali byť okrajovým faktorom v britských politických a vojenských zámeroch proti Egyptu. Tieto zámery nadobudli konkrétnu formu v marci 1956, keď Edena ovládla chorobná nenávisť voči Džamālovi °Abdannāširovi. V dôsledku mediálneho tlaku vzrástli v Británii sympatie voči Izraelu a zvýšila sa podpora Francúzov v Alžírsku. Logika tajného spojenectva priviedla začiatkom augusta španielske noviny *Arriba* k tvrdeniu, že Británia plánuje využiť Izrael proti Egyptu ako *sepojov*.⁵¹

Spolupráca medzi Francúzmi a Izraelčanmi sa v priebehu septembra zintenzívnila. Dajan 7. septembra žiadal letectvo, aby urýchlilo prípravu pilotov, aby mohli držať krok s dodávkami nových stíhačiek *Mystère IV*.⁵² V polovici septembra študoval alternatívne operačné plány proti Egyptu. Do denníka si poznamenal rozdiel medzi „medzinárodnými problémami a našimi špeciálnymi problémami“.

V polovici septembra Dajan povedal svojmu štábu, aby urobil revíziu operačného plánu „z obsadenia celého Sinajského polostrova na čiastkové akcie ako zabezpečenie kontroly nad Tiranskou úžinou alebo pásmom Gazy“. Šimon Peres mal znova navštíviť Francúzsko a Moše Dajan predložil tri základné podmienky pre izraelskú spoluprácu: po prvé, Francúzsko bude

⁴⁸ NUTTING, Anthony. *Nasser*, s. 163.

⁴⁹ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 433.

⁵⁰ DAYAN, Moshe. *Story of my Life*. London: Sphere Books Ltd., 1978, s. 151-153.

⁵¹ Sepojovia boli indickí žoldnieri v britskej koloniálnej armáde.

⁵² DAYAN, Moshe. *Diary of the Sinai Campaign*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1966, s. 21.

s Izraelom jednat' ako so spojencom s rovnakými právami pričom iniciatíva na použitie sily musí vyjsť od Francúzska; po druhé, Izrael nebude zatiahnutý do konfliktu s Britániou; po tretie, ak vypukne vojna, Izraelu musí byť daná možnosť úpravy hraníc s Egyptom na Sinaji tak, aby mohol pričleniť k svojmu územiu východnú časť Sinaja pozdĺž línie prechádzajúcej z Rafaħu do Abū 'Udžajly a Nachlu a odtiaľ do Šarm aš-Šajchu na južnom cípe polostrova a získať kontrolu nad Akabským zálivom.⁵³

Keď sa jasne ukázalo, že SCUA sa nestane prostriedkom na použitie sily, Francúzi sa rozhodli uskutočniť francúzsko-izraelský útok na Egypt. Šimon Peres prišiel do Francúzska a 19. septembra diskutoval s Bourgèsom-Maunourym o „cieľoch a metódach plánu *operácie* „*Musketeer revise*“. Nadväzne Maurice Bourgès-Maunoury napísal Davidovi Ben Gurionovi, že Francúzsko prijíma izraelské podmienky. Ben Gurion dlho váhal a zvažoval nový návrh Bourgèsa-Maunouryho na spoločnú akciu s Francúzskom aj s Britániou ale 23. septembra telegrafoval Peresovi do Paríža, aby dal Bourgèsovi-Maunourymu kladnú odpoveď.

Christian Pineau ešte 23. septembra v Londýne naznačil Edenovi a Lloydovi možnosť anglo-francúzskej spolupráce s Izraelom. Pineau údajne tvrdil: „Eden prejavil značný záujem; Lloyd značnú rezervovanosť. Dokázal som ich však presvedčiť, aby mi dali istý bianko šek, na uskutočnenie ďalších rokovaní s Izraelom“.⁵⁴ Pineau neskôr poprel túto správu, ale Bourgès-Maunoury potvrdil Peresovi, že Eden dostal návrh na spoluprácu s Izraelom. Eden to pripúšťal iba pod podmienkou, že Izraelčania nenapadnú Jordáncov, čo naznačovalo, že Briti sa nezapoja do protiegyptskej operácie. Pineau priznal, že v kruhoch ministerstva obrany prevláda názor, že vojenská operácia proti Egyptu je rozhodujúca a že Francúzsko ju musí podniknúť aj keby malo konať osamotené. V spomínaných kruhoch vládlo presvedčenie, že nakoniec sa Británia pripojí ku kampani. V zásade Eden nepodporil plány francúzsko-izraelskej operácie, ale naznačil, že Londýn nebude proti tej iniciatíve.⁵⁵

Foreign Office bol pobúrený. S výnimkou niekoľkých vplyvných osobností ako Selwyn Lloyd, Ivone Kirkpatrick a George Young bol celý *Foreign Office* proti vojne. Britské veľvyslanectvá na Blízkom východe hlásili, že ľudový nacionalizmus predstavuje väčšiu silu ako nepriateľstvo niektorých arabských vládcov voči Džamālovi 'Abdannāširovi. Ak treba bojovať, nabádali experti *Foreign Office* vládu, tak z toho treba urobiť zásadu a vyhnúť sa akýmkoľvek asociáciám s Izraelom. Toto odporúčanie bolo zavrnuté, keď egyptská správa priplavu pochovala Edenove nádeje získať zo stiahnutia lodivodov zámienku na ozbrojený zásah a keď Dullesovo verejné vyhlásenie „vytiahlo zuby“ asociácii užívateľov - SCUA.⁵⁶

Pineau mohol o dva dni povedať zahraničnému výboru netrpezlivého parlamentu, že Francúzsko si udržalo veľkú akcieschopnosť a že skúška sily s Džamālom 'Abdannāširovom sa zďaleka neskončila. Skôr ako Ben Gurion súhlasil so spoločnou akciou s Francúzskom aj Britániou, Pineau povedal Peresovi, že neverí, že Británia začne akciu proti Džamālovi 'Abdannāširovi, kvôli opozícii, s ktorou sa Eden potýka aj v radoch vlastnej strany. Eden mal ešte zložitejšiu dilemu: musel nielen klamať Arabov, prečo sa chce porátať s Egyptom, ale klamať aj USA a polovičku vlastného obyvateľstva, aspoň dovtedy, kým im nebude môcť predložiť víťazstvo nad Džamālom 'Abdannāširovom ako *fait accompli*. Na to všetko potreboval zdôvodnenie, aby zakryl svoje skutočné ciele a ospravedlnil vojenské prípravy a nakoniec potreboval samotnú zámienku na vojnu, keď budú prípravy ukončené.⁵⁷ Tajný dohovor vyriešil tento problém za Edena tým, že rozpútanie vojny prisúdil Izraelu.

⁵³ DAYAN, Moshe. *Diary of the Sinai Campaign*, s. 22-23.

⁵⁴ ROBERTSON, Terence. *Crisis: The Inside Story of the Suez Conspiracy*. London: Hutchinson 1965, s. 134-136.

⁵⁵ TROEN, Selwyn Ilan (ed.). "Ben-Gurion's Diary: The Suez-Sinai Campaign". In: TROEN, Selwyn Ilan – SHEMESH, Moshe (ed.). *The Suez-Sinai Crisis 1956. Retrospective and Reappraisal*. London: Frank Cass, 1990, s. 299.

⁵⁶ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969, s. 434.

⁵⁷ LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*, s. 435.

Britskí politici pokračovali v beznádejnom pokuse udržať si rozhodujúce postavenie v arabskom svete, a preto neboli pripravení podporiť preventívnu vojnu Izraela i keby pomohla – ako Francúzi verili – zvrhnúť Džamāla ʿAbdannāšira. Eden bol presvedčený, že je ešte stále možné spôsobiť egyptskému prezidentovi ťažkú diplomatickú porážku tým, že by Jordánsko pristúpilo k *Bagdadskému paktu* a tým zvrátiť fatálnu reťaz udalostí, ktorá nasledovala po neúspešnej návšteve generála Geralda Templera. Jordánsku hrozili aj iné nebezpečenstvá: krízou zmietané kráľovstvo bolo objektom chůťok troch silnejších susedov. Sýria ho chcela zaradiť do osi Káhira-Damask; Irak ho chcel dostať do *Bagdadského paktu*; a Izrael chcel okupovať západné Jordánsko a tým eliminovať najnebezpečnejšie vykrojenie svojich hraníc a získať plný prístup k rieke Jordán. Keby niektorý z týchto štátov niečo podnikol, ostatné dva by boli nútené zasiahnuť tiež a Jordánsko by sa stalo bojiskom.⁵⁸ V septembri zosilneli izraelské represálie na jordánskych hraniciach, aby upútali pozornosť Džamāla ʿAbdannāšira a presvedčili ho, že očakávaným cieľom izraelského útoku nebude Egypt, ale Jordánsko. On však prehliadol tento plán a odporúčal Jordánsku, aby sa nedalo vyprovokovať, pokiaľ trvá suezská kríza.⁵⁹ Kvôli vyhrotenej situácii kráľ Ḥusajn koncom septembra rozpustil parlament a konanie nových volieb stanovil na 21. októbra.

Kráľ Ḥusajn bol v zložitej situácii: podporil znárodnenie Suezského prieplavu v nádeji na pomoc od Egypta, ale Egypt bol zaujatý britsko-francúzskymi vojenskými prípravami.⁶⁰ Preto napriek nespokojnosti s predchádzajúcimi štábnymi rozhovormi a nedostatočnej irackej pomoci, cestoval 14. septembra do Bagdadu, kde sa stretol s kráľom Fajsalom II., korunným princom ʿAbdalilāhom, premiérom Nūrīm as-Saʿīdom a náčelníkom štábu irackej armády a žiadal, aby do Jordánska okamžite poslali jednu divíziu. Iračania odmietli, lebo nechceli dať svoje jednotky pod velenie ʿAlīho Abū Nawwāra, ale ponúkli vyslať dve alebo tri brigády ak Jordánsko prijme prijateľný plán veliteľskej štruktúry.⁶¹ Ḥusajnov postup poskytol Británii novú príležitosť na skladanie iracko-jordánskeho obranného systému. Lloyd bol toho názoru, že vyslanie irackej divízie do Jordánska bude mať tú výhodu, že keby sa Jordánsko rozpadlo, jeho podstatná časť zostane v irackých rukách. Iracké vojská po vstupe do Jordánska mali byť kryté britským letectvom, ktoré je tam rozmiestnené.⁶²

V každom prípade vnútorná situácia v Jordánsku spôsobovala veľké obavy v Londýne aj v Iraku. Jordánsko bol umelo vytvorený štátny útvar a teraz sa začínal rozpadávať. Počas pôsobenia Glubba, *hāšimovskú* monarchiu chránila *Arabská légia* a kráľovstvo ovládali kruhy reprezentujúce beduinských Arabov Zajordánska. Palestínski Arabi zo západného Jordánska – ohnivo protibritskí a vášnivo protiizraelskí – tvorili polovicu celkového počtu obyvateľstva. V minulosti boli určite nedostatočne reprezentovaní v jordánskom parlamente, ktorý ovládala verná *prohāšimovská* väčšina. Ale teraz, keď sa *Arabská légia* dostala do rúk skupiny *pronāširovských* a protibritských *Slobodných dôstojníkov* predstavujúcich palestínsky západ, bola obava, že po voľbách 21. októbra vznikne v parlamente *pronāširovská* väčšina. Ak parlament prestane ovládať beduínska väčšina, vznikne taká vláda, ktorá určite požiada o zrušenie britsko-jordánskej zmluvy, ktorá okrem iného dovoľovala Britom umiestňovať lietadlá a vojská na troch miestach v Jordánsku. Jedným z tých bodov bola Akaba, kde sa stretávali jordánske, egyptské a izraelské hranice. Keby boli Briti zbavení tejto základne, akékoľvek operácie v Červenom mori by boli oveľa zložitejšie.⁶³

Keďže iracko-jordánske štábne rozhovory kvôli otázke velenia zostali na mŕtvom bode a Izraelčania vystupňovali represálie, napätie rástlo. *Foreign Office* sa dostal do ťažkej situácie:

⁵⁸ Johnson, op. cit., s. 83.

⁵⁹ Basjāni, op. cit., s. 185.

⁶⁰ FO 371/119079 Amman to Foreign Office, 28.7.1956.

⁶¹ FO 371/121486 Baghdad to Foreign Office, 15.9.1956.

⁶² FO/371/121587 Extract from Lloyd minute, 17.9.1956.

⁶³ JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957, s. 83.

Izrael hrozil, že ak irackí vojaci vstúpia do Jordánska, ich jednotky obsadia západný breh; na druhej strane Irak a Jordánsko si odmietnutie rešpektovať britsko-jordánsku zmluvu vysvetlia ako opustenie arabských spojencov. Pozícia *Bagdadského paktu* bude podkopaná a Jordánsko sa môže pripojiť k egyptsko-sýrsko-saudskarabskému bloku.⁶⁴

Foreign Office podporoval iracko-jordánsku os. Povzbudzoval Irak, aby vyslal svoje jednotky do Jordánska na potlačenie národného hnutia podporujúceho proegyptské tendencie a na posilnenie prozápadných kruhov v krajine a presviedčal kráľa Ḥusajna, aby tieto jednotky prijal. Ak Izrael napadne Jordánsko, Londýn poskytne Ammánu námornú a vzdušnú podporu a jordánska armáda bude môcť použiť britské zásoby. Izrael bude upovedomený, že Británia dodrží zmluvu s Jordánskom a na dislokáciu irackých vojsk sa získa americká podpora. Toto rozhodnutie prezentoval 29. septembra irackému premiérovi Nūrīmu as-Saīdovi britský veľvyslanec Michael Wright⁶⁵ a príslušné opatrenia dva dni neskôr schválil aj *egyptský výbor*. David Ben Gurion následne revidoval svoje stanovisko a veľvyslancovi USA Edwardovi Lawsonovi povedal, že Izrael nebude namietat' proti vstupu irackých jednotiek ak to bude vopred oznámené, ak ich počet bude primeraný a nebudú mať ťažké zbrane a nebudú rozmiestné na západnom brehu. To isté tlmočil Dullesovi aj izraelský veľvyslanec Abba Eban. Dulles to posunul Britom.⁶⁶

Takáto bola situácia na konci septembra. Britská politika bola jasná: získať vstup do Jordánska pre iracké vojská, ktoré by mohli ovplyvniť voľby, posilniť otrasenú *hāšimovskú* monarchiu a vytvoriť mocenské zázemie, ktorým by sa dalo zaistiť pripojenie Jordánska k *Bagdadskému paktu*. Úder prestíži Džamāla ʿAbdannāšira mohol byť dosť vážny „počítalo sa s jeho zvrhnutím, ale v každom prípade to mohlo byť prezentované ako veľké britské víťazstvo a triumf konzervatívnej vlády. Potom by diplomatické urovnanie suezskej krízy malo praktický význam.“⁶⁷ Na nešťastie plán potreboval francúzsky súhlas, pretože pokiaľ by Britov nepodporili Francúzi, ich spojenec Izrael by netoleroval irackú okupáciu Jordánska. A keby Izraelčania vyhlásili, že vstup irackých jednotiek je aktom vojny, tak jordánska vláda by odmietla pokračovať v pláne.

Použitá literatúra:

1. ADAMS, Sherman. *First Hand Report*. New York: Harper and Brothers, 1961.
2. BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. London: Macmillan, 1990.
3. BASJŪNĪ, Šalāḥ. *Miṣr wa azmat as-Suwajs*. [Egypt a suezská kríza]. Káhira: Dār al-maʿārif, 1970.
4. BOWIE, Robert. *Suez 1956: International Crisis and the Rule of Law*. London: Oxford University Press, 1974.
5. BOVIE, Robert. *Eisenhower, Dulles and the Suez Crisis*. In: LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
6. BRECHER, Michael. *Decisions in Israel's Foreign Policy*. London: Oxford University Press, 1974.
7. BURDŽ, Muḥammad ʿAbdarrahmān. *Qanāt as-Suwajs. Ahammījatuhā as-sijāsīja wa as-strātīdžīja*. [Suezský kanál. Jeho politický a strategický význam]. Káhira: Dār al-kātib al-ʿarabī, 1968.
8. CAMPBELL, J. C. *The Soviet Union, The United States, and the twin Crises of Hungary and Suez*. In: LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and*

⁶⁴ FO 371/121486 Foreign Office to Baghdad, 28.9.1956.

⁶⁵ FO 371/121486 Foreign Office to Baghdad, 29.9.1956.

⁶⁶ FO 371/121467 from Makins (Washington), 3.10.1956; FRUS XVI, 599; KYLE, Keith. *Suez*, s. 292.

⁶⁷ JOHNSON, Paul. *The Suez War*, s. 83.

- its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
9. CARLTON, David. *Anthony Eden. A Biography*. London: Allen Lane, 1981.
 10. CLARK, William. *From Three Worlds*. London: Sidgwick and Jackson, 1986.
 11. DAYAN, Moshe. *Diary of the Sinai Campaign*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1966.
 12. DAYAN, Moshe. *Story of my Life*. London: Sphere Books Ltd., 1978.
 13. *Dokumenty k otázce Blízkého a Středního východu*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 1963.
 14. EAYRS, James. *The Commonwealth and Suez*. London, 1964.
 15. EDEN, Anthony. *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. London: Cassell, 1960.
 16. EDEN, Anthony. *Mudakkirāt Antūnī Īden*. (Memoáre Anthonyho Edena). /arabský preklad/. Diely I. a II. Bejrút: Dār maktabat al-ḥajāt li-ṭ-ṭibaʿa wa-n-našr, 1960.
 17. EISENHOWER, Dwight D. *The White House Years. Mandate for Change, 1953-1956*. New York, Doubleday 1963.
 18. EISENHOWER, Dwight D. *The White House Years. Waging Peace, 1956-1961*. New York, Doubleday, 1965.
 19. EVELAND, Wilbur C. *Ropes of Sand. America's Failure in the Middle East*. New York: W. W. Norton and Co., 1980.
 20. FAWZĪ, Maḥmūd. *Ḥarb as-Suwajs 1956*. [Suezská vojna]. Káhira: Dār aš-Šurūq, 1987
 21. FAWZI, M. *Suez: An Egyptian Perspective*. London: Shorouk International, 1987.
 22. FINER, Herman. *Dulles over Suez*. London: Heineman, 1979.
 23. FULLICK, Roy – POWELL, Geoffrey. *Suez: The Double War*. London: Leo Cooper, 1990.
 24. GEORGES-PICOT, Jacques. *The Real Suez Crisis*. London: Harcourt Brace Jovanovich, 1978.
 25. GOLAN, Matti. *Shimon Peres*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1982.
 26. HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Qiṣṣat as-Suwajs*. [Suezský príbeh]. Bejrút: Šarikat al-maṭbūʿāt li-t-tawzīʿ wa-n-našr, (3. vyd.), 1973.
 27. HAJKAL, Muḥammad Ḥasanajn. *Milaffāt as-Suwajs*. [Suezské fascikle]. Káhira: Al-Ahrām, 1987.
 28. HEIKAL, Mohamed. *Nasser. The Cairo Documents*. London, New English Library 1972.
 29. HEIKAL, Mohamed. *Cutting the Lion's Tail. Suez Through Egyptian Eyes*. London: Andre Deutsch, 1986.
 30. HORNE, Alistair. *Macmillan*. Diel I. London: Macmillan, 1988.
 31. CHILDERS, Erskine B. *The Road to Suez. A Study of Western-Arab Relations*. London: Macgibbon and Kee, 1962.
 32. JOHNSON, Paul. *The Suez War*. London: MacGibbon and Kee, 1957.
 33. KELLY, Saul – GORST, Anthony (ed.). *Whitehall and the Suez Crisis*. London: Frank Cass, 2000.
 34. KYLE, Keith. *Britain and the Crisis, 1955-1956*. In: LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
 35. KYLE, Keith. *Suez*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991.
 36. Kolektív. *Dějiny diplomacie, 1945 – 1960*. Praha: Svoboda, 1982.
 37. LLOYD, Selwyn. *Suez 1956*. London: Coronet Books, Hodder and Stoughton, 1980.
 38. LOUIS, Wm. Roger – OWEN, Roger. *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: The Clarendon Press, 1989.
 39. LOVE, Kenneth. *Suez: The Twice Fought War*. New York: McGraw-Hill, 1969.
 40. LUCAS, W. Scott. *Divided we Stand. Britain, the US and the Suez Crisis*. London: Hodder and Stoughton, A Sceptre Paperback, 1991.

41. LUCAS, W. Scott. *Britain and Suez. The Lion's Last Roar. Documents in Contemporary History*. Manchester: Manchester University Press, 1996.
42. MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956-1959*. London: Macmillan, 1971.
43. *Al-madžmū'at al-kāmila li-chuṭab wa aḥādīṭ wa taṣrīḥāt Džamāl 'Abdannāšir*. [Úplná zberka prejavov, rozhovorov a vyhlásení Džamāla 'Abdannāšira]. Diel II., 1955 – 1957. Bejrút: Markaz dirāsāt al-waḥda al-'arabīja, 1996.
44. MOSLEY, Leonard. *Dulles*. New York: Hodder and Stoughton, 1978
45. MURPHY, Robert. *Diplomat Among Warriors*. London: Collins, 1964.
46. NEFF, Donald. *Warriors at Suez. Eisenhower Takes America into the Middle East*. New York: The Linden Press/ Simon and Schuster, 1981.
47. NUTTING, Anthony. *No End of a Lesson. The Story of Suez*. London: Constable, 1967.
48. NUTTING, Anthony. *Nasser*. New York: E. P. Dutton and Co., Inc., 1972.
49. PEARSON, Lester. *Memoirs*. Diel II., 1948-57: *The International Years*. London: Gollancz, 1974.
50. PROTOPOPOV, A. S. *Sovietskij Sojuz i Sueckij krizis 1956 goda*. Moskva: Nauka, 1969.
51. RHODES-JAMES, Robert. *Anthony Eden*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986.
52. ROBERTSON, Terence. *Crisis: The Inside Story of the Suez Conspiracy*. London: Hutchinson 1965.
53. ŠAFWAT, Muḥammad Muṣṭafā. *Mas'alat qanāt as-Suwajs*. [Otázka Suezského priepľavu]. Káhira: Dār aš-Šurūq bez dáta vydania.
54. SĀLIM, Laṭīfa Muḥammad. *Azmat as-Suwajs, 1954 – 1957*. [Suezská kríza]. Káhira: Maktabat Madbūlī, 1996. SAYED-AHMED, Muhammad Abd el-Wahab. *Nasser and American Foreign Policy, 1952 – 1956*. London: Laam, 1989.
55. SCOR (Security Council Official Records), 11th year, Supplement for July-September 1956, 734th meeting, 26 September 1956.
56. SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 735th meeting, 5.10.1956.
57. SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 736th meeting, 8.10.1956;
58. SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 737th meeting, 8.10.1956;
59. SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 738th meeting, 9.10.1956.
60. SCOR, 11th year, Supplement for October-December 1956, 742th meeting, 13.10.1956.
61. SEALE, Patrick. *The Struggle for Syria: A Study of Post-War Politics, 1945 – 1958*. London: Oxford University Press, 1965.
62. SPAAK, Paul-Henri. *The Continuing Battle*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986.
63. *SSSR i arabskije strany, 1917 – 1960. Dokumenty i materialy*. Moskva: Gosudarstvennoje izdatel'stvo političeskoj literatury, 1961.
64. ŠEPILOV, Dmitrij Trofimovič. *Sueckij vopros*. Moskva: Gospolitizdat, 1956.
65. THOMAS, Abel. *Comment Israel Fut Sauvé. Les Secrets de l'Expédition de Suez*. Paris: Albin Michel, 1978.
66. THOMAS, Hugh. *The Suez Affair*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1986.
67. TROEN, Selwyn Ilan – SHEMESH, Moshe (ed.). *The Suez-Sinai Crisis 1956. Retrospective and Reappraisal*. London: Frank Cass, 1990.
68. TROEN, Selwyn Ilan (ed.). "Ben-Gurion's Diary: The Suez-Sinai Campaign". In: TROEN, Selwyn Ilan – SHEMESH, Moshe (ed.). *The Suez-Sinai Crisis 1956. Retrospective and Reappraisal*. London: Frank Cass, 1990.
69. United States. Department of State. *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1956*. Vol. XVI.
70. URQUHAT, Brian. *Hammarskjöld*. London: The Bodley Head, 1972.
71. VAISSE, M. *France and the Suez Crisis*. In: LOUIS, Wm. Roger and OWEN, Roger (eds.). *Suez 1956. The Crisis and its Consequences*. Oxford: Clarendon Press, 1989.

72. WILLIAMS, Philip (ed.). *The Diary of Hugh Gaitskell, 1945 – 1956*. London: Jonathan Cape, 1983.

Kontakt:

prof. PhDr. Karol Sorby, DrSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: karol.sorby@euba.sk

ISSN 1339-3502